

Etika neslaganja u islamu

Taha Džabir El-Alvani

Prijevod sa engleskog
Ermin Sinanović

Naslov originala
Taha Jabir Al-'Alwani, *Ethics of Disagreement in Islam*
(Herndon: International Institute for Islamic Thought, 1993)

Recenzenti prijevoda
dr. Fikret Karčić i dr. Šukrija Ramić

Lektura i korektura
Nermina Ferizbegović

Sarajevo, 1996. god. / 1417. g. po Hidžri

SADRŽAJ

SADRŽAJ	2
O ovoj knjizi	5
Uvod.....	7
Predgovor engleskom izdanju.....	9
Prvo poglavlje	
BOLEST NESLAGANJA	11
Drugo poglavlje	
SPEKTAR NESLAGANJA	20
Značenje i priroda neslaganja.....	20
Disputacija (džedel).....	21
Razdor (šikak)	22
Prihvatljive i neprihvatljive razlike	22
Neke prednosti prihvatljivih razlika	23
Vrste neslaganja s obzirom na motive.....	23
1. Neslaganje motivirano ličnim prohtjevima	24
2. Neslaganje zarad istine	25
3. Među-kategorija.....	26
Razmimoilaženje je zlo	27
Treće poglavlje	
HISTORIJSKI KONTEKST (1)	29
U Poslanikovo, sallallahu ‘alejhi ve sellem, vrijeme	29
Proces tumačenja.....	31
Blisko ili moguće tumačenje	32
Udaljeno tumačenje.....	32
Nategnuto tumačenje.....	33
Pravila tumačenja	33
Ashabi (radijallahu ‘anhum) i idžtihad.....	36
Neslaganje i Poslanikovo, sallallahu ‘alejhi ve sellem, upozorenje..	39
Istaknute osobine.....	41
Četvrto poglavlje	
HISTORIJSKI KONTEKST (2)	43

Prva generacija	43
Nakon smrti Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem.....	44
Razlike oko Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, ukopa.....	45
Ko bi trebao naslijediti Poslanika sallallahu ‘alejhi ve sellem?	45
Spor oko plaćanja zekata.....	50
Pravna pitanja.....	52
Omer i Alija.....	53
Omer i Abdullah ibnu Mes’ud	54
Ibnu Abbas i Zejd ibnu Sabit.....	56
Ibnu Abbas raspravlja sa Haridžijama	59
Alija i Muavija	61
Etika u traženju istine.....	62
Peto poglavlje	
HISTORIJSKI KONTEKST (3)	65
Druga generacija	65
U tradiciji ashaba.....	66
Utjecaj političkog neslaganja na akaiidska i pravna razmimoilaženja.....	68
Hidžaska i Iračka škola	71
Šesto poglavlje	
PRAVNE PERSPEKTIVE	76
Pravne škole (mezhebi)	76
Metodologija čuvenih pravnika (imama).....	77
Metodologija Ebu Hanife	78
Metodologija Imama Malika.....	80
Metodologija Imama Šafije.....	81
Imam Ahmed ibnu Hanbel	83
Metodologija Davuda Ez-Zahirija.....	84
Sedmo poglavlje	
RAZLOZI ZA RAZLIKE	86
Prirodne razlike	86
Nakon ubistva trećeg halife.....	87
Razlike u pravnim metodama.....	95
Osmo poglavlje	
ZNANJE I OTMJENOST	97
Obrazovanje i maniri imama	97
El-Lejsovo pismo Maliku.....	99

Ebu Hanife i Malik.....	103
Muhammed ibnul-Hasan i Malik	104
Šafija i Muhammed ibnul-Hasan.....	104
Malik i Ibnu ‘Ujejne.....	106
Malik i Šafija.....	107
Ahmed ibnu Hanbel i Malik.....	107
Mišljenja o Ebu Hanifi	108
Mišljenja o imamu Šafiji.....	110
Ahmed i Šafija.....	110
Deveto poglavlje	
NAKON SLAVNOG DOBA	114
Podjela između političkog i intelektualnog vođstva	115
Praznine u zakonu i pravne varke	117
Krutost i besplodnost.....	119
Taklid i njegove posljedice	120
Ummet u skorije doba	122
Uzroci današnjih razlika.....	126
Put ka oporavku.....	128
Deseto poglavlje	
PUT NAPRIJED	131
Bratstvo i solidarnost.....	134
Ideali i stvarnosti	135
R J E Č N I K	138
O Autoru	149

O ovoj knjizi

“Etika neslaganja” može biti uzeta kao objašnjenje normi koje Islam postavlja za učesnike u intelektualnim raspravama i dijalozima. Ona nam izlaže više principe i intencije Šeriatu koje muslimanima otvaraju mnogo šire vidike nego li to čine sitničave debate o detaljima Zakona i sitnim razlikama između različitih teoloških argumenata. Iskustvo uči da poniranje u takve beskorisne debate zadovoljava samo umove nesposobne da poime stvarno stanje stvari i donesu relevantne sudove u promjenljivim okolnostima.

Kako je knjiga prvotno bila namijenjena suprotstavljenim islamskim političkim strujama u jednom dijelu muslimanskog svijeta, autor je većinom navodio primjere iz klasične povijesti pravne nauke Islama. Posebnu pažnju je posvetio analizi primjera neslaganja ranih pravnika Islama; razlika koje su bile zadržane unutar akademskih okvira i kojima nije dozvoljeno da evoluiraju u neprijateljstvo među učesnicima u raspravi. Razlike nikad nisu zaslijepile rane učenjake u toj mjeri da previde osnovne namjere Šeriatu ili svoju odgovornost.

Iako bi se ova knjiga prikladnije mogla zvati “Etikom neslaganja među klasičnim pravnicima”, ona nesumljivo može poslužiti kao koristan uvod u predmet neslaganja uopće. U poglavljima o nekim od najvećih ličnosti muslimanske znanstvene i političke povijesti savremeni musliman može naći praktične primjere suzdržanosti i razumijevanja. U tome leži i vrijednost ovoga djela. Ponovno oživljavanje duha tolerancije i razumijevanja omogućit će današnjim muslimanima da s nadom gledaju u budućnost.

Zahvala prevodioca na bosanski jezik

Prevodilac na bosanski jezik se zahvaljuje svima koji su na bilo koji način doprinijeli da ovo djelo dopre do čitaoca. Posebno se zahvaljujem dr Fikretu Karčiću, mr Šukriji Ramiću, hfz. Muhammedu Porči, hfz. Senaidu Zaimoviću, Ahmetu Alibašiću i Međunarodnom institutu za islamsku misao.

Bismillahirrahmanirrahim

“A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješenje ljepše.” (Kur’an: En-Nisa’, ajet 59).

Bilješka o arapskim terminima

U prijevodu knjige *“Edebul-ihtilaf fil-islam”* smatrano je neophodnim zadržati nekoliko arapskih termina zbog njihova slojevitog značenja za što ne postoji ekvivalent u engleskom jeziku. Termin ‘adab’, na primjer, iako je preveden kao ‘etika’ sadrži ideju standardnih normi, te implicira značenje discipline, propisanih normi, lijepih manira i odgoja. Adab se općenito odnosi na disciplinu, ponašanje koje proizilazi iz priznavanja nečijeg statusa u odnosu na samoga sebe, članove porodice, zajednice i društva. Također se odnosi na odgovarajuće norme ponašanja. Tako govorimo o adabima nazivanja selama, jela, učenja Kur’ana ili neslaganja u mišljenju. Odsustvo adaba ukazuje na odsustvo propisanog ponašanja i discipline.

Gdje god nam se činilo da je naša terminologija na bilo koji način neodgovarajuća i gdje postoji potreba da se ukaže na originalni termin na arapskom on je i spomenut uz prijevod.

Pokušali smo, gdje god je to moguće, pojasniti arapske termine kad se prvi put pojave u tekstu. Radi lakšeg snalaženja ponuđen je i riječnik arapskih termina na kraju knjige. Arapski termini su štampani u kurzivu, osim onih koji su se kod nas odomaćili kao što su: Allah, hadis, idžtihad, Sunnet, Ummet, itd.

Za citate iz Kur’ana prvo je naveden broj sure, a zatim ajeta. Na primjer (8:46)....

Prevodilac na engleski

Uvod

Izdavački program Međunarodnog instituta za islamsku misao (IIIT) je već oslovio značajna pitanja na polju islamske misli i islamizacije znanja. U tom pogledu izdat je veći broj knjiga i brošura, koje su se pojavile na nekoliko jezika u okviru jedanaest glavnih serija: disertacije, ljudski razvoj, indeksi, islamska metodologija, islamizacija kulture, pitanja o islamskoj misli, predavanja, perspektive islamske misli, istraživanje i proučavanje, monografije i studije o islamizaciji znanja. U biti ovog izdavačkog programa je duboka svijest o bliskoj vezi između primjenljivog znanja i poželjne društvene promjene. Nadati se je da će ova knjiga biti viđena kao jačanje ove veze.

Ova je knjiga bazirana na trećem izdanju dr TAHA DŽABIR EL-ALWANJA "*Edabul-ihtilafi fil-islam*", koja je prvi put izdata u Kataru 1986. godine, a onda od IIIT-a 1987. godine kao dio serije islamizacije kulture. Engleska verzija je pripremljena od strane Abdulvahid Hamida sa arapskog originala. Broj poglavlja je povećan sa šest na deset preimenovanjem autorovog originalnog uvoda u prvo poglavlje, podjelom drugog poglavlja arapske verzije na tri dijela i pretvaranjem zaključka u završno poglavlje. Neka poglavlja su redigirana do određene mjere ali pokušalo se što tačnije slijediti original. Autor, dr El-'Alwani gleda ovaj rad kao bitan element u liječenju mučne i naširoko raširene bolesti koja trenutno neprestano napada islamski svijet. Uistinu, ovo je bolest nesloge i podjele. Ona je izrasla iz pogrešnog razumijevanja značenja etičkih smjernica pripisanih Islamu da budu uputa o ponašanju pri neslaganju i razmimoilaženju.

U "Etici neslaganja u Islamu" dr El-'Alwani baca svjetlo na pozitivne aspekte neslaganja i pokazuje kako su ih rane generacije muslimana iskoristile kao stvaralački i oživljavajući vid njihovih društava. Da bi modernizirali islamsku civilizaciju, obrazlaže dr El-'Alwani, muslimani moraju ponovo izučiti umjetnost i pravila "sлагanja da se mogu ponekad i razmimoići" i prema tome postati sposobniji u vladanju sa potencijalnim situacijama podijeljenosti mišljenja. Još važnije, oni ih

moraju temeljito savladati da bi metode neslaganja radile za njih, a ne protiv njih.

"Etika neslaganja u Islamu" dolazi u vrijeme akutne i bolne podjele i sukoba u muslimanskom svijetu. Nadati se da će doprinijeti, u nekoj mjeri, povećanju svijesti o velikoj potrebi za muslimanskim jedinstvom i solidarnošću.

**MEĐUNARODNI INSTITUT ZA ISLAMSKU MISAO
HERNDON,
VIRGINIA, U S A
Muharrem 1414/ jul 1993. godine**

Predgovor engleskom izdanju

Kada je originalni arapski rukopis za ovu knjigu bio u pripremi prije više od deset godina, nismo ni pomišljali da će biti shvaćen kao objašnjenje islamskih pravila za one koji su uključeni u rasprave i neslaganja, bez obzira na temu.

Nadalje, grupa koju smo imali na umu kada smo pisali ovu knjigu nije bila čitav Ummet, nego manja skupina u njemu. Okolnosti koje su nas vodile da pišemo o ovoj temi su bile, da veliki broj islamskih grupa u muslimanskom svijetu, bivaju podijeljene nakon što dođu pod pritisak vlade. Zatim počinju da zauzimaju suprotne pozicije i onda se dijele na brojne islamske partije, udruženja, frakcije i koalicije, svaka sa svojim sopstvenim programom rada. Da bi načinilo situaciju gorom, fokus svake je usmjeren u nadmašivanju drugih u nadi za pridobijanjem podrške muslimanskih masa. Mase su bile potpuno zbunjene jer i najiskreniji i jednostavni muslimani su uvijek smatrali da će njihovi problemi biti riješeni kada partije koje sebe zovu islamske dođu na vlast. Zamislite njihovo razočarenje kada se te partije podijele i započnu svađe među sobom oko nejasnih tačaka fikha i teologije, potpuno zaboravljajući više ciljeve i namjene Ummeta. U njihovim naporima da podrže svoje tvrdnje da predstavljaju "**pravi**" Islam, neke od tih grupa su otišle tako daleko da smatraju druge islamske grupe kao nevjernike, otpadnike i odmetnike. Dok su angažirani u ove aktivnosti, gube iz vida više principe i namjene šerijata koji obezbjeđuje muslimanima perspektivu daleko veću od one priuštene pedantnim debatama oko pitanja zakona i procedure, ili finim nijansama distinkcije, između suprostavljenih teoloških argumenata.

Iskustvo je pokazalo da duga udubljenost u takve beskorisne debate često čini um nesposobnim da razumije stvarnu situaciju i načini vrijedne sudove o promjenljivim okolnostima. Pošto je knjiga prvenstveno namijenjena da se obrati ovim suprostavljenim islamskim političkim partijama u jednom određenom dijelu muslimanskog svijeta, autor je dao primjere iz klasičnog muslimanskog historijskog iskustva. Potanko, on analizira pitanja pravnog neslaganja između ranih fakiha, razlike kojima nije bilo dozvoljeno da izađu izvan akademskog domašaja ili da uzrokuju

teška osjećanja među diskutantima i onima koji se ne slažu. Zacijelo, razlike između tih ranih pravnika ih nikada nisu odvele do toga da izgube uvid u više namjene Šeriata ili njihove odgovornosti Ummetu u cjelini. Iako je ova knjiga mogla biti naslovljena kao "Etika neslaganja između klasičnih pravnika", ona usprkos tome služi kao koristan uvod u pitanja neslaganja, uopće. Ona također, navodi sadašnjim muslimanima mnoge preporučljive primjere snošljivosti i razumijevanja u dijelu o nekim velikim ličnostima i znanstvenicima u muslimanskoj historiji. U ovome leži korisnost ove knjige. A to je i oživljenje duha koji dozvoljava današnjim muslimanima da gledaju u budućnost s nadom.

Dr. Taha Džabir El-'Alwani

Prvo poglavlje

BOLEST NESLAGANJA

Današnji muslimanski svijet muče mnogobrojne bolesti koje su se raširile u skoro svaki aspekt njegovog bića. Moralna obamrlost i intelektualna paraliza, razaranje iznutra, podjarmljenost izvana, odsutnost pravde i poštenog poslovanja, eksploatacija i korupcija, krajnost neznanja i bolesti, siromaštvo i propast, ovisnost i nesigurnost, neslaganje i krvavi razdori - lista je duga i bolna.

Broj i važnost ovih tegoba je sposoban da zbriše čitave nacije i skupine ljudi sa lica zemlje, čak i onih obdarenih bogatstvom i prirodnim izvorima.

Pritisnuti ovakvim katastrofalnim mukama, za čuđenje je kako je, u stvari, univerzalna zajednica vjernika - muslimanski Ummet - preživjela. Da je ovaj Ummet pošteđen i da nastavlja da postoji do danas, može se protumačiti činjenicom da još čuva zaostavštinu Kur'ana netaknutu, kao i primjer posljednjeg Božijeg Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem. Također, to može biti i činjenica da još postoje neki elementi pravednosti u ovoj zajednici koji nastavljaju da ovise o Allahu, dželle šanuhu, i iskreno traže Njegovu uputu i oprost. Ovo možemo zaključiti iz kur'anskog ajeta koji kaže da Allah, dželle šanuhu, nije izabrao da kazni čak ni nevjernike, jer je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, bio među njima i jer postoji mogućnost da se mogu pokajati.¹

Diskutabilno, najopasnija bolest koja danas pogađa muslimanski Ummet je bolest neslaganja i razmimoilaženja u mišljenju. Ova je bolest

---

¹ Kur'an: 8:33

postala sveprožimajuća i pogađa svaki kraj, grad i društvo. Njezin užasni uticaj se probio u ideje i vjerovanja, moralnost i ponašanje i načine govora i komuniciranja.

Pogodio je i kratkotrajne i dugotrajne ciljeve i svrhe. Kao mračni duh, ona konačno umotava ljudske duše. Ona truje atmosferu i ostavlja srca sterilna i opustošena. Mnogi ljudi su ostavljeni prepirući se jedni s drugima, i dobija se utisak da sva islamska učenja, naredbe i zabrane su na raspolaganju Ummetu samo da bi poticali ljude na neslogu i učinili ih bučnim u teškim sukobima.

Ovo je trend koji je u potpunoj suprotnosti sa učenjima Kur'ana i Sunneta. Nakon naglašavanja ogromne dužnosti u afirmiranju Božije jednote (tewhid), i Kur'an i Sunnet naglašavaju jednu stvar iznad ostalih - jedinstvo muslimanskog Ummeta. Njihov je objekat da liječe i izbave Ummet od bilo kakvog neslaganja koje remeti mir i sklad u muslimanskim odnosima i uništava bratstvo vjernika. Može također, biti tačno reći da nakon gnušanja od pridruživanja drugih u obožavanju Allaha, dželle šanuhu, ništa nije više proturječno učenjima Islama nego nesloga u muslimanskoj zajednici. Naredbe Allaha, dželle šanuhu, i Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, su čiste u pozivu za jedinstvom i solidarnošću muslimana, izmirenju njihovih srca, i usmjeravanju njihovih napora ka jednom cilju.

Pošto muslimani imaju čistu vjeru u obožavanju Jedinog Boga, pošto su njihov Poslanik, njihova objava, njihov smjer u kojem se okreću u namazu i priznati razlozi za njihovo postojanje jedni te isti, iz toga mora slijediti da i oni trebaju biti ujedinjeni u zajedničkoj težnji: ***"Ova vaša vjera"***, kaže Allah, dželle šanuhu, u Kur'anu ***"jedina je prava vjera, a Ja sam vaš Gospodar, zato se samo Meni klanjajte!"*** (21:92) Suprotno ovome, muslimani su, nažalost, zaboravili beskompromisno vjerovanje i obožavanje Allaha i napustili poziv ka ujedinjavanju snaga jednih s drugima.

Mi trebamo biti potpuno svjesni opasnosti ovakvih situacija i učiniti iskrene pokušaje da se suočimo sa korijenima krize muslimanskog nejedinstva. Ova dimenzija je skoro prestala da bude primarni činilac u reguliranju muslimanskih odnosa. To je rezultat iskrivljenog shvatanja Islama, štetnih praksi i pritisaka nametanja od strane neislamskih društava. Obnova vjerske dimenzije i pravilnog shvatanja Islama, su jedine prave

garancije za popravljivanje naših odnosa, oslobađanja od razlika i otklanjanje svih tragova zlobe iz naših srca. Kako ugodno i kako oduševljavajuće bi to bilo!

Ispravno znanje i razumijevanje Islama bi nas usmjerilo na vlastito ocjenjivanje različitih kategorija akcija; šta je preporučljivo ili dozvoljeno, šta je obavezno ili neizostavno, i tako dalje. Bili bismo sposobni da pred sobom imamo više ciljeve naše borbe i budemo oprezni od konstantnog natezanja jednih s drugima kroz svađe i neslaganja. Mi smo nesumnjivo izgubili vlastiti pogled za moralne imperATIVE i stoga smo postali plijen unutarnjoj razjedinjenosti i krvavim razdorima. To je naslijede onoga što Kur'an zove *"uska i stisnuta egzistencija"* i *"životni promašaj."* Mi smo završili u impotenciji i uništenju. Takvo je, uistinu, Allahovo upozorenje: ***"I ne prepirite se, da ne biste klonuli i bez borbenog duha ostali."*** (8:46)

Kur'an nam navodi historiju sljedbenika ranijih poslanika kako bismo izvukli lekcije i upozorenja iz njih. Ona jasno pokazuje kako se narod uspinje, kako se civilizacije grade, kako cvatu. Ona nam pokazuje, također, kako i propadaju. Mi smo upozoreni da su pad i slom direktne posljedice nejedinstva i bolesti neslaganja i sklizavanja u usko frakcionaštvo: ***"I ne budite od onih koji Mu druge ravnim smatraju, od onih koji su vjeru svoju razbili i u stranke se podijelili; svaka stranka zadovoljna onim što isповjeda."*** (30: 31-32)

Svađe koje vode podjeli i nejedinstvu su slične odbijanju upute Poslanikove, sallallahu 'alejhi ve sellem, i otuđivanju od njega. Allah, dželle šanuhu su obraća svome Poslaniku Muhammedu, sallallahu 'alejhi ve sellem, u pogledu "onih koji su vjeru svoju razbili i u stranke se podijelili" i kaže: ***"Tebe se ništa ne tiču oni koji su vjeru svoju raskomadali i u stranke se podijelili."*** (6:159) Ovaj ajet izražava osudu svih sektaštava koji izrastaju iz ljudske netolerantnosti, uzajamno-isključivih tvrdnji o bivanju "jedinih pravih ekspanenata" uzvišenih učenja. Ovaj ajet je primjenjiv na sljedbenike objave koja je prethodila Kur'anu.

Njihov problem nije bio u tome da su imali malo znanja ili da je njihovo znanje zavodilo na pogrešan put; njihov je problem bio da su koristili znanje da bi počinili nepravdu i posijali uzajamni antagonizam: ***"A podvojili su se oni kojima je data knjiga baš onda kada im je došlo saznanje, i to iz međusobne zavisti."*** (3:19) U svjetlu ovog ajeta možemo upitati da li su muslimani pravi čuvari posljednje autentične Božije objave

i istinskog znanja i uputstva koje ona sadrži, ili su sljedbenici slabosti sljedbenika prethodnih objava, njihovih težnji za međusobnom zavješću i mržnjom, i drugih pojava destruktivnog ponašanja kojeg su uspostavili.

Neslaganje, uzajamna zavist i religiozni rascjep su stoga bili činitelji koji su direktno doprinijeli nedjelima židova i kršćana u predkur'anska vremena i zamjeni njihovih religija. Njihova historija je jasna i trajna lekcija za one koji čuvaju zaostavštinu autentične objave (Kur'an) i Muhammedovog, sallallahu 'alejhi ve sellem, poslanstva. Ova je činjenica još jača ako se shvati da više nema zamjene ili abrogaciji Kur'ana. U jednom smislu ova činjenica daje neki optimizam da su bolesti kojima je muslimanski Ummet pogođen pri kraju. One mogu, ili nastaviti truheliti u Ummetu koji ustrajava u malaksalosti ili biti izliječene. Ovo je ishod za kojim mnogi čeznu. Ako se to dogodi unutarnja razjedinjenost će prestati i Ummet će biti ponovo na pravom putu, zdrav i pun života. Ovo su mogućnosti koje završna Božija objava pruža, i ovo su odgovornosti i izazovi koji su stavljeni pred muslimanski Ummet.

Kako postići ovaj ishod? Trebamo prvo prepoznati da postoje prirodne razlike u načinu kako različiti ljudi gledaju stvari i vode svoje poslove. U svakoj individui postoji urođena jedinstvenost koja u velikoj mjeri doprinosi različitosti koja je neophodna za gradnju ljudskog društva. Bilo bi nemoguće uspostaviti društvene odnose među ljudima koji su nalik jedan na drugoga i koji imaju iste kapacitete. Tada ne bi bilo prostora za interakciju, davanje i poboljšanje. Razlike u nadarenosti i umijeću potiču iz razlika u individualnim, mentalnim i funkcionalnim vještinama. Kada se ove prirodne i potrebne razlike kombiniraju, one tvore ljudski boljitak. U svemu ovome mi vidimo manifestaciju Božije moći i mudrosti.

Ako razlike u mišljenjima operiraju u zdravom okružju, one mogu obogatiti muslimansku misao i stimulirati intelektualni razvoj. One mogu pomoći proširenju perspektiva i učiniti da gledamo na probleme i pitanja u njihovom širem i dubljem okviru i uz veću preciznost i temeljitost. Nažalost, sa propadajućim Ummetom to nije slučaj. Sve pozitivne prednosti koje mogu proizići iz zdravih različitosti su dale put hroničnim bolestima i smrtonosnom otrovu neslaganja koje slabi i urušava naše duhove i stavlja nas na samouništavajući put. Situacija je dosegla takvo stanje da se neki od onih koji drže različite pozicije, u stvari, angažiraju na fizičkom uništenju oponenta dok drugi gledaju na neprijatelje Islama kao bliže njima, nego svoju bracu muslimane koji imaju ista osnovna

vjerovanja. Skorašnja i ranija islamska historija je svjedok mnogih tužnih i bolnih prizora kad su ogromna energija i izvori Ummeta hranili i nastavili da hrane požar neslaganja, sukoba, i građanskog rata, koji samo nastoji da se pojačava svakog dana.

Često su ljudi u nemogućnosti da pogledaju stvari na uravnotežen način i vide različite dimenzije problema. Njihove uske perspektive im jedino dozvoljavaju da vide sporedne aspekte koji se onda uvećavaju i pušu izvan svake mjere, i daje im se važnost i isključivost od bilo kojeg drugog aspekta i problema. Ovaj sporedni aspekt se konstantno komentira i promovira. On postaje baza za suđenje drugima, njihovo preziranje ili prihvatanje. Da bi se ojačao ovaj aspekt pomoć se traži čak i od neprijatelja Islama protiv drugih muslimana koji imaju različite poglede.

“Prenosi se da je Vasil ibnu Ata² bio sa grupom muslimana i naišli su na grupu ljudi koji su se prepoznali kao Haridžije³. Vasilovo društvo je bilo u kritičnoj situaciji i suočilo se sa mogućim uništenjem od strane Haridžija, koji su bili mišljenja, da muslimane koji ne dijele njihove poglede, treba ubijati. Vasil je rekao grupi da će on riješiti situaciju. Haridžije su mu prišli i prijeteći ga upitali:

- Ko ste ti i tvoji drugovi?

Vasil odgovori:

- Oni su mušrici koji traže zaštitu kako bi mogli poslušati Božiju riječ i saznati Njegove zakone.

- Mi ti dajemo zaštitu, rekoše Haridžije.

Vasil im zatraži da ga poduče. Oni su to učinili prema svojim shvatanjima. Na kraju Vasil reče:

- Ja i oni koji su sa mnom prihvatamo (ono što ste nas podučili).

A Haridžije potom rekoše:

- Idite u društvu jedni s drugima jer vi ste naša braća u vjeri.

---

² Vasil ibnu Ata' se smatra osnivačem Mu'tezilijske škole. Umro je u Basri 131. godine po hidžri. Za detaljnije informacije pogledaj poglavlje 5., bilješka 57.

³ Haridžije ili Separatisti, pogledaj, također, peto poglavlje bilješka 58.

- Na vama nije da to kažete, odgovori Vasil, i prouči slijedeći kur'anski ajet: **"A ako te neki od mnogobožaca zamoli za zaštitu, ti ga zaštititi da bi saslušao Allahove riječi, a potom ga otpremi na mjesto pouzdano za njega."** (9:6)

- Dozvolite nam, onda da stignemo do našeg pouzdanog mjesta, reče Vasil.

Haridžije pogledaše jedni u druge i rekoše:

- To ćete imati.

Vasilu i njegovoj grupi bi dozvoljeno da idu svojim putem i oni stigoše kućama sigurni."

Anegdota pokazuje kako je žestina različitosti dosegla nivo gdje muslimani sa raznimolilazećim pogledima po nekom sporednom pitanju nemaju alternative nego da se pretvaraju da su nemuslimani kako bi izbjegli teror i moguću smrt od strane disidentnih muslimanskih grupa koje sebe smatraju za jedine posjednike autentične, nepatvorene istine. Nemuslimani su uživali više sigurnosti u rukama ovih disidenata nego njihova braća muslimani!

Nasilničko neslaganje (*ihtilaf*) i sebične, egoistične motivacije (*heva'*) imaju tendenciju razvoja i povećavanja. One prodiru duboko u psihu osobe i koče njezin um, stavove i osjećanja. Mogućno je i da osoba izgubi kompletan, sveobuhvatni pogled na stvari. U tom procesu ona ignorira zajedničke više ciljeve Islama i njegove osnovne principe. Takvoj osobi ponestaje vizije i uvida i zaboravlja elementarne zahtjeve islamskog ponašanja. Ona gubi sve osjećaje za uravnoteženost i prioritet. Govori koji nisu bazirani na spoznaji lahko joj padaju na um, kao i presude bez prosvjetljenja i praksa bez podržavajućih dokaza. Sa ljudima poput njih oko nas, optužbe se množe, ljudi se etiketiraju kao devijantni i griješni, a drugi se proglašavaju nevjernicima (kafirima).

Osoba mučena ovim mahanama postaje lahak plijen slijepom fanatizmu. Njezin je svijet ispunjen tminom i mrakom koji su u stvarnosti, ništa drugo do odraz njezinog jadnog "JA" na koje svjetlosti znanja, mudrosti i razboritosti ne sijaju: **"A onaj kome Allah ne dadne svjetlo neće svjetla ni imati."**(24:40)

U rukama slijepih sljedbenika i neukog svijeta, pravne škole i pravnički sudovi i mišljenja koji su došli od osoba dubokog uvida i sposobnosti su degenerirale u vrstu pseudo-intelektualnih frakcionizama i političkih fanatizama. Kur'anski ajeti i Poslanikovi, sallallahu 'alejhi ve sellem, hadisi su upotrijebljeni selektivno kako bi podržali jedno ili drugo mišljenje i svaki ajet ili hadis koji se ne slaže sa stajalištem određene frakcije biva smatran neprimjenjivim ili doknutim.

Ukupni rezultat je da se fanatizam povećava i da smo bačeni nazad u vrstu neznanja koja je postojala u pred-kur'ansko doba kad je preovladavajuće načelo bilo: *"Lažac iz plemena Rebi'ah je bolji od iskrenog čovjeka iz plemena Mudar."* Drugim riječima: "Moj narod je bolji, bio u pravu ili u krivu."

Rani muslimani jesu imali neslaganja, ali njihova neslaganja su bila različitosti mišljenja, a ne razlozi za otuđenje i sektaštvo. Oni su se razmimoilazili, ali se nisu razilazili. Ovo zbog toga što je jedinstvo srca i ciljeva bilo daleko važnije nego sebična promišljanja. Oni su uspijevali da se izbave od osobnih slabosti i bili su snažni da prepoznaju i isprave bilo koju grešku koju su počinili. Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je jednom rekao ashabima o čovjeku koji je bio među najboljima od njih i o dobrim vjestima da je on jedan od onih koji će ući u Džennet.

Oni su preispitali njegove stavove i pokušali da shvate razloge za ovu izvanrednost. Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, im je rekao da je tomu razlog činjenica da taj čovjek nikada ne bi otišao spavati a da bi u njegovu srcu postojala i trunka zlobe prema bilo kojem muslimanu. Izvor nesreće koja nas danas pogađa je sa nama, u našim srcima. Naša težnja ka izolacionizmu je samo odraz našeg samovjerolomstva. U unutarnjim aspektima, ne moramo se puno razlikovati od ostalih. Allah, dželle šanuhu, kaže: *"Ne griješite ni javno ni tajno!"* (6:12) Na nivou Ummeta, možemo pogledati unazad i vidjeti da je muslimanski svijet jednom bio jedna država, skrbeći sebi najveću legitimnost iz vezanosti za Ku'an i Sunnet. Sada je postao nekih sedamdeset osam malih država sa bezbrojnim i širokim neslaganjima među sobom. Svaka od ovih država glasno deklarira jedinstvo, ali u svakoj državi nalazi se nekoliko, često suprotstavljenih, entiteta, kao i onih zvanično sponzoriranih "islamskih" tijela. Oni koji rade za Islam danas, često tobože povezani sa zadaćom ponovnog uzdizanja Ummeta, nisu u stvarnosti u boljoj situaciji od zvaničnih organizacija koje oni vode.

Naša je kriza, u stvari, intelektualna, i vrlo je ozbiljna. Kada jednom intelektualna aktivnost i rezultat u muslimanskom svijetu budu čvrsti i kada muslimanski Ummet ponovo izvede svoju fundamentalnu i najvišu legitimnost iz odanosti Kur'anu i Sunnetu, onda će biti sposoban da potvrdi poruku Islama i izgradi civilizaciju uprkos teškoćama naših materijalnih okolnosti. Mi smo sigurni iz Kur'ana da: **"Zaista s mukom je i last."** (94:5)

Naše odstupanje od Kur'ana i Sunneta nas je odvelo u svade i uništenje, jer Allah, dželle šanuhu, kaže: **"I pokoravajte se Allahu i Poslaniku Njegovu i ne prepirite se da ne biste klonuli i bez borbenog duha ostali."** (8:46) Islam je dokrajčio bezvrijedna grupašenja u unutarnoj Arabiji; svako pleme ili grupa je imala svog sopstvenog boga kojem je bilo poslušno. Islam je izbrisao sve ove lažne bogove.

Muslimani kao cjelina, danas ne trebaju primjedbe o oskudnim materijalnim sredstvima ili o ograničenosti postojanja. Oni su danas u sredini potrošackih nacija, bilo to ideja ili roba široke potrošnje za življenje. Njihova stvarna bolest leži u gubitku sveobuhvatne važnosti njihove vjere i svijesti za jedinstvenim i zajedničkim ciljevima. Također, od njih je otišla i svijest o višim ciljevima i pravovaljanosti njihovih života. Paraliza je pogodila i njihovu odlučnost i njihovo odlučno intelektualno nastojanje.

Kako da izađemo iz intelektualne paralize koja pogađa muslimanski um i moralne krize koja djeluje na muslimansko ponašanje, osim hvatanjem korijena ove intelektualne krize i ispravljanjem metodolgijske razmišljanja? Mora postojati obnovljen pritisak na intelektualno oblikovanje i oporavak osjećaja za prioritet. Ovi ciljevi moraju igrati istaknutu ulogu u treniranju novih generacija.

Ne postoji način za postizanjem svega osim vraćanjem na nasljedstvo ranih generacija muslimana koje su zabilježene zbog njihovog nepokolebljivog vezivanja za Kur'an i Sunnet. Dio ovog nasljedstva je bila neprekidna potraga za stvarnim znanjem i primjenom tog znanja. Mi trebamo vratiti duh ovog istraživanja i obezbjediti garancije kako bismo osigurali da se ono nastavlja. Veza između znanja i etike mora biti ponovno uspostavljena. Principi i pravila izvođenja i zaključivanja, da bi regulirali neovisno rezoniranje, također trebaju biti vraćeni na svoje mjesto.

Proučavanja koja će osigurati jedinstvo Ummeta moraju biti razvijena i područja međusobne saradnje definirana s ciljem postizanja muslimanske sloge. Sve ovo treba biti učinjeno na jasan sistematičan način, kroz Božiju milost.

Ova knjiga je mali pokušaj da trasira put naprijed. Svjesni duboke tragedije koja nas obuzima, neki su sugerirali da bi knjiga kao što je ova trebala razmatrati objektivnu situaciju koja sada postoji u muslimanskom svijetu i preporučiti rješenja za postojeće razlike i okolnosti koje su dovele do toga da se islamski pokret u jednoj jedinoj državi podijeli u devedeset tri organizacije neovisne jedna od druge.

Ovakva situacija, naravno, odaje visinu nemarnosti prema islamskim idealima, baruštinu sukobljavajućih interesa i težnji. Bilo kako bilo, treba biti oprezan od agresivnog neznanja, arogantnih tvrdnji fanatika, nametljive i svadljive prirode, onih koji su tvrdoglavi i intriga i zavjera konspiratora. Svjesno poricanje ovih tendencija i jasno i otvoreno eksponiranje konfliktnih pozicija i interesa različitih islamskih grupacija neće, po mom viđenju, donijeti mir, trezvenost i suradnju u muslimanskoj areni. Međutim, opskrbljivanje muslimana, posebno mladih, sa jasnim znanjem i osjećajem za islamsku etiku i pravila ponašanja (adab) je preduslov i garancija postizanja toga mira, sklada i suradnje, inša'allah.

Znanje islamske etike i pravila u radu sa različitostima, svijest o tim principima u vladanju sa različitim suprostavljenim grupama u Ummetu, i odgoj muslimana da žive u skladu sa tim normama će nesumnjivo osloboditi izobilje energija u Ummetu - energija koje su sada rasute i potraćene u teatrima zaludnih unutarnjih sukoba.

Kada muslimanski um postane svjestan svoje civilizacijske uloge, početak će tražiti da ponovo pridobije nazad one koji pripadaju Ummetu, ali koji su otuđeni. Svjesni radnici za Islam su odgovorni za hitan rad na gradnji čvrste i stabilne baze za restauraciju jedinstva i zdravlja Ummeta, i eventualno za ponovno izgradnju islamske civilizacije. Jedan trenutak dijeli život i smrt. Ako je naše određenje iskreno, ne postoji ništa što nas može spriječiti od oporavljanja muslimana od antiislamskih utjecaja jer, prema Allahovom obećanju, doći će dan kada će se vjernici radovati Allahovoj pomoći, a izgubljeni će biti, tada i tamo, svi oni koji su pokušavali da svedu na ništa istinu koju nisu uspjeli shvatiti.

Drugo poglavlje

SPEKTAR NESLAGANJA

Značenje i priroda neslaganja

Arapski pojam "*ihtilaf*" znači zauzimanje različite pozicije ili smjera od druge osobe bilo to u mišljenju, izražavanju ili akciji. Srodna riječ "*hilaf*" je iz istog korijena kao i ihtilaf i ponekad se upotrebljavaju kao sinonimi. Hilaf, što u osnovi znači razlika, neslaganje, ili čak konflikt je šira u značenju i smislu nego pojam direktnog suprotstavljanja. Ovo je tako jer dvije suprotnosti su nužno različite jedna od druge dok dvije stvari, ideje ili osobe koje se ne slažu nisu nužno suprotstavljene ili u sukobu jedna s drugom.

Razlike među ljudima mogu početi sa razlikom u mišljenju o nekom pitanju. Ovo može voditi do svađe i međusobne prepirke i optuživanja. Pojam "*ihtilaf*" može stoga predstavljati prosto neslaganje mišljenja, ili bi mogao značiti aktivnu kontraverziju, nesklad i podjelu. Kur'an govori o kršćanskim sektama koje su se razmimoilazile ili bile u neskladu jedna s drugom (19:37), o ljudima koji su držali različite poglede i pozicije (11:118), o drugima čija su vjerovanja i izražavanja bila nesložna (*muhtelif*) u odnosu na istinu (51:8), i o Božijem eventualnom sudu o ljudima koji su se razmimolilazili među sobom i o pitanjima po kojima su se razilazili. "*Ihtilaf*" se stoga može odnositi na apsolutnu razliku u vjerovanjima i principima, mišljenjima i stavovima. Također, može se odnositi na situacije ili pozicije koje ljudi mogu usvojiti.

S pogledom na disciplinu i historiju islamskog prava učenjaci su se specijalizirali u studiji razlika među različitim školama mišljenja (*mezahib*,

jednina: *mezheb*). Proces kojim su razlike bile ovjekovječene je za sljedbenike određenog pravnika (**imama**) da se čvrsto drže njegovih zaključaka i pravila i potpuno ignorišu pobijanje svih drugih varijanti ili suprotstavljenih rješenja bez davanja ikakavog opravdanja. Naravno, ako je osoba bila sposobna da podrži i proizvede podržavajući tekstualni dokaz za svoje zaključke, on bi, uistinu, postajao pravni stručnjak po svom sopstvenom pravu. U drugu ruku sljedbenik po definiciji nije onaj koji prevrće po pravnim dokazima. Njegova je jedina briga da se grčevito uhvati za zvaničnu izjavu njegovog imama čiji autoritet je, za njega, dovoljan da se uspostavi valjanost bilo kojeg suda ili da se suprostavi bilo kojoj različitoj odluci.

Disputacija (džedel)

Tvrdoglava privrženost sopstvenom mišljenju ili poziciji u udjelu jedne ili obje od dvije partije nesložne jedne s drugom, pokušaj da se odbrani ova pozicija, da prevlada nad drugima, da se prihvati ili zauzme protiv njih - sve su ovo elementi u raspravi ili dijalektika (džedel). Džedel znači voditi diskusiju u svadljivom tonu kako bi se postigla premoć. Pojam džedel je korišten u smislu pletenja užeta. On izražava pojam zategnutosti i krštenja ruku vježbanog od strane diskutanta dok svaki nastoji da prisili drugoga da prihvati njegovo mišljenje ili viđenje.

Kao disciplina, disputacija (*'ilmul-džedel*) je bazirana na promicanju dokaza da se pokaže koje je pravno rješenje ispravnije. Neki učenjaci je, također, gledaju kao disciplinu koja omogućava osobi da zadrži bilo koju poziciju, ma kako pogrešna bila, ili da, uistinu, uništi bilo koju poziciju, ma kako ispravna bila.⁴ Ova zadnja definicija znači da disputacija nije nauka bazirana na bilo kojem specifičnom dokazu, nego radije vještina ili talenat koji omogućava osobi da trijumfira nad protivnikom bez posjedovanja ikakvog dokaza iz Kur'ana, Sunneta ili nekog drugog izvora.

---

⁴ Vidi "Miftahus-se'adeh", Darul-kutubil-hadise", Egipat. Također, pogledati i "El-Džurdžani", "Et-Ta'rifat", GG, Aleppo.

Razdor (šikak)

Ponekad diskusija može postati oštra i neprijatna sa jedinom brigom diskutanta da bude bolji od svoga protivnika. Ne postoji želja za nalaženjem istine ili da se razbistri šta je tačno. Ovo odstranjuje bilo koji oblik međusobnog shvatanja ili slaganja. Pojam razdor (šikak) može biti primjenjen u ovakvoj situaciji. Riječ "**šikak**" u arapskom jeziku znači; sjeći komad zemlje u različite dijelove, i sugerira da ni jedan dio zemlje nije dovoljno širok da se prilagodi obojici diskutanata u isto vrijeme. Oštre razlike iz kojih neslaganje i razdor slijede, smješta jednu grupu u diskusiji u "*procjep*" ili "*raskid*" kao što je bio, odvojenu od one druge. Ovo je slikovito izraženo u kur'anskim ajetima: ***"A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, a jednog pomiritelja iz njezine porodice. (4:35)***

"Pa ako budu vjerovali u ono što vi vjerujete, na pravom su putu; a ako glave okrenu, samo će oni biti u krivu ili raskolu (šikak)." (2:137)

Prihvatljive i neprihvatljive razlike

Svemoćni Allah je uspostavio razlike među ljudima u njihovim mentalnim mogućnostima, jezicima, boji kože, opažanju i razmišljanju. Sve ovo prirodno daje mnoštvo i raznolikost mišljenja i sudova. Ako su naši jezici, boja naših koža i naša vanjska pojavnost znakovi Allahove stvaralačke moći i mudrosti; i ako su naši umovi, mentalne sposobnosti i proizvodi naših umova također Allahovi znakovi i indikacija Njegove potpune moći; i ako su naseljenost svemira, ljepota življenja i sposobnost življenja, također, znakovi Allahove snage, onda možemo opravdano reći da ni jedna od ovih izvrsnih ljepota i razlika među ljudima ne bi bila moguća da su svi oni stvoreni jednaki u svakom pogledu. Svako stvorenje ima svoju sopstvenu jedinstvenost: ***"A da je Gospodar tvoj htio, sve bi ljude sljedbenicima jedne vjere učinio. Međutim, oni će se uvijek u***

vjеровanju razilaziti, osim onih kojima se Gospodar tvoj smiluje. A zato ih je i stvorio." (11: 118,119)

Razlike koje su se pojavile među našim precima u ranoj muslimanskoj historiji i koje su nastavile da budu s nama, su dio ove prirodne manifestacije razlika. Pod uslovom da razlike ne prelaze granice i pod uslovom da ostanu unutar standardnih normi etike i odgovorajućeg ponašanja, ovo bi bio fenomen koji može biti pozitivan i krajnje koristan.

Neke prednosti prihvatljivih razlika

Kao što je prije pomenuto, ako su razlike u okviru propisnih granica i ljudi odgojeni da se pridržavaju propisnih etičkih normi izražavanja i upravljanja razlikama, postoji nekoliko pozitivnih prednosti koje mogu rezultirati. Ako su namjere iskrene, razlike u mišljenjima bi mogle doprinijeti većoj svijesti o mogućim različitim aspektima i interpretacijama dokaza u datom slučaju.

Takve razlike bi mogle stvoriti intelektualnu vitalnost i međusobnu plodnost ideja. Proces vjerovatno može donijeti na svjetlo različitost hipoteza u savladavanju specifičnih pitanja. Takav proces može da predstavi različita rješenja u ovladavanju određenom situacijom, tako da se može pronaći najpodesnije rješenje. Ovo je u skladu sa olakšavajućom prirodom Islama koji uzima u obzir realnost ljudskih života.

Ove i druge prednosti mogu biti shvaćene ako razlike ostanu unutar granica i etičkih normi koje ih moraju regulirati. Ako se ove granice i norme ne uzmu u obzir, razlike mogu lahko degenerirati u rasprave i raskole i postati negativna i zla snaga proizvođači više procjepa u muslimanskom Ummetu, koji već ima isuviše takvih rascjepkanosti. Na ovaj način razlike u mišljenju mogu primjeniti svoje značenje, da od konstruktivne snage postanu elementi destrukcije.

Vrste neslaganja s obzirom na motive

1. Neslaganje motivirano ličnim prohtjevima

Neslaganje može biti pobuđeno egoističnim željama da bi se dobilo lično psihološko zadovoljenje ili postigao određeni osobni cilj. Također, može biti postaknuto željom za pokazivanjem nečijeg znanja, razumijevanja ili pameti.

Prouzročiti ovakav tip neslaganja je potpuno za osudu. U tom egoizmu i sebičnoj želji guši se svaka briga za istinom i ne promovira se u dobro. Takav je egoizam doveo u zabludu šejtana i odveo ga u nevjerstvo. Allah, dželle šanuhu, kaže u Kur'anu: ***"I kad god vam je koji Poslanik donio ono što nije godilo dušama vašim, vi ste se oholili, pa ste jedne u laž utjerali, a druge ste ubili."*** (2:87)

Kao rezultat slijeđenja egoističnih želja, mnogi ljudi su skrenuli od pravilnog prosuđivanja: ***"Zato ne slijedite strasti - kako ne biste bili nepravedni."*** (4:135)

Slijeđenje nečijih sopstvenih želja vodi u devijaciju i grešku: ***"Reci: "Ja se ne povodim za željama vašim, jer bih tada zalutao i ne bih na pravom putu bio."*** (6:56)

Egoistična želja je antiteza znanja. Ona traži da uguši istinu. Ona potpomaže pokvarenost i vodi u grešku: ***"I ne povodi se za strašću da te ne odvede sa Allahovog puta."*** (38:26)

"Da se istina za prohtjevima njihovim povodi, sigurno bi nestalo poretka na nebesima i na Zemlji i u onom što je na njima." (23:71)

"Mnogi ljudi prema prohtjevima svojim, nemajući za to nikakva dokaza, zavode druge u zabludu." (6:119)

Oblici ličnih prohtjeva su različiti i dolaze iz različitih izvora. Uglavnom, prohtjevi izviru iz ega i samoljublja. Takav prohtjev uvećava pogrešna djelovanja i zastranjivanja. Ali osoba nije lahko uhvaćena time sve dok svako pogrešno djelo i zastranjivanje ne stekne određenu privlačnost u njegovim očima i on ustrajava u zastranjenju. Rasprave među sektama i propagatorima zastranjujućih novotarija u Islamu mogu biti pripisana smrtnom stisku praznog prohtjeva.

Kroz Allahov blagoslov i brigu osoba može postati svjesna stupnja utjecaja praznih prohtjeva na njegova mišljenja i vjerovanja prije nego je totalno uhvaćena u klopku zablude. Takva osoba može vidjeti svjetlo

Božije upute i shvatiti da njezina mišljenja i vjerovanja koja dolaze iz zaslijepljenosti sopstvenim prohtjevima nemaju nikakvu objektivnu egzistenciju. Ona postoje samo u mozgu i iluzorna su. Ona su investirana i učinjen a privlačnim sopstvenim prohtjevima ma kako ružna i odvratna, u stvari, jesu. Ona su izvor nesreće i stoga je osoba zavedena.

Postoje različiti način i otkrivanja efekata osobne sklonosti formiranju bilo kakvog mišljenja ili vjerovanja. Neki od njih su vanjski, a neki osobni. Vanjski način i otkrivanja uključuju pokazivanje da su nesukladna mišljenja ili vjerovanja u suprotnosti sa jasnim tekstom Kur'ana ili Sunneta. Ne bi se moglo očekivati da se osobe koja tvrdi da oštro podržava istinu, bavi idejom, koja se suprostavlja Kur'anu i Sunnetu.

Mišljenje, također, potiče iz ličnog hira ako se sukobljava sa sudom osoba jakog intelekta kojima ljudi uobičajeno idu po savjet ili presudu. Mišljenje koje poziva da se obožava neko drugi pored Allaha, ili koje odbija primjenu Šerijata u ljudskim poslovima, ili koje zagovara nelegalni seksualni čin, hvali laž, nagovara na besmislice, može doći jedino iz ličnih prohtjeva i može biti zagovarano samo od onoga koji je zatrovan zlim utjecajima.

S pogledom na unutarnje načine izražavanja da li mišljenje dolazi iz egoistične želje, ovo može biti prikazano ne samo odražavanjem na izvor ideje, nego i na ispitivanje opravdanosti za usvajanje te određene ideje da bi se istisnula druga. Također je značajno procijeniti rasprostranjene okolnosti koje mogu utjecati na nosioca mišljenja i stupanj njegove uvjerenosti da treba promijeniti te okolnosti.

Također bi trebalo istražiti da li postoje bilo kakvi pritisci koji su doveli do usvajanja tog smijera. Konačno treba analizirati samu ideju. Ako se ustanovi da je klimava i nestabilna, nesigurno oscilirajuća između snage i slabosti, ne trebamo onda biti u sumnji da takva ideja potječe iz praznih prohtjeva i da je posijana zlim požurivanjima. Dolazeći do takvog zaključka osoba mora zatražiti zaštitu kod Allaha, dželle šanuhu, i zahvaliti Mu što mu je omogućio da vidi realnost prije nego postane ograničen okovima egoizma i ličnog hira.

2. Neslaganje zarad istine

Neka neslaganja mogu, uistinu, biti motivirana potragom za znanjem i istinom; sebičnosti i egoizam ne moraju biti iza njih. Takva

neslaganja, također, mogu biti pobuđena nastojanjem za intelektualnom strogošću i zahtjevima vjere.

Razlike između vjernika s jedne strane i nevjernika, mnogobožaca i licemjera s druge, su nužna razlika koju ni jedan musliman ne može zanemariti ili pokušati izgladiti. Ova je razlika zahtjevana vjerom radi očuvanja istine. Isto važi i za muslimanski stav prema ateizmu, judaizmu, kršćanstvu, paganizmu i komunizmu.

Kako god bilo, razmimoilaženje sa ovim ideologijama ne treba praviti prepreke osnovnim uzrocima ovog neslaganja. Ovo zbog toga da bi se ostavio otvoren put za ljude da prihvate Islam, i ostave glavne pobuđivače nevjerstva, obožavanja nekog drugog osim Allaha, licemjerstva, raskola i nemoralnosti, ateizma i novatorstva, i unapređivanje vjerovanja koja su destruktivna za istinu i dobro.

3. Među-kategorija

Razlike među muslimanima su, također, podstrekivane određivanjem dijela hvale ili krivnje po sporednim pitanjima, često sa malim obzirom za izvornu iskrenost. Vladanje po ovim pitanjima uzima u obzir alternativna mišljenja ili prakse. Kako se ovo dešava biće istraženo u slijedećim poglavljima. Neki primjeri ovog neslaganja koje se tiču razlika među ulemom s pogledom na gubljenje abdesta (*wudu'*), isticanjem krvi iz rane ili namjernim povraćanjem, o učenju Kur'ana naglas u namazu za imamom; učenju bismille na početku Fatihe, prvog poglavlja Kur'ana; izgovaranja "*amin*" glasno nakon završene Fatihe. Postoje mnogi drugi takvi primjeri.

Neslaganja po ovakvim sporednim pitanjima su često vrlo osjetljiva i mogu dovesti osobu da pomiješa pobožnost sa osobnim sklonostima, znanje sa pretpostavkom, poželjno sa onim što je sam odabrao, i prihvatljivo sa neprihvatljivim. Ovakva neslaganja su neizbježna osim ako smo potražili pomoć u općeprihvaćenim kriterijima za rješavanje istih, disciplinama da bismo regulirali metode zaključivanja i etičkim normama koje bi vladale takvim razlikama. U suprotnom, to bi bio smjer ka svađi, rascjepu i jedino propasti. U tom slučaju, obje strane, u bilo kojoj raspravi bi iskliznule s pozicije pobožnosti i bogobožnosti u ambis egoističnih želja. Vrata za bujicu haosa i anarhije bi se otvorila i šejtan bi uspijevao.

Razmimoilaženje je zlo

Važno je napomenuti da su od rane postkur'anske historije, vodeći muslimanski učenjaci upozoreni na neslaganja u svim njegovim vrstama, i naglašeno je da je bitno da se ona izbjegnu. Poslanikov ashab, Ibnu Mes'ud, radijallahu 'anhu, je rekao: "*Neslaganje je zlo.*"⁵ Es-Subki, rahimehullah, je rekao: "*Ljubaznost i samilost zahtjevaju da se izbjegavaju neslaganja.*"

Postoje mnogi kur'anški ajeti i hadisi Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, po ovom pitanju. Kur'an govori o ljudima koji su se prepirali jedni s drugima nakon što su im svi dokazi istine došli. Ali uprkos tome, "*Oni su se razišli, neki od njih su vjerovali a neki su poricali.*" (2:253)

A Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao: "*Izraelićani su kažnjeni samo zbog pretjeranog zapitkivanja i neslaganja sa svojim poslanicima.*"

Es-Subki navodi tri vrste razlika u vladanju, sporednim pitanjima oko kojih se ljudi odaju međusobnom hvalenju ili blaćenju. **Prva**, što on smatra kao novotariju i skretanje s pravog puta, se tiče samih izvora Islama. **Druga** se tiče slobodno izraženih mišljenja i međusobnih ratova. Ova vrsta neslaganja je, također, zabranjena jer šteti javnom (širokom) interesu. **Treća** se tiče pomoćnih stvari s obzirom na to šta je halal i haram.⁶ On je zaključio da je slaganje po ovom pitanju bolje od neslaganja. On je također, usmjerio pažnju ka Ibnu Hazmovoju osudi neslaganja po takvim pitanjima u kojima nije osjetio nikakav blagoslov, nego je promatrao čitav proces kao nesreću.

Indikativno je po pitanju štetnih i opasnih neslaganja da je Poslanik Harun ('alejhissalatu vesselam) smatrao neslaganje i razmimoilaženje (*ihtilaf*) u datom trenutku, puno opasnijim i štetnijim nego potpuno zabranjeno obožavanje idola.

---

⁵ Vidi Ibnu Kutejbe "Te'vil muhtelifil-hadis", str. 22; "El-'Avasim minel-kavasim", str. 78; "El-Mahsul", 2/qafl/480.

⁶ Vidi "El-Ibhad" 3/13.

Kada je neko (nazvan *Samirijj* u Kur'anu) načinio zlatno tele Izraelićanima i rekao im: **"Ovo je vaš bog i Musaov bog."** (20:88), Harun im je skrenuo pažnju na katastrofalne posljedice onoga u što su bili uvučeni, ali je čekao svog brata Musaa, alejhissalatu vesselam, da se vrati. Kada je Musa došao i vidio svoj narod kako obožava zlatno tele, najoštrije je ukorio svog brata. Harunov jedini govor je bio: **"O sine majke moje - reče Harun - na hvataj me za bradu i kosu moju! Ja sam se plašio da ti ne rekneš: "Razdor si među sinovima Israilovim posijao i nisi postupio onako kako sam ti rekao."** (20:94)

Poslanik Harun, alejhissalatu vesselam, je, dakle, naveo strah od podjele i neslaganja među njegovim narodom kao opravdanje što nije strožije ukorio Izraelićane, odupro im se i distancirao od njih. On je osjetio da je to bilo vrijeme kada bi potpuna zabrana bila kontraproduktivna, nekorisna i mogla bi odvesti do neslaganja i nejedinstva.

Treće poglavlje

HISTORIJSKI KONTEKST (1)

U Poslanikovo, sallallahu ‘alejhi ve sellem, vrijeme

Neslaganje koje smo pomenuli u predhodnom poglavlju se nije moglo desiti u Poslanikovo, sallallahu ‘alejhi ve sellem, vrijeme. Njega su ashabi, radijallahu ‘anhum, potpuno poznavali kao onoga kojem se treba obratiti za svaku kontroverznu stvar. On je bio njihov izvor utočišta i utjehe i njihov vodič kad god su bili zbunjeni. On bi im razjasnio pitanja i pokazao put ka istini i ponudio pravilnu uputu.

Oni koji su živjeli daleko od Medine i nisu mogli direktno postavljati pitanja Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, stvari kao što su ispravno tumačenje Kur’ana i Sunneta u svjetlu znanja koje su posjedovali, bi prakticirali svoje sopstvene sudove i ponekad dolazili do različitih zaključaka. Kada bi se vratili u Medinu sreli bi se sa Poslanikom, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i provjerili s njim njihove različite interpretacije teksta koji im je bio pristupačan. Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi ili odobrio to rješenje koje bi onda postalo dio Sunneta, ili bi ukazao na drugo ispravno rješenje koje bi oni prihvatili svim srcem. Svako neslaganje ili trvenje bi automatski nestajalo.

Jedan takav primjer je zabilježen i od El-Buharija i od Muslima. Tokom bitke na Tebuku, prenosi se da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao ashabima: "*Nemojte klanjati ikindiju dok ne stignete do Benu Kurejza.*" Dok su još bili na putu, vrijeme namaza je došlo. Neki

ashabi su rekli: "Nećemo klanjati dok ne dođemo do Benu Kurejza." Dok su drugi rekli: "Mi ćemo klanjati. To što je rekao Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, neće nas spriječiti (od klanjanja sada)." Stvar je kasnije predočena Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, i on nije osporio ni jednoj grupi.⁷

Iz ovog događaja je vidljivo da su se ashabi Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, podijelili u dvije grupe glede tumačenja Poslanikove, sallallahu 'alejhi ve sellem, upute. Jedna grupa je usvojila doslovno ili eksplicitno značenje naredbe (*ibaretun-nass*) dok je druga grupa izvela značenje iz naredbe koju su smatrali pogodnom u toj situaciji. Činjenica da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, odobrio objema grupama je pokazala da je pozicija jednih bila legalna, kao i ovih drugih.

Stoga, musliman koji je suočen sa određenom naredbom ili tekstom (*nass*) može usvojiti ili doslovno, odnosno ispoljeno (*zahir*) značenje teksta ili može izvesti tumačenje koje odgovara tekstu korištenjem svoga razuma. Ovaj drugi proces zaključivanja ili izvođenja interpretacije kako bi se ustanovila stvarna namjera koja stoji iza naredbe se zove "*istinbat*". Nema štete onome ko se trudi da se koristi ovim načinom pod uvjetom da je kvalificiran i kompetentan da to učini. Druga grupa ashaba, radijallahu 'anhum, je razumjela iz Poslanikove, sallallahu 'alejhi ve sellem, naredbe da je on htio da stignu do odredišta što je prije moguće. Oni su, stoga, smatrali da se klanjanje namaza prije dolaska do Benu Kurejza suprotstavlja sa Poslanikovom, sallallahu 'alejhi ve sellem, naredbom, sve dotle dok to neće odgoditi njihov pravovremeni dolazak.

Zbunjujuće je zabilježiti da Ibnul-Kajjim prenosi da su različiti učenjaci podijelili mišljenja u pokušaju da pokažu koja je grupa postupila bolje. Jedna grupa učenjaka je izrazila mišljenje da je grupa koja je postupila bolje bila ona koja je klanjala na putu, čime je dobila nagradu za klanjanje namaza na vrijeme, zanemarujući time Poslanikovu, sallallahu 'alejhi ve sellem, naredbu. Druga grupa učenjaka je tvrdila da su oni koji su odgodili namaz da bi ga klanjali kod Benu Kurejza - u skladu sa egzaktnim značenjem naredbe - zaslužili više nagrade. Bilo kako bilo, ja vjerujem da pošto Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, lično nije osporio

---

⁷ Vidi "Fethul-Bari komentar na Sahihul-Buhari", 7/313: "Sahih Muslim", dio o namazu.

niti jednoj grupi, na pravicima je da smatraju oba mišljenja kao važeće dijelove Sunneta i uzdrže se od zapetljavanja u ovo pitanje kad je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, lično razriješio ovo bez ostavljanja prostora za davanje prednosti bilo kome.

Još jedan događaj u istom smislu prenose Ebu Davud i El-Hakim. Prenosi se da je Amr ibnul-As, radijallahu ‘anhu, rekao: "*Jedne hladne noći tokom pohoda na Zatul-Selasil*⁸, imao sam poluciju u snu. Bojao sam se da ako uzmem gusul (obavezno kupanje nakon polucije) mogao bih umrijeti od hladnoće. Umjesto toga uzeo sam tejemmum (suhi abdest), a onda klanjao sabah sa mojim prijateljima. Ovo je rečeno Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, koji je upitao: "**Amr! Klanjao si sa svojim prijateljima dok si bio džunub (u stanju nečistoće)? Na to sam mu ja proučio ajet: "I ne ubijajte sami sebe. Allah je uistinu milostiv prema vama."** Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, se nasmijao i nije rekao ništa."

Proces tumačenja

Nećemo se ovdje baviti detaljnom obradom različitih pitanja po kojima su se ashabi, radijallahu ‘anhum, razlikovali tokom i poslije života Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Nećemo niti detaljno ulaziti u svako pitanje, ko je usvojio doslovno ili vidljivo značenje teksta s jedne, niti ko je razmišljao i proučavao njegove različite aspekte i izvodio različite interpretacije iz njega, s druge strane. Takav poduhvat bi zahtijevao tomove. Šta više, mora se imati na umu, da su sami ashabi, radijallahu ‘anhum, shvatali u svim situacijama, da je Islam lahka vjera i da je zakon toliko širok da se prilagodi na oba pristupa i metode.

Stručna ulema (*muđzتهيدun*, jednina: *muđzتهيد*) je ta koja je bila sposobna analitički razmišljati i davati neovisne sudove, a vješti pravnici (*fukaha'* jednina: *fakih*) su ti koji su se neumorno trudili da potpuno pretraže grane Šeriata i izvedu (iznesu) njegove namjere. Ponekad bi usvajali literarna ili vanjska značenja i izražaje, a ponekad bi usvajali

---

⁸ Mjesto na sirijskoj granici.

tumačenje koje se nalazilo iza toga. Ovaj proces tumačenja se zove *te'vil*. Moglo bi biti korisno da se malo baci svjetlo na razne tipove *te'vila* i uvjete za njega. Ukratko, ovaj proces tumačenja se može podijeliti u tri vrste: blisko ili moguće tumačenje (*te'vil karib*), udaljeno tumačenje (*te'vil be'id*) i napregnuto tumačenje (*te'vil musteb'ad*).

Blisko ili moguće tumačenje

Blisko ili moguće tumačenje je ono koje je lahko poduprijeti iz značenja teksta. Na primjer, davanje u milostinju imetka prisvojenog iz zaklade koja pripada siročadi ili rasipanje i trošenje takvih fondova mogu biti jednako protumačeni kao "*jedenje imetka siročadi*" i stoga gledati na to kao čin zabranjen Kur'anom: "*Oni koji bez ikakva prava jedu imetke siročadi - doista jedu ono što će ih u vatru dovesti.*" (4:10)

Udaljeno tumačenje

Udaljeno tumačenje je ono koje zahtijeva daleko veći stupanj pažljivog proučavanja i istraživanja biti teksta. Primjer ovoga je dedukcija (*istinbat*) Ibnu Abasa, radijallahu 'anhu, iz slijedećih kur'anskih ajeta da je minimalni period ženske trudnoće šest mjeseci: "*Majka njegova ga doji i nosi trideset mjeseci.*

(46:15) "*Majke, neka doje svoju djecu pune dvije godine onima koji žele da dojenje popotpuno bude.*" (2:233)

Još jedan primjer ovakve interpretacije je zaključak imama Šafije, radijallahu 'anhu, iz slijedećeg kur'anskog ajeta, da je konsenzus (*idžma'*) prihvatljiv kao važeći dokaz u prosuđivanju: "*Onoga koji se suprostavi Poslaniku, a poznat mu je pravi put, i koji pođe putem koji nije put vjernika, pustićemo da čini šta hoće, i bacićemo ga u džehennem, a užasno je on boravište.*" (4:115)

U istom stilu pravници su zaključili da je, analoško (*kijas*) izvođenje zaključaka, prihvatljivo kao važeći dokaz u Šeriatskom pravu iz ajeta: *"Zato uzmite iz toga pouku, o vi koji ste obdareni (razumom)."* (59:2)

Do ovakvih mišljenja i zaključaka, iako se mogu činiti lahkim, je teško doći osim ako je osoba zaokupljena razmišljanjem i ima duboki uvid. To uključuje, čak šta više, velik dio kritičkog istraživanja. A to nije lahak zadatak za većinu ljudi.

Nategnuto tumačenje

Ovo tumačenje ne može biti objašnjeno iz samog teksta i tumač ne posjeduje niti djelić dokaza da podrži svoje tumačenje. Primjer takvog tumačenja se tiče ajeta: *"On je po Zemlji nepomična brda pobacao, da vas ona ne potresa, a i rijeke i puteve da se ispravno usmjeravate, i putokaze, a i po zvijezdama se oni upravljaju."* (16:15,16)

Neki komentatori su sugerirali da se riječ *'alamat* (putokazi) odnosi na imame (*e'immeh*), a riječ *en-nedžm* (zvijezda) na Poslanika Muhammeda, sallallahu 'alejhi ve sellem. Slično se radi i u ovom ajetu: *"A ni od kakve koristi neće biti dokazi (ajat) i opomene (nuzur) narodu koji neće da vjeruje."* (10:101)

Neki komentatori su sugerirali da se riječ *"ajat"* odnosi na imame (*e'immeh*) pravnih škola, a riječ *"nuzur"* na Poslanike.

Također, glede ajeta: *"O čemu oni jedni druge pitaju? O vijesti velikoj."* (78: 1,2), neki komentatori Kur'ana su sugerisali da se *"vijesti velikoj"* odnosi na hazreti Aliju, radijallahu 'anhu.⁹

Pravila tumačenja

---

⁹ Vidi "Usulul-Kafi", 1/216.

Jasno je iz ovog što smo rekli da tumačenje zahtijeva sposobnost pažljivog proučavanja i razmišljanja o stvarnoj važnosti i namjeni teksta. U suprotnom, sigurnije je usvojiti očitija i izražena značenja. Tumačenje je jedino dopustivo u stvarima o kojima nema jasne upute u Kur'anu i Sunnetu i koje zahtijevaju upotrebu preciznog razmišljanja (*idžtihad*). U stvarima koje se tiču pitanja vjerovanja nema mjesta za idžtihad, i nužno je usvojiti ispoljeno značenje i ono što je propisno i strogo potvrđeno značenjem teksta. Ovo je uvijek najsigurnija metoda i ona koju su rani muslimani slijedili.

Kako god bilo, postoje tekstovi koji zahtijevaju tumačenje. U ovom slučaju, tekst o takvom pitanju mora biti potpuno izanaliziran i shvaćen. Ovo zahtijeva potpuno znanje svih prikladnih lingvističkih značenja. Ovo mora biti povezano sa konstantnom svjesnošću namjere Šerijata i principa koji ga reguliraju. U svijetlu svega ovoga, čin stvaranja mišljenja, bilo kroz razmatranje eksplicitnog značenja teksta, ili kroz njegovo analiziranje uz poštivanje prikladnih principa i dokaza, je jedna od najvažnijih vrsta pravnog rezoniranja (*el-idžtihadul-fikhi*). I zakonski reguliran intelektualni napor kroz naredbu Uzvišenog: "**Zato uzmite iz toga pouku, o vi koji ste obdareni razumom (uvidom).**" (59:2)

U vladanju pravilima i uvjetima kur'anske egzegeze ili komentara (tefsir), učeni ashab, Ibnu Abbas, radijallahu 'anhu, je spomenuo četiri aspekta:

- aspekt koji se odnosi na znanje i razumijevanje upotrebe arapskog jezika;
- aspekt za koji niko nema izgovor neznanje;
- aspekt poznat ulemi;
- aspekt poznat samo Allahu, dželle šanuhu.

Iz ovog što je gore bilo rečeno, da se zaključiti da postoji čvrsta veza između te'vila i tefsira. Oba pojma se pojavljuju prepleteni na puno mjesta u Kur'anu, na primjer: "**A tumačenje (te'vil) njihovo niko ne zna osim Allaha. Oni koji su dobro u nauku upućeni govore: "Mi vjerujemo u njih."**" (3:7)

Najviše komentatora Kur'ana su gledišta da se te'vil u ovom ajetu odnosi na tumačenje (*tefsir*) i objašnjenje (*bejan*). Među ovim

komentatorima je Et-Taberi, koji prenosi ovo gledište od Ibnu Abbasa, radijallahu ‘anhu, i drugih ranih muslimana. Da je te'vil sinonim tefsiru, izvedeno je, također, iz Poslanikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, dove za Ibnu Abbasa, radijallahu ‘anhu: "**Allahu, podaj mu čvrsto razumijevanje (fikh) vjere i poduči ga tumačenju (te'vil).**" Neki učenjaci kao Er-Ragib El-Isfahani, u svojoj knjizi "**Mufredat**" (Riječnik) smatra tefsir uopćenim od te'vila, i također, aludira na činjenicu da je riječ tefsir frekventnije upotrebljavana za objašnjenje i razjašnjenje pojmova, dok je te'vil češće upotrebljavan da objasni značenja i rečenice. On je, također, istakao da se te'vil rjeđe upotrebljava za izvođenje (*isitinbat*) značenja iz teksta Kur'ana i Sunneta dok tefsir crpi iz ovih, kao i iz drugih izvora, da izvede značenje.

Ova snažna veza između dva pojma - kao što je upotrebljena u Kur'anu i Sunnetu, naročito nam dozvoljava da primjenimo pravila razvijena za tefsir na ono što se tiče te'vila.

Nema sumnje da Kur'an sadrži stvari, znanje o kojima posjeduje samo Allah, dželle šanuhu. Stvari koje se tiču znanja o pravom značenju Allahovih lijepih imena i atributa, do detalja o svemu što je iza ljudskih opažanja uključenih u pojam **el-gajb** (nevidljivo, odsutno, neopažljivo našim čulima). Postoje druge stvari koje je Allah, dželle šanuhu, objavio Poslaniku, Muhammedu, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i samo je on znao o njima. Niko nema pravo niti sposobnost da nudi interpretaciju i značenje ovih stvari. Komentiranje o njima mora ostati unutar granica koje su izrečene Kur'anom i Sunnetom.

Tu je još i treća kategorija predmeta koje je Allah, dželle šanuhu, objavio Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, u Kur'anu i ovlastio ga da poduči njima i objasni ih. Ova kategorija se sastoji od dvije vrste. Prva se odnosi samo na stvari koje se mogu shvatiti samo kroz smisao slušanja - kao okolnosti koje okružuju objavu određenog dijela Kur'ana (**esbabun-nuzul**) i stvari vezane za derogiranje ajeta (**nasih i mensuh**) i tako dalje. Druga se veže za stvari koje mogu biti shvaćene kroz uvid, razum i unaprijeđivanje dokaza. Učenjaci su podijeljeni u dvije grupe u pristupu ovome. Jedna grupa ne dozvoljava tumačenje kur'anskih ajeta koji se odnose na Allaha, dželle šanuhu, imena i attribute. Rani muslimani su, također zabranili ovakva tumačenja. Ovo je ispravno stajalište. Druga grupa se složila da je tumačenje dozvoljeno i da legalni sudovi mogu biti izvedeni iz tekstova podržanih i detaljnim dokazima. Ova disciplina je poznata kao pravo ili fikh (što doslovno znači razumijevanje).

Ulema je, u skladu s tim, postavila uvjete za upotrebu tumačenja (*tefsir*) i objašnjenja (*te'vil*):

1. Interpretacija ne smije ignorirati izričito (*zahir*) značenje teksta kako je shvaćeno u skladu sa prihvaćenim pravilima jezika i govornih normi Arapa.
2. Interpretacija ne smije biti u suprotnosti sa kur'anskim tekstom.
3. Interpretacija ne smije odstupati od pravnih principa uspostavljenih konsenzusom uleme i imama-mudžtehida.
4. Nužno je striktno posmatrati namjenu iza teksta ili naredbu u okolnostima u kojim je objavljena ili pomenuta.

Pogrešne ili nestabilne vrste tumačenja (*te'vil*), one se mogu odgovarajuće navesti kao slijedeća:

1. Tumačenja i objašnjenja od osoba nekvalificiranih za posao, koji nemaju dovoljno znanje arapskog jezika i gramatike, kao ni drugih sredstava interpretacije.
2. Tumačenje nejasnog ili alegoricnog teksta (*mutešabihat*) čije je značenje totalno nejasno bez potpore kakvog autentičnog dokaza.
3. Tumačenje s namjerom uspostavljanja izopačene ideologije koja se suprotavlja eksplicitnim učenjima Kur'ana i Sunneta ili konsenzusu (*idžma'*) muslimana.
4. Tumačenje bez ikakvog dokaza koje jasno karakterizira namjeru Zakonodavca.
5. Tumačenje utemeljeno na čistoj pretpostavci kao što su tumačenja ezoteričnih sekti, batinija i drugih.

Sve ove kategorije tumačenja su odbačene i padaju u pomenutu kategoriju nategnutih tumačenja.

Ashabi (radijallahu 'anhum) i idžtihad

U pogledu kritičke važnosti idžtihada i procesa uključenih u njega, samo su ga kvalificirani ashabi prakticirali. Kada bi drugi pokušali idžtihad i načinili grešku, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi odbacio šta su načinili i nije ih ohrabrivao na takav rizik. Slijedeći događaj koji prenosi Džabir, radijallahu ‘anhu, ashab, demonstrira ovo: *"Otišli smo na put i jedan od naših ljudi je bio pogođen kamenom u glavu. Poslije toga je imao poluciju u snu i upitao je svoje prijatelje: "Možete li naći pravilo koje bi mi odredilo da uzmem tejemum (suhı abdest; umjesto gusula, kupanja)?"*

Oni odgovoriše: *"Mi ne nalazimo bilo kakvu odredbu dok god ti je voda pristupačna." On, se stoga okupao, ali je nakon toga umro. Kada smo se vratili Allahovom Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i rekli mu šta se dogodilo, on je na to rekao: "Oni su ga ubili, neka Allah ubije njih. Zašto nisu pitali ako nisu znali? Lijek za nesposobnog je samo da pita. Umrlom je bilo dovoljno samo da jednostavno uzme tejemum, ili je mogao previti ranu i lagano preći mokrom rukom preko previjenog područja, a onda oprati ostatak svoga tijela."¹⁰*

Iz ovog hadisa je jasno da Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nije oslobodio odgovornosti svoje ashabe koji su način ili pravni sud bez posjedovanja znanja i nadležnosti da to učine. Umjesto toga on ih je strogo ukorio zbog donošenja pravne odluke bez znanja. On ih je smatrao ubicama njihovog brata u vjeri. Čak šta više, on im je jasno dao do znanja da je takvima poput njih (tj. onih koji su neznalice i koji su zbunjeni u takvim stvarima) da pitaju i da ne žure sa izdavanjem suda (*fetva*). Poslanikovo, sallallahu ‘alejhi ve sellem, insistiranje na nužnosti pitanja u takvim situacijama je poduprto naredbom Uzvišenog: ***"Pitajte učene ako vi ne znate."*** (16:43)

Usame ibnu Zejd prenosi slijedeći događaj:

"Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nas je poslao u vojni pohod i napadnuti smo od strane plemena Džuhejna. Ja sam se sukobio sa čovjekom i on je izjavio "nema boga osim Allaha (la ilahe ilallah), ali ja sam ga posjekao mačem. Ovo me je tištilo i ja sam to pomenuo Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, me je upitao: "Je li on rekao 'la ilahe illellah',

---

¹⁰ Ebu Davud, "Sunen", hadis 336; također prenosi i Ibnu Mad'e, hadis 572; vidi "Nejlul-Evtar": 1/323.

a ti ga ubio?" Rekao sam: "Allahov Poslanice, on je to rekao iz straha pred oružjem." Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je na to rekao: "Jesi li ti otvorio njegovo srce da bi znao je li iskreno to što je izgovorio (priznanje vjere: šehadet) ili ne? Ko će biti na tvojoj strani na Sudnjem danu, kada to 'la ilahe illellah' bude izgovarano?" Nastavljao je ovo ponavljati toliko da sam poželio da nisam prihvatio Islam prije tog dana."¹¹

U prvom hadisu Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je odbacio sud ashaba u tome što je bazirano na općem dokazu koje je učinilo obaveznim za muslimane da uzmu vodu za abdest kada je pristupačna dok su zanemarili posebne uvjete osobe. U ovom pogledu, oni nisu pridali pažnju kur'anskom ajetu: **"Ako ste bolesni ili na putu, ili ako ste izvršili prirodnu potrebu ili ako ste se sastajali sa svojim ženama, a ne nađete vode, onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite i njima preko lica svojih i ruku svojih predite. Allah ne želi da vam pričini poteškoće, već želi da vas učini čistim."** (5:6)

Osim toga oni nisu imali znanja i nisu pitali. U događaju sa Usamom, izgleda da je on učinio ono što je učinio u svjetlu svoga tumačenja kur'anskog ajeta: **"Ali im vjerovanje njihovo, kada bi kaznu našu vidjeli, ne bi ni malo bilo od koristi."** (40:85) On je, stoga, smatrao da je ovaj ajet negirao bilo kakvu korist takvoj osobi na ovom i budućem svijetu i da se on ne odnosi posebno na onaj svijet što je vidljivo značenje teksta. To je vjerovatno, razlog zašto ga je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, tako žestoko ukorio.

Postoje samo neki primjeri presuda (**fetava**, jednina; **fetva**) koje potiču od ashaba, a koje Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije opunomoćio.¹²

Ljudi bi dolazili Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, tražeći njegovu presudu u aktualnom događaju i on bi odgovarao na njihova pitanja. Različita pitanja i problemi su mu bili predočavani da ih riješi i on bi to i činio. On bi zapazio dobro djelo i naredio ga i pohvalio. On bi

---

¹¹ Prenose imami Ahmed, El-Buhari, Muslim, En-Nesai, Et-Taberani. Također ga prenosi El-Buhari, 7/398, sa nekim varijacijama.

¹² Ibnu Hazm je zabilježio jedan broj fetvi ashaba koje Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije potvrdio.

zapazio pokuđeno djelo i iskazao bi neodobravanje. Oni ashabi koji su bili prisutni učili bi direktno od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i prenosili bi ono što su naučili drugima. U tom procesu su se mogli razlikovati među sobom, ali bi nastavili diskutirati bilo kakvo nejasno pitanje u objektivnom stilu i na taj način to nije vodilo neslaganju i rascjepu ili zlim optužbama. Ovo je bilo jer su se uvijek vraćali Allahovoj Knjizi i Njegovom Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Oni bi stavljali odlučan kraj bilo kakvom neslaganju, tako da ni jedan trag lošeg mišljenja nije ostavljan da slabi bratsku vezu među njima.

Neslaganje i Poslanikovo, sallallahu ‘alejhi ve sellem, upozorenje

Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je upozorio svoje ashabe o opasnostima neslaganja. On je shvatio da opstanak Ummeta ovisi o harmoniji i međusobnoj privrženosti vjernika, čija su se srca ujedinila na bazi ljubavi prema Allahu, dželle šanuhu. On je također shvatio da propast Ummeta leži u srcima vjernika, rascijepanim međusobnim svadama. Zato je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, neprestano ponavljao da nesklad treba da prestane i zbog toga je rekao: *"Ne uključujte se u neslaganja uzrokujući na taj način neslaganja u vašim srcima."*¹³

Sami ashabi su vidjeli da nesklad ne proizvodi ništa dobro. Ibnu Mes'ud, radijallahu ‘anhu, je jednom rekao: *"Neslaganje je zlo."* Nadalje Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bi uvijek sjekao u korjenu bilo kakvo neslaganje, tako što je i slijedeći događaj kojeg prenosi Abdullah ibnu Omer. On je rekao: "Jednog dana sam pozvao Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, tokom popodnevnog odmora. Dok sam bio tamo, Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je čuo dvojicu ljudi kako se glasno svadaju oko kur'anskog ajeta. Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je ljutito izašao pokazujući na svoje lice i rekao: *"Narodi prije vas su kažnjeni jedino zbog njihovog neslaganja oko Knjige."*¹⁴

---

¹³ El-Buhari u "El-Džami'us-sagir", 2/494

¹⁴ Ibnu Hazm "El-Ihkam", 5/66

En-Nezzal ibnu Sabra prenosi: *"Čuo sam Abdullaha ibnu Mes'uda kako govori: "Čuo sam čovjeka kako uči ajet koji sam ja čuo direktno od Allahovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, ali na različit način . Uzeo sam ga za ruku i doveo ga Allahovom Poslaniku koji je rekao: "Obojica ste učinili dobro." Šu'be je dodao: "Mislim da je, također, rekao: "Ne uključujte se u neslaganja, jer su se oni prije vas uključivali u neslaganja i kažnjeni su."*¹⁵

Ovdje je Poslanik podučio svoje ashabe i one koji su došli prije njih o groznim posljedicama neslaganja i upozorio ih protiv njih. Poslanik je isto tako poučio svoje ashabe odlučujućem način u u kojem se oni moraju pridržavati etike neslaganja, posebno u učenju Kur'ana. U autentičnom hadisu, on je rekao: *"Učite (i proučavajte) Kur'an tako dugo dok su vam srca ujedinjena nad njim, ali kad počnete imati razlike nad njim, stanite (sa vašim učenjem)."*¹⁶

U slučaju o neslaganju nastalom oko različitih načina učenja Kur'ana ili namjeravanom značenju njegovih ajeta, Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je zadužio ashabe da se odmaknu od Časnog Kur'ana sve dok ne budu potpuno hladni i svi stimulansi razdražljive svađe, koja vodi neskladu i raskolu, budu ugašeni.

S druge strane, kada su im srca bila ujedinjena, iskrena želja za razumijevanjem je prevladala i oni bi onda mogli nastavljati sa učenjem, razmatranjem, razmišljanjem o ajetima Kur'ana. Također, vidimo da je sam Kur'an ponekad izrekao oprez glede etike neslaganja kada bi se ista pojavila među ashabima. U ovom kontekstu, od Abdullah ibnu Zubejra se prenosi da je rekao: *"Dva odabrana Poslanikova, sallallahu 'alejhi ve sellem, ashaba, Ebu Bekr i Omer, radijallahu 'anhuma, su skoro uništili sami sebe. Obojica su podizali svoje glasove u prisustvu Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kada je delegacija Benu Temim došla njemu. Jedan od njih dvojice je preporučio El-Ekra' ibnu Harisa (da bude vođa*

---

¹⁵ Vidi Ibnu Hazm, "El-Ihkam". Također u "Sahihul-Buhari" u poglavlju "Odvratnost neslaganja", 13/289.

¹⁶ Prenose El-Buhari, Muslim u svojim sahihima, Ahmed u Musnedu i En-Nesai.

delegacije) dok je drugi zagovarao da to bude El-Keka' ibnu Ma'bed ibnu Zerara. Ebu Bekr je na to rekao Omeru:

- Ti si samo htio da mi se suprotstavljaš.

A Omer je odgovorio:

- Nisam želio da ti se suprotstavljam.

Njihovi su glasovi postajali sve jači i jači. U vezi toga su objavljene riječi Uzvišenog: **"O vjernici ne dižite glasove svoje iznad Vjerovjesnikovog glasa."**

(49:2,3) Ibnu Zubejr je dodao: "Nakon objave ovog ajeta, Omer bi se jedva čujnim glasom obraćao Poslaniku, toliko da bi Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, tražio od njega da ponovi svoje riječi."¹⁷

Istaknute osobine

U svjetlu gore rečenog možemo navesti neke istaknute osobine etike neslaganja za vrijeme Poslanikova, sallallahu 'alejhi ve sellem, života:

1. Ashabi, radijallahu 'anhum, su pokušavali da izbjegnu neslaganje koliko god je to moguće. Oni nisu pravili puno buke oko marginalnih stvari,¹⁸ nego su stvari koje su postavljale kontroverzu tretirali u svjetlu Poslanikovog, sallallahu 'alejhi ve sellem, vođstva.
2. Ako bi se razlike pojavile usprkos pokušajima da se izbjegnu, ashabi bi brzo vraćali kontroverznu stvar Kur'anu i Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, i bilo koja suprotnost bi brzo iščezavala.

---

¹⁷ Prenosi El-Buhari, pogledaj "Fethul-Buhari", 8/66, 454 i 13/235.

¹⁸ Ibid: 13/219-228.

3. Ashabi bi reagirali sa spremnom poslušnošću i predavali sud Kur'anu i Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, i potpuno se pokoravali tome.
4. Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je običavao reći ashabima šta je bilo dobro, a šta pogrešno s pogledom na kontraverzna pitanja otvorena za tumačenje. S njihove strane, ashabi su imali međusobno povjerenje u izvornost tuđeg suda. Ovakav pristup je garantirao očuvanje međusobnog poštovanja među braćom - muslimanima koji su imali sukobljena mišljenja, i također, držao fanatizam i sljepilo po strani.
5. Predavanje bogobožnosti i izbjegavanje ličnih prohtjeva su onima, koji su se razišli u mišljenju, učinili potragu za istinom jedinim ciljem. U raspravi, nikom od njih nije bilo važno da li je istina izrečena od njega ili nekog drugog.
6. Oni su čvrsto i postojano ostajali vjerni islamskim normama ponašanja tokom argumentacije. Oni su diskutirali o stvarima ljubazno i bratski, izbjegavajući upotrebu lošeg i uvredljivog jezika. Svako je bio spreman da pažljivo sasluša drugoga.
7. Oni su se uzdržavali od licemjerstva i laskanja koliko je god moguće i poduzimali su sve napore da istraže stvar objektivno. Ova praksa karakterizirana ozbiljnošću argumenata i poštovanjem prema drugoj osobi, bi primoravala diskutanta ili da prihvati drugu tačku gledišta ili da da prednost boljem mišljenju.

Četvrto poglavlje

HISTORIJSKI KONTEKST (2)

Prva generacija

Neki pisci o islamskoj i muslimanskoj historiji, pokušavaju da prikažu generaciju ashaba na način koji uzrokuje da ljudi vjeruju ne samo da je bila jedinstvena nego i da je nemoguće oponašati - da je nemoguće ponovo imati takvu generaciju. Ovo je u suprotnosti sa Islamom i ne manje ozbiljno od neupućenih tvrdnji da je poslije ashaba nemoguće uspostaviti islamski život u skladu sa učenjima Kur'ana i Sunneta, i stoga, zaludno je ulagati napore prema tom cilju. Na ovaj način, neupućene osobe pokušavaju da uguše aspiracije onih koji još nastavljaju da teže cilju života u sjeni zaštitničkog Šeriata.

Ashabi su bili zajednica (Ummet) modelirana Allahovom Knjigom i Sunnetom Njegovog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, oboje nama pristupačno i sposobno da kreira bogobojazan Ummet i u bilo kojem vremenu i na bilo kojem mjestu kada se prihvate kao program i metod, kada se ljudi odnose prema njima na isti način kao što su to činili ashabi. I ovo će ostati istina sve do Sudnjeg dana. Tvrditi da je nemoguće rekonstruirati generaciju kao što su bili ashabi je pridruživnje određene manjkavosti Kur'anu i Sunnetu Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem. Takva tvrdnja, također, sugerira da je uticaj Kur'ana i Sunneta na život ljudi te generacije bio uvjetovan specifičnim okolnostima koje su postojale u to vrijeme. Oni to potkrepljuju time da se te okolnosti ne odnose ne današnje vrijeme koje ima novi sistem prikladan novim okolnostima. Ovo

je argument koji jedino vodi iskazivanju nevjerstva i odbacivanju Islama (kufr).

Ashabi Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, su se, uistinu, razlikovali po mnogim pitanjima. Ako su ove razlike postojale u vrijeme Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, zašto se oni nisu neslagali poslije Poslanikovog, sallallahu ‘alejhi ve sellem, života? U stvari, oni su imali razlika, ali za njihove razlike su postojali razlozi i postojala je etika u radu sa tim razlikama koje su se ticale stvari od neizmjerne važnosti.

Nakon smrti Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem

Prvo neslaganje među ashabima, nakon smrti Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, se ticalo same smrti. Omer ibnul-Hattab je insistirao na tome da Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, nije umro, smatrajući svaki takav razgovor kao glasinu proširenu od strane munafika i prijetio je da će ih kazniti. Ovo je trajalo sve dotle dok se nije pojavio Ebu Bekr i proučio slijedeći ajet: ***"Muhammed je samo Poslanik, a i prije njega je bilo poslanika. Ako bi on umro ili ubijen bio, zar bi ste se stopama svojim vratili? Onaj koji se stopama svojim vrati, neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne sigurno nagraditi."*** (3:144)

I još jedan kur'anski ajet: ***"Ti ćeš zacijelo umrijeti, a i oni će, također, pomrijeti."*** (39:30)

Kada je Omer čuo ove ajete, ispao mu je mač iz ruke i on je pao na zemlju. Shvatio je da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, preselio i da je objava došla do kraja. O ajetima koje je Ebu Bekr proučio rekao je: ***"Allaha mi, činilo mi se da nikad prije nisam učio ove ajete."***

Ibnu Abbas prenosi da mu je Omer ibnul-Hattab, tokom svog hilafeta, rekao: ***"O Ibnu Abbase, znaš li šta me je ponukalo na to što sam rekao kada je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, preselio?"***

"Ne znam, o Emirel-mu'minin, rekao sam, ti znaš bolje."

Omer tada reče: ***"Tako mi Allaha, jedina stvar koja me ponukala da kažem ono je kur'anski ajet koji sam običavao učiti: "I tako smo od vas***

stvorili pravednu zajednicu, da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da Poslanik, bude protiv vas svjedok."

*(2:143) Allaha mi, mislio sam da će Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ostati među svojim Ummetom toliko da će biti svjedok nad njim sve do njegovog kraja. To me ponukalo da kažem to što sam rekao."*¹⁹

Izgleda da je Omer, radijallahu ‘anhu, učinio neovisno tumačenje ajeta i zaključio da se "***svjedočenje***" primjenjuje na cijeli Ummet na ovom svijetu. Ovo bi zahtijevalo da Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ostane živ do kraja Ummeta na ovom svijetu.

Razlike oko Poslanikovo, sallallahu alejhi ve sellem, ukopa

Drugo pitanje oko kojeg su ashabi imali različita mišljenja se ticalo mjesta gdje bi Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, trebao biti ukopan. Jedna osoba reče: "*Trebali bismo ga ukopati u džamiji.*"

Drugi reče: "Trebali bismo ga ukopati pored njegovih ashaba."

*Ebu Bekr tada reče: "Čuo sam od Allahova Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, da je rekao: "***Kad god umre Poslanik, biva ukopan gdje je umro.***" Stoga, krevet na kojem je umro Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, biva podignut i njegov mezar je iskopan ispod njega."*²⁰

Ova dva sporna pitanja su brzo razriješena jednostavnim obraćanjem na Kur'an i Sunnet.

Ko bi trebao naslijediti Poslanika sallallahu ‘alejhi ve sellem?

---

¹⁹ Ibnu Hišam, "Sira", 2/661. Prenosi se da ja Omer ibnul-Hattab rekao slično kada je davao zakletvu na vjernost Ebu Bekru u Poslanikovo, sallallahu ‘alejhi ve sellem, džamiji.

²⁰ Ibid, također Et-Tirmizi, "Sunen", hadis 1018.

Još jedna kontroverza se pojavila oko toga ko bi trebao naslijediti Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Da li nasljednik treba da bude između muhadžira (emigranata iz Mekke) ili ensarija (pomagača iz Medine)? Da li dužnost povjeriti jednoj ili više osoba? Da li nasljednik treba imati isključivo pravo koje je imao Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, u svojoj sposobnosti kao sudija i vođa (imam) muslimana, ili bi ta isključiva prava trebala biti manja ili različita?

Ibnu Ishak prenosi u ovom pogledu: “Kada je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, preselio, grupa ensarija se okupila kod mjesta Benu Sa’ida i stala uz Sa’da ibnu Ubadeta. Alija ibnu Ebi Talib, Zubejr ibnul-Avvam i Talha ibnu Ubejdillah su se okupili u Fatiminoj kući. Ostatak muhadžira je stao uz Ebu Bekra i isto je učinio Usejd ibnu Hudejr među Benu Abdul-Ešel.²¹

Veliki građanski sukob se pripremao. Da se pojavio to ne bi bilo veliko iznenađenje. Poslanikova, sallallahu ‘alejhi ve sellem, smrt sa njegovom ličnošću i statusom Poslanika, je stvorila vakuum koji nije bilo lahko popuniti. Ovo posebno zbog toga što je bilo ashaba kao Omer ibnul-Hattab koji je držao Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, tako visoko da nije mogao povjerovati u njegovu smrt.

Svaki pojedinac u zajednici je volio Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, više nego što je volio sam sebe. Toliko su ga voljeli da bi, dok je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, uzimao abdest, pružali svoje ruke da bi uhvatili nekoliko kapi vode prije nego što ona padne na zemlju. Zaista, nikada ni jedna zajednica nije voljela vođu kao što su ashabi voljeli Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Uprkos Poslanikovoju, sallallahu ‘alejhi ve sellem, krajnjoj skromnosti i stidljivosti, niko od ashaba ga nije mogao pogledati direktno u oči. Takva je bila njihova ljubav i strahopoštovanje prema njemu. Šok kod Poslanikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, smrti je mogao da im pomuti um. I to se odista dogodilo i nema ništa čudno u tome. Kroz Poslanikovu, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ljubav i pažnju, oni su postigli dostojanstvo i napredak na ovome i uspjeh na budućem svijetu. Uprkos ovome, oni su bili sposobni da prevaziđu agonizirajuću žalost i bol rastanka kada su im proučene slijedeće riječi Uzvišenog Allaha: *"Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo*

---

²¹ Ibnu Hišam, “Sira”, 2/656-61.

poslanika. Ako bi on umro ili bio ubijen, zar bi ste se stopama svojim povratili? Onaj koji se stopama svojim povrati neće Allahu nimalo nauditi, a Allah će zahvalne sigurno nagraditi." (3/144)

Dakle, sređeni su usmjerili svoje napore prema rješavanju problema, čuvajući vječnu poruku i spriječivši uzroke smutnje (*fitnet*). Kao što je svima poznato, postojalo je puno pokazatelja tokom Poslanikova, sallallahu ‘alejhi ve sellem, života da bi vođstvo trebalo ići Ebu Bekru, a onda Omeru ibnul-Hattabu. Niti jedan drugi musliman ne bi težio ili tvrdio jednak oslonac sa ovom dvojicom ljudi. Ebu Bekr je bio Poslanikov, sallallahu ‘alejhi ve sellem, pomoćnik, njegov najbliži prijatelj, njegov saputnik tokom hidžre i otac njegove voljene žene, Aiše, radijallahu anha. Ebu Bekr je bio onaj koji nije zaboravio Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ni u jednoj važnoj stvari.

A ko je bio Omer? On je bio osoba čije je prihvatanje Islama donijelo dostojanstvo muslimanima, čija je hidžra bila izvor strahopoštovanja i poniženja nevjerničkom plemenu Kurejšija, i čije je mišljenje dobilo na snazi objavom Uzvišenog. Kako često se ovakve rečenice nalaze u hadiskim knjigama: "Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je došao a sa njim Ebu Bekr i Omer... ili Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je otišao u pohod, a sa njim bijahu Ebu Bekr i Omer." Sve ovo je moglo umanjiti udarac uništavajućeg gubitka koji su osjetili muslimani. U takvim okolnostima, osjećanja gubitka bi mogla prevagnuti snagu i vrline koje su odlikovale ashabe i donijeti nekontrolirano stanje haosa i građanske sukobe.

Srećom, ljudi koji su vaspitavani i odgajani učenjima Poslanikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, objave su bili strogo rukovođeni njenim pravilima ponašanja u svim situacijama, bilo to u slaganju ili u neslaganju i u svim pogledima života. Ova etika i pravila ponašanja su bila garancija protiv svih vrsta predviđenih opasnosti. Ona su garantirala čitavu zaštitu islamske poruke i zaštite jedinstva Ummeta. Ova etika i pravila su osiguravali da su poslovi Ummeta išli istim putem kao što su išli tokom Poslanikova, sallallahu ‘alejhi ve sellem, života. U ovom pogledu prenosi se da je neko došao Ebu Bekru i Omeru i rekao: "*Određena grupa ensarija se sada okuplja kod Benu Sa'ida. Stali su uz S'ad ibnu Ubade. Ako ste zabrinuti za poslove Ummeta, požurite ovim ljudima prije nego što stvar izmakne kontroli.*"

Ove vijesti su došle Ebu Bekru i Omeru prije nego što je tijelo Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, bilo spremno za ukop. Čuvši ovo Omer reče Ebu Bekru: *"Idemo našoj braći ensarijama da vidimo šta se događa."* Omer prenosi šta se dalje dogodalo: *"Ensarije su se razišli od nas i održali sastanak sa njihovim istaknutim članovima na mjestu Beni Sa'ide. Zato smo krenuli da im se pridružimo. Na putu smo sreli dva pobožna čovjeka od ensarija koji su nam napomenuli šta njihovi ljudi imaju na umu. Upitali su nas: "Gdje ste naumili, o družino muhadžira? Mi rekosmo: "Idemo do ove naše družine ensarija." Oni rekoše: "Ne biste im trebali prilaziti, o družino muhadžira, odlučite stvar sami." Rekao sam: "Allaha mi, mi ćemo sigurno otići njima." Tako smo krenuli dok nismo stigli na mjesto Beni Sa'ide a iza nas je bio umotan čovjek. Upitao sam: "Ko je ovaj čovjek?" Odgovorili su Sa'd ibnu Ubade." Upitao sam: "Šta je s njim?" Odgovoriše: "Bolestan je." Sjeli smo slušajući njihovog govornika koji nam je pominjao vrijednosti i vrline ensarija i sugerirao da su oni više zaslužili da naslijede Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, nego bilo ko drugi."*

Nužno je ovdje stati i osvrnuti se na ovo. Ensarije su bili domaće stanovništvo Medine. Bili su, također, apsolutna većina. Oni su bili ti koji su dali utočište i podršku Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem, i muhadžirima. Oni su *"Onima koji su Medinu za mjesto življenja izabrali i domom prave vjere još prije njih učinili."* (59:9) otvorili svoja srca Islamu prije nego što su srca otvorili muhadžirima.

Nije postojao ni jedan muhadžir koji nije dugovao ogroman dug svome ensarijskom bratu u vjeri. Da je postojao kategoričan tekst u Kur'anu ili Sunnetu po pitanju nasljednika, bilo kakva kontroverza u ovom pogledu bi bila razriješena obraćanjem na Kur'an i Sunnet. Ali nije bilo teksta. Jedini izlaz iz krize je bio upotrijebiti mudrost (*hikmet*) i iskustvo, primjeniti etiku neslaganja i mirno dokazivati u neslaganju. Takve misli su se rojile u Omerovom umu dok je slušao govornika ensarija.

Omer je nastavio: *"Kada je govornik ensarija stao, želio sam održati govor koji mi je izgledao prikladan. Ali Ebu Bekr mi je rekao ljubazno: "Omere." Nisam ga želio naljutiti. Tako je on govorio umjesto mene. I Allaha mi, njegov spontani i pronicljivi govor je uključio sve divne misli koje su mi prošle kroz um, bilo na sličan ili bolji način. Onda je zašutio. Među stvarima koje je on, radijallahu 'anhu, rekao bilo je: "Šta god dobro kažete za sebe, vi to sigurno zaslužujete."* On ih je pohvalio i

naglasio koliko su doprinijeli njihovoj vjeri i njihovoj braći u vjeri, muhadžirima. Spomenuo je odlike i vrline koje čak ni njihov govornik nije spomenuo. Onda je počeo odmotavati problem iz omota u koji ga je ensarijski govornik smjestio. On je naglasio da stvar nije ograničena samo na Medinu, nego se ticala čitavog Arapskog poluostrva - da li će čitava oblast nastaviti da bude pod utjecajem Islama. Da su muhadžiri živjeli u Medini bilo bi moguće da podare nasljedstvo njihovoj ensarijskoj braći u priznanju njihovih vrline. Ali ostali Arapi će se potčiniti jedino Kurejšijama. Ako jedinstvo nije postignuto onda poruka Islama na bi prešla granice i proširila se izvan poluotoka. Dakle interes propagiranja Islama (*da'wa*) je zahtijevao da nasljedstvo (*hilafet*) plemenitog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, treba biti između Kurejšija da bi se pronijela poruka i srca sačuvala jedinstvena. On je onda zatražio od njih da izaberu između dva čovjeka od Kurejšija, u čiju izvanrednost niko nije mogao sumnjati: Omer ibnul-Hattab i Ebu Ubejde ibnul-Džerrah. On se zatim povukao.

Zabilježeno je da je Omer rekao: *"Nikad se nisam ničem više usprotivio nego tome što je rekao Ebu Bekr (njegovoj nominaciji Omera i Ebu Ubejde). Allaha mi, bilo bi bolje presjeći moj vrat bez posljedica ikakvog grijeha, nego biti vladar nad ljudima među kojima je bio Ebu Bekr."* Još jedan govornik između ensarija je ustao i želio da vrati pitanje u okvir koji je sugerirao prvi govornik i predložio da bi jedan vođa trebao biti od ensarija, a drugi od Kurejšija. Omer onda opisuje: *"Bilo je puno priče i ljudi su dizali glasove tako jako da sam se bojao neslaganja. Zato sam rekao: "Daj mi tvoju ruku Ebu Bekre." On mi je pružio svoju ruku i ja sam mu izrazio (zakleo mu se na) vjernost."*

Onda su muhadžiri slijedili primjer, a potom i ensarije." U gužvi koja je slijedila, Sa'd ibnu Ubade, kandidat od ensarija, je nehотиčno bio izgažen."²²

Na ovaj način, ashabi su bili sposobni da srede ovu raspravu bez ostavljanja traga zlobe u njihovim srcima i da se ujedine ne prvenstvenom cilju širenja poruke Islama.

---

²² Svi navedeni citati, ibid. 2/656-661.

Spor oko plaćanja zekata

Četvrti ozbiljan spor je bio oko legitimnosti borbe protiv onih koji su odbili platiti obavezni iznos zekata nakon smrti Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Još jednom, ashabi su bili sposobni da prevaziđu ovu krizu kroz njihovu izvornu iskrenost i privrženost etici neslaganja.

Nakon što su izrekli prisegu Ebu Bekru, radijallahu ‘anhu, kao nasljedniku (*halifi*) Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, neka plemena, koja su odskora postali muslimani, su se odrekla Islama. Druga plemena su odbila klanjati namaz ili plaćati zekat. Neka su odbila plaćati zekat Ebu Bekru iz oholosti i sujete. Drugi su to odbili jer su došli sa pogrešnim tumačenjem tvrdeći da je zekat, prema Šeriatu bio obavezan za plaćanje samo Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Oni su citirali slijedeći ajet tvrdeći da je jedina osoba kojoj se obraćalo tj. Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, imala autoritet da sakupi zekat od njih i sposobnost da im dodijeli prednost čišćenja imetka: *"Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim učiniš, i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih zaista smiriti. A Allah sve čuje i zna."* (9:103)

U ovom tumačenju, oni koji su odbili plaćati zekat, su ili zaboravili ili zanemarili činjenicu da se oslovljavanje u ovom ajetu nije ograničilo samo na Muhammeda, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kao Poslanika, već ga isto gleda kao i vladara i vođu muslimana. Sakupljanje i raspodjela zekata je dio organizacije i administracije muslimanskog društva, kao što je i primjena drugih zakona kao što je utvrđeni krivični zakon. Odgovornost za provođenje ovih funkcija prelazi u dužnost onima koji dođu poslije Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i koji rade u ime Ummeta u svojstvu vođa ili vladara.

Nadalje, kad god su muslimani donosili zakletvu Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, on ih je između ostalih stvari, zaklinjao da klanjaju propisane namaze i plaćaju zekat. To dvoje je bilo i jeste nerazdvojivo. Prvi halifa je bio oštrouman u zaštiti i napređivanju Islama i zato je odlučio da se bori protiv onih koji su odlučili da zadrže zekat, da bi

učinio da se oni pokaju i vrata u okvire Islama, čvrsto uvjeren da se pridržava svega što su se zakleli Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem.²³

Omer ibnul-Hattab je instiktivno bio protiv dozvole borbe protiv onih koji su zadržali zekat i suprostavili se Ebu Bekru po tom pitanju. Ebu Hurejre, radijallahu ‘anhu, je prenio kako je iskrsla rasprava i kako je, konačno, razriješana: *"Kada je Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, preselio, Ebu Bekr ga je naslijedio i neka su se plemena povratila kufri. Omer je rekao: "Kako ćeš se boriti protiv ljudi kada je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rekao: "Naređeno mi je da se borim protiv ljudi, sve dok ne kažu: "Nema boga osim Allaha (la ilahe ilallah)" i ko god izgovori ove riječi, njegov život i njegova imovina su zabranjeni osim onoga što je podložno plaćanju i računu za Allaha Svemoćnog?" Ebu Bekr reče: "Allaha mi, sigurno ću se boriti protiv bilo koga ko pravi razliku između namaza i zekata, jer uistinu je zekat obavezan na imovinu. Allaha mi, ako oni od mene zadrže čak i malu kozu koju su plaćali u vrijeme Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, borit ću se protiv njih."*

Omer je rekao: *"Allaha mi, niko drugi do Allah, nije otvorio Ebu Bekrovo srce prema odluci da se bori, i ja sam shvatio da je on bio u pravu."*

Ibnu Zejd, također, kaže u ovom pogledu: *"Klanjanje namaza i plaćanje zekata su propisani zajedno, nema razdvajanja između ovo dvoje." A onda je proučio slijedeći ajet: "Ali ako se oni budu pokajali i molitvu obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri." (9:11)* Zato je Ebu Bekr odbio prihvatiti namaz bez zekata. Neka Allah blagoslovi Ebu Bekra za njegovo čisto shvatanje Islama i njegovu odlučnost da se suprostavi onima koji su pokušali da odvoje namaz od zekata.²⁴

Razlog neslaganja između Ebu Bekra i Omera je bio da je ovaj drugi ostao vjeran doslovnom značenju hadisa i smatrao da je izgovaranje šehadeta dovoljno da se prizna da je osoba u okvirima Islama i da su njegova imovina i život zabranjeni. S druge strane, Ebu Bekr je insistirao da je to bilo uvjetovano izrazom: *"Osim onoga što je podložno plaćanju."* On je smatrao zekat kao dug ili podložnost na imetak koji osoba mora platiti ako želi da mu se život i imovina zaštite. U dodatku, on je shvatio da

---

²³ El-Buhari, "Fethul-Bari" komentar 3/212.

²⁴ Et-Taberi "Tefsir", 10/62.

je združivanje namaza i zekata u mnogim kur'anskim ajetima i u hadisima Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, značilo da su ovi stubovi Islama nerazdvojni.

Pošto su obje strane bile suglasne da je odbijanje klanjanja namaza bio dokaz otpadništva kao i slijeđenje lažaca koji su tvrdili da su poslanici, tako i odbijanje plaćanja zekata, treba biti smatrano kao otpadništvo protiv kojeg se treba boriti. Na ovaj način, Ebu Bekr je bio sposoban da ubijedi ostatak ashaba o pravovaljanosti njegovog idžtihada da se bori protiv onih koji su odbili platiti zekat,²⁵ da ih smatra otpadnicima sve dok se ne pokaju, klanjaju namaz i daju zekat. Dakle, ova kritična diskusija je bila sredena. Odluka je bila presudna za očuvanje Islama od zlobnih pokušaja da ga se uništi, stub po stub, nakon što ga nisu uspjeli uništiti odjednom. Da nije bilo ovog hrabrog i nepokolebljivog Ebu Bekrovog stajališta i potonje podrške od strane ashaba, Islam ne bi ostao netaknut, ili bi se ograničio samo na Mekku i Medinu, i odmetništvo i građanski sukobi bi dominirali čitavim Arapskim poluotokom.²⁶

Pravna pitanja

Ako ostavimo po strani ova ozbiljna pitanja koja su bila dovedena pod kontrolu i ispitamo druga pitanja, naći ćemo neke osobite primjere i priklanjanje etici neslaganja i međusobnom poštovanju među ulemom u zajednici. Među stvarima po kojima su se dvojica poštovanih vođa Ebu Bekr i Omer razlikovali su bila pitanje ratnih zarobljenika, raspodjele oslobođene zemlje i jednakost finansijske pomoći za muslimane.

Što se tiče ženskih ratnih zarobljenika, Ebu Bekr je bio mišljenja da se trebaju čuvati pod muslimanskom zaštitom, ali za vrijeme svog hilafeta, Omer je opovrgnuo ovu odluku i oslobodio ženske ratne zarobljenike i dozvolio im da se vrate svojim porodicama, izuzimajući one koje su imale djecu od muškaraca kojima su bile dodijeljene.

---

²⁵ Za detaljniju diskusiju Ebu Bekrove i Omerove debate i komentare učenjaka po ovom pitanju, vidi "Nejlulevtar", 4/175.

²⁶ Za dalje detalje vidi primjer "El-Bidaje ven-Nihaje" 6/311.

Glede oslobođenih zemalja, Ebu Bekr ih je raspodjeljivao, ali Omer ih je zadržavao u državnoj kontroli kao vakuf.

Što se tiče finansijske pomoći Ebu Bekr je držao da treba postojati jednakost u plati, dok je Omer izabrao prednost u tretiranju različitih kategorija muslimana.

O pitanju izbora halife, možemo zapaziti da Omer nije nominirao nikoga kao halifu, dok je Ebu Bekr za svoga nasljednika nominirao Omera. Oni su, također, imali različita mišljenja po mnogim pravnim pitanjima, ali ove razlike su samo povećavale njihovu ljubav prema drugome kao bratu u vjeri.²⁷ Kad je, na primjer, Ebu Bekr nominirao Omera kao svog nasljednika, neki su ga muslimani upitali:

"Šta bi rekao svome Gospodaru kada te bude upitao o tvojoj nominaciji Omera, iako znaš da je on oštar?" Ebu Bekr je rekao: "O Gospodaru, predložio sam za mog nasljednika najboljeg od Tvojih sljedbenika."²⁸

A kada je jedan od muslimana rekao Omeru, radijallahu ‘anhu: *"Ti si bolji od Ebu Bekra," Omer je zaplakao i rekao: "Allaha mi, jedna noć Ebu Bekrovog života je bolja od (života) Omera i njegove porodice."²⁹*

Ovo su primjeri razlika među ovom dvojicom ljudi velike mudrosti i duha. Njihova mišljenja su bila različita, ali ne i njihova srca, jer su obadvojica htjeli Allahovo zadovoljstvo, a ne zemaljsku moć.

Omer i Alija

Postojale su razlike u mišljenju između Omera ibnul-Hattaba i Alije ibnu Ebi Taliba, ali su one zadržane unutar granica profinjenih manira. Slijedeći primjer to demonstrira: *"Postojala je jedna žena čiji je muž bio odsutan. Omeru, koji je tada bio halifa, je rečeno da je ona pustila*

---

²⁷ Vidi Ibnu Hazm "El-Ihkam" 6/76.

²⁸ Vidi Ibnu Sa'd "Et-Tabakat" 3/199 i "El-Kamil" 2/292.

²⁹ Vidi "Hajatus-Sahabe" 1/646.

nekoč čovjeka u kuću dok je njen muž bio odsutan. Pošto se Omer nije slagao sa ovim, poslao je nekog da mu pozove tu ženu. "Idi Omeru," rečeno joj je, na šta je ona rekla: "O teško meni! Zašto bi Omer htio da me vidi?" Žena je bila trudna i na putu prema njemu je bila tako preplašena da je dobila trudove. Potom je ušla u kuću gdje je rodila dijete koje je, ubrzo zatim, umrlo. Omer se savjetovao sa ashabima, neki od njih su ga savjetovali da on nije kriv ni zašta; on je radio samo ono što je njegova dužnost zahtijevala. Alija je, s druge strane, šutio. Primjetivši to, Omer dođe do Alije i upita ga: "Šta ti kažeš?" Alija odgovori: "Ako je ovo što su ashabi rekli, ono što oni stvarno misle, onda je njihovo mišljenje pogrešno. Ali ako su oni to rekli da ti udovolje, nisu ti time dali propisan savjet. Ja vjerujem da ti trebaš platiti odštetu (**dija**) za dijete. Ti si taj koji je prestrašio ženu, i ona je pobacila zbog tebe."³⁰

Omer se priklonio Alijinom mišljenju bez osjećaja bilo kakve srdžbe u postupanju po njegovom rješenju, iako je bio vođa muslimanske države (**Emirul-mu'minin**). Osjetio je olakšanje u slijeđenju tuđeg mišljenja.

Omer i Abdullah ibnu Mes'ud

Abdullah ibnu Mes'ud je bio jedan od najučenijih ashaba u Kur'anu i jedan od najboljih poznavalaca Sunneta. Mnogi ashabi su ga smatrali dijelom Poslanikove, sallallahu 'alejhi ve sellem, porodice, tako je bio blizak Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem. Ebu Musa El-Eš'ari ja rekao: "Bilo je vremena kada smo mislili da su Abdullah ibnu Mes'ud i njegova majka Poslanikovi, sallallahu 'alejhi ve sellem, rođaci, zbog blizine sa njim i zbog toga što su često vidani kako posjećuju njegovu kuću. Jednog dana kad je Ebu Mes'ud El-Bedri vidio Abdullaha ibnu Mes'uda da mu prilazi, on je pokazao prema njemu i rekao: "Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije ostavio iza sebe nikoga sa većim znanjem o Božijoj objavi od čovjeka koji prilazi." Ebu Musa je rekao: "Ovaj čovjek je bio sa Poslanikom, sallallahu 'alejhi ve sellem, dok smo mi bili odsutni i davao je

---

³⁰ Prenijeli Muslim, Ebu Davud, En-Nesai, Ibnu Hibban i ostali.

odobrenje da vidimo Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, dok smo mi čekali napolju."³¹

Omer je bio dobro poznat zbog svog dubokog razumijevanja Islama i svojih velikih sposobnosti. Ibnu Mes'ud je bio jedan od ljudi izabran od Omera da izvršava različite zadatke. On se slagao sa Omerom u mnogim njegovim sudovima do te mjere da su historičari islamskog prava smatrali da je Omer bio više uticajan na njega nego bilo koji drugi ashab. Njihove metode dedukcije su često bile slične i njihove pravne odluke su se često podudarale. U stvari, vrlo je moguće da se Ibn Mes'ud obraćao na Omerove zaključke po nekim pravnim pitanjima³², kao što su na primjer neka pitanja glede nasljedstva.

No, uprkos njihovoj bliskosti i međusobnom poštovanju, Omer i Ibnu Mes'ud su imali svoje razlike po mnogim pitanjima. Ibnu Mes'ud bi stavljao svoju desnu ruku preko lijeve u namazu, ali ih ne bi stavljao na koljena (*na sjedenju prim. pr.*). Omer je radio ovo posljednje a nije se slagao sa prvim. Ibnu Mes'ud je bio mišljenja da ako muž kaže ženi: "*Ti si mi nezakonita,*" izgovaranje ovog je jednako zakletvi koja implicira neopozivi razvod. Omer je međutim, smatrao ovo samo kao jednu ali ne i završnu, izjavu razvoda.

Ako bi čovjek imao spolni odnos sa ženom, a onda je oženio, Ibnu Mes'ud je smatrao brak nevaljalim i da čovjek i žena žive u stanju razvrata i bluda (*zinaluka*). Omer je s druge strane, smatrao prvobitni čin kao blud, ali je držao da je brak valjan.³³

U svojoj knjizi "*T'lam El-Muvekki'in*", Ibnul-Kajjim je istakao da su se Ibnu Mes'ud i Omer razlikovali u stotinu pravnih pitanja, i citirao je četiri od njih.³⁴ Ali njihove razlike nisu umanjile ili oslabile njihovu ljubav i poštovanje jednoga prema drugome. Ovo je najbolje ilustrirano slijedećim primjerom: "*Dva su čovjeka došla kod Ibnu Mes'uda. Jedan od njih je bio podučen (u učenju Kur'ana) od strane Omera ibnul-Hattaba, a drugog je učio drugi ashab. Prvi reče: "Omer ibnul-Hattab me je naučio da učim*

---

³¹ Prenio Muslim, vidi Ibnu Hazm, "El-Ihkam", 6/63.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Ibnul-Kajjim, "T'lamul-muvekki'in", 2/218.

Kur'an." Na ove riječi Ibnu Mes'ud zaplaka, a onda reče: "Uči kao što te Omer naučio. On je zaista bio tvrđava Islama. Jednom kad bi ljudi ušli u tvrđavu, nisu je napuštali. Ali nakon što je on ubijen, tvrđava je počela pucati."³⁵

Jednog dana Omer je sjedivši, vidio Ibnu Mes'uda kako ide prema njemu i rekao: "Evo dolazi tvrđava puna mudrosti i znanja." I u drugoj verziji, prenosi se da je Omer rekao: "Ibnu Mes'ud je tvrđava puna znanja kojom će se okoristiti ljudi iz Kadisije."³⁶

Neka Allah, dželle šanuhu, bude zadovoljan s ovom dvojicom ljudi. Uprkos njihovim različitim mišljenjima po nekim pitanjima, njihova su osjecanja samo povećala međusobno poštovanje i ljubav. Iz ovih događaja, možemo izvesti osnovu etike koja može biti model u savlađivanju problema vezanih za neslaganje.

Ibnu Abbas i Zejd ibnu Sabit

Da bismo dobili bolji uvid u etiku neslaganja, možemo istražiti neka specifična pitanja po kojima su ashabi imali različita mišljenja.

Kao i mnogi ashabi, uključujući Ebu Bekra, i Ibnu Abbas je mislio da djed umrle osobe treba primiti čitavo nasljedstvo, i da zbog njega braća i sestre bivaju isključeni iz nasljedstva. Ovo je bilo bazirano na pretpostavci da djed treba biti tretiran na isti način u nasljedstvu kao i otac. Drugi ashabi, kao što su Zejd ibnu Sabit, Alija ibnu Ebi Talib i Ibnu Mes'ud su držali da imanje treba biti podijeljeno između djeda i djece umrlog. Komentirajući po ovom pitanju, prenosi se da je Ibnu Abbas rekao: "Zar se Zejd ne boji Boga u izjednačivanju unuka i sina, a s druge strane odbija da dodijeli djedu pravo oca u nasljedstvu?" I dodao je: "Želim da se ja i oni koji se razlikuju sa mnom o pitanjima nasljedstva,

---

³⁵ Vidi "El-Ihkam".

³⁶ Ibnu Sa'd, "Et-Tabakat", 4/161; "Hajatus-Sahabe", 3/791.

sastanemo i smjestimo naše ruke na čošak Ka'be i prizovemo Allahovu srdžbu na one koji lažu."³⁷

Citiranjem ovih primjera o pravnim razlikama među ashabima, ne želimo da kopamo ili ovjekovječimo neslaganje. Umjesto toga, želimo pronaći norme propisnog ponašanja koje će nam, nadati se, omogućiti da riješimo naše razlike o pravnim pitanjima, i konsekventno, osvjetlimo istinski islamski duh u radu sa ljudima. Ibnu Abbas, radijallahu ‘anhu, je kao što smo i vidjeli, bio vrlo ubijeden da je njegov sud bio ispravan, a Zejdov pogrešan. Pa ipak jednog dana, kada je Ibnu Abbas vidio Zejda kako jaše, uzeo je uzde njegova konja i poveo ga u znak poštovanja. Zejd je protestirao govoreći: *"Ne čini to o rođace Allahova Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem."* Ibnu Abbas odgovori: *"Ovako nam je rečeno da se ophodimo sa našim učenim ljudima i našim starima."* Zejd uzvratu tako što je tražio Abbasovu ruku. Uzeo je pruženu ruku i poljubio je, govoreći: *"Ovako nam je rečeno da se ophodimo prema Poslanikovoju, sallallahu ‘alejhi ve sellem, porodici (Ehlul-Bejt)"*³⁸

Kad je Zejd umro, Ibnu Abbas je to ovako prokomentirao: *"Na taj način odlazi znanje."*³⁹ U El-Bejhekijevoj verziji se prenosi da je Ibnu Abbas rekao: *"Ovo je način kako znanje odlazi. Danas je sahranjeno obilje znanja."*⁴⁰

Omer, radijallahu ‘anhu, je običavao zvati Ibnu Abbasa da se bavi problematičnim pitanjima zajedno sa drugim učenim i poštovanim muslimanima i od muhadžira i od ensarija, čije je iskustvo išlo unazad do vremena bitke na Bedru.⁴¹

Uistinu, ako pokušamo da tražimo razlike među ashabima o pravnim pitanjima i njihovom ponašanju u objašnjavanju njihovih pozicija, mogli bismo napisati tomove. Ali to naravno, nije cilj ovoga pisanja. Naša je namjera jedino da citiramo neke primjere iz kojih možemo vidjeti način etičkog ponašanja koje je oblikovalo živote generacije Poslanikovih,

---

³⁷ Vidi Taha Džabir El-'Alwani, "El-Mahsul" 2. izd. 5/55.

³⁸ "Kenzul-'ummal", 7/37; "Hajatus-Sahabe", 3/30.

³⁹ "Tlamul-Muvekki'in" 1/18.

⁴⁰ El-Bejheki, Sunen 6/211; El-Mahsul 2. 120., 5/56.

⁴¹ "El-Mahsul", 2/120. 4/154.

sallallahu ‘alejhi ve sellem, ashaba. Ovo će pokazati doseg njihove predanosti etici neslaganja u svim okolnostima.

Zbog razloga potpuno poznatih samo Allahu, dželle šanuhu, smrtni sukobi građanskog rata, u kojim su se ashabi fizički borili jedni protiv drugih, su se pojavili. Ipak čak ni u tim groznim i važnim okolnostima, ashabi nisu gubili uvid u tuđe odlike i vrline. Evo šta je Mervan ibnul-Hakem rekao o Aliji, radijallahu ‘anhu: *"Nisam vidio nikoga velikodušnijeg u pobjedi nego što je to Alija (nakon našeg poraza) u bitki "Kod deve", on je bio naš zaštitnik. Naredio je jednom od svojih ljudi da oglasi da niko od ranjenih ne smije biti ubijen."*⁴²

U jednoj drugoj prilici, Imran ibnu Talha je posjetio Aliju ibnu Ebi Taliba nakon što je bitka kod deve bila završena. Alija ga je srdačno dočekao, zamolio da sjedne pokraj njega i rekao: *"Ja se uistinu nadam da će Allah učiniti mene i tvoga oca među onima koje je opisao: "I Mi ćemo zlobu iz grudi njihovih istisnuti, oni će kao braća na divanima jedni prema drugima sjediti."* (15:47) Onda je Alija počeo pitati Imrana o svakom članu porodice njegovog oca, pojedinačno. Neki od prisutnih, koji nisu bili sretni da uživaju čast Poslanikovog, sallallahu ‘alejhi ve sellem, društva i nisu shvatali šta je značilo za osobu da bude njegov ashab, su bili iznenađeni ovim. Dvojica, koja su sjedila blizu su primjetili: *"Bog je pravedniji od ovoga. Ubijali ste se jučer, a danas ste braća u Džennetu."* Alija se naljuti i reče njima dvojici: *"Ustanite i idite po Božijoj zemlji što dalje možete, ko je onda (da odgovara opisu ovog kur'anskog ajeta) ako nismo Talha i ja? Ko je onda?"*⁴³

Aliju su jednom upitali, da li su oni, koji su se borili protiv njega u bici kod deve, bili mnogobošci? On, neka je Allah zadovoljan s njim, je rekao: *"Od mnogoboštva su se spasili." Kada je bio upitan: "Da li su bili munafici?" Odgovorio je: "Munafici se rijetko sjećaju Allaha." Kada su ga na kraju upitali: "Ko su u stvari, oni bili, on je odgovorio: "Oni su naša braća koji su učinili nepravdu prema nama."*⁴⁴

---

⁴² "Hajatus-Sahabe", 3/12.

⁴³ Ibid. 3/13 Također Ibnu Sa'd, "Et-Tabakat", 3/224.

⁴⁴ Prenosi El-Bejeki u "Sunenu", 8/173.

Neko je govorio loše o Aiši, radijallahu anha, Poslanikovo, sallallahu 'alejhi ve sellem, ženi, u prisustvu Amra ibnu Jasira. Iako on nije podržavao Aišu tokom bitke kod deve, bio je uvrijeđen i rekao je: *"Ušutite vi bučni bestidnici! Kako možete vrijeđati Poslanikovu, sallallahu 'alejhi ve sellem, najvoljeniju? Ja svjedočim da je ona Poslanikova, sallallahu 'alejhi ve sellem, žena u džennetu. Naša majka Aiša je uzela pravac koji je izabrala. Mi znamo da je ona Poslanikova, sallallahu 'alejhi ve sellem, žena na ovom i budućem svijetu. Ali Allah ju je učinio kao iskušenje nama, da vidi da li ćemo biti pokorni Njemu ili njoj."*⁴⁵

Koje bi bolje ponašanje neko mogao poželjeti od ljudi koje je Allah htio iskušati u međusobnoj borbi. Svjetlo koje je isijavalo iz svjetiljke poslanstva je nastavilo da osvjetljava njihova srca koja mržnja nije mogla obuzeti. Ovako visok standard etike su prihvatili ashabi u svojim različitostima. Ne pristaje dobrim ljudima da u njihovim srcima postoje suprotnosti i odstupanja od etičkog ponašanja.

Ibnu Abbas raspravlja sa Haridžijama

Diskusije koje je imao Ibnu Abbas sa Haridžijama, su ne samo poučne zbog Ibnu Abbasovog znanja i junaštva, već i zbog njegove hrabrosti i odlučnosti da razriješi razlike i neslaganja kroz apeliranje na razum, u prvom redu, na Kur'an i Sunnet.

Ibnu Abbas prenosi da ga je Alija ibnu Ebi Talib poučio: *"Ne bori se s njima (Haridžijama) sve dok se ne izdvoje. Oni će se izdvojiti."* Ibnu Abbas je rekao: *"O Emirel-mu'minin, utješi se namazom. Želim da odem kod Haridžija i poslušam šta imaju da mi kažu i da im govorim."* *"Ja se bojim za tebe,"* odgovori Alija. Uvjeren u sopstvenu miroljubivost i poznat da nikome nije način io nikakva zla, Ibnu Abbas je obukao svoju najbolju jemensku odjeću i izašao prema logoru Haridžija. *"Kakva je ovo odjeća?"*, upitaše Ibnu Abbasa, koji im odgovori učenjem Kur'ana. *"Reci, ko je zabranio Allahove ukrase, koje je on za robove svoje stvorio i ukusna jela."* (7:32)

---

⁴⁵ Ibid. Također "Kenzul-'ummal" 7/166 i "Hajatus-Sahabe" 3/14.

I dodao: "Ja sam vidio Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da nosi najbolju jemensku odjeću. "U redu je," rekoše Haridžije, ali šta te dovodi ovdje? On odgovori: "Dolazim iz logora rođaka i ashaba Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, njegovi ashabi znaju više o objavi nago vi, i oni su ti među kojima je Kur'an objavljivan. Dolazim da vam kažem o njima, a onda idem nazad da im kažem o vama. Zašto ste neprijateljski raspoloženi prema njima?" U odričnom tonu, jedan od Haridžija reče: "Čuvajte se razgovora sa njim, Kurejšije su zaista svadljiv narod. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Jer su oni narod svađalački.**" (43:58)

Drugi predloži da bi trebali govoriti sa njim i predložise dva ili tri čovjeka da učine to. Dali su Ibnu Abbasu izbor ko će prvi govoriti, i on predloži da bi oni trebali biti prvi. Ovaj čovjek nastavi da iznosi tri zamjerke protiv Alije ibnu Ebi Taliba. Prva je bila da je odredio čovjeka da donosi sud o stvarima vezanim za Allahovu vjeru, a zna se da Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Sud pripada samo Allahu.**" (6:57) On je priznavao činjenicu da se Alija složio prihvatiti arbitražu Ebu Muse El-Eš'arija i Amr ibnul-Asa u sukobu sa Muavijom. U odgovoru, Ibnu Abbas reče da je Allah dozvolio ljudima da daju sud u stvarima koje se tiču Njegove vjere, čak i u slučajevima četvrtine dirhema, zeca⁴⁶, ili svađe između muža i žene. O potonjem slučaju, on je citirao kur'anski ajet: "**Onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, a jednog iz njene porodice.**" (4:35) I na kraju, on upita: "Sada, recite mi šta je važnije, pomirenje između muža i žene, ili arbitraža, kako bi se spriječilo prosipanje krvi i sačuvalo jedinstvo Ummeta?"

Oni su se složili oko ove tačke, ali su prigovorili činjenici da Alija nije insistirao na tituli "Emirul-mu'minin" za vrijeme arbitraže. Da li je on "Emirulmu'minin" ili "Emirul-kafirin"? Ibnu Abbas je upitao: "Da li ćete vi preispitati svoju poziciju ako bi vam citirao ajet iz Kur'ana, ili nešto iz Sunneta Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem?" Oni su rekli da hoće i on nastavi: "Morali ste čuti direktno ili indirektno, da je na dan Hudejbije, Zubejr ibnu Amr, došao kao pregovarač Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem. Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je naredio Aliji: "Piši, ovo je primirje s kojim se složio Muhammed, Allahov Poslanik." Ibnu Amr

---

⁴⁶ Ibnu Abbas se poziva na kur'anski ajet 5:951 glade lova tokom had'd'a u stanju ihrama.

prigovori govoreći: "Da mi vjerujemo da si ti Allahov Poslanik, ne bismo se borili protiv tebe." Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, zatim reče Aliji: "Briši to Alija." Ako Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, nije insistirao na naslovu "Božiji Poslanik", zašto se Alija nebi mogao odreći naziva "Emirul-mu'minin"? Oni su bili zadovoljni po ovom pitanju.

Treća primjedba je bila da se Alija borio u bitki kod "Siffina" i "Kod Deve" a nije uzimao plijen ili ratne zarobljenike. Ibnu Abbas ih upita: *"Da li biste vi uzeli vašu majku (aludirajući na Aišu, radijallahu anha, ženu Poslanika, sallallahu 'alejhi vesellem) kao ratnu zarobljenicu i zaplijenili njenu imovinu? Ako je vaš odgovor "da", onda biste postali nevjernici u Allahovu Knjigu i napustili biste Islam..."* Ibnu Abbas je ponovo upitao, nakon citiranja Kur'ana i Sunneta, da li su zadovoljni po ovom pitanju i oni su se složili. Kao rezultat ovog verbalnog izazova, veliki broj Haridžija se vratio u Alijin logor, ali većina su ostali uporni.⁴⁷ To su bili ljudi koji su isukali svoje mačeve, i bili spremni da se bore protiv onih koji su se razlikovali od njihove linije mišljenja, smatrajući dozvoljenim oduzimanje njihovih života i imetaka. Ali ipak, kada su bili pozvani na razgovori da prihvate istinu, mnogi od njih su odgovorili. Kada su bili podsjećani na Kur'an, oni su razmišljali o njemu. Kada su bili pozvani na dijalog, odgovorili su otvorenih srca. Prikladno je upitati, kako se muslimani današnjice odnose prema takvim stavovima?!

Alija i Muavija

Prenosi se da je Muavija ibnu Ebi Sufjan pitao Dirara ibnu Damra El-Ken'anija da mu opiše karakter i vladanje njegovog suparnika Alije ibnu Ebi Taliba. Dirar je zatražio da to ne učini, ali je Muavija insistirao. Dirar onda reče: *"Allaha mi, Alija je širokouman i dinamičan. Ono što kaže je odlučno i njegov sud je pravedan. Znanje i mudrost teku niz njegov jezik i očituju se u njegovim postupcima. Ne pokazuje posebnu želju za ovim svijetom i njegovim ukrasima i nalazi društvo u noći i njenoj tmuni. Vallahi, on je bio nježnog srca, imao je naviku jako plakati. Običavao je duboko razmišljati stiskajući svoje ruke i govoreći sam sa sobom. Davao je*

---

⁴⁷ Ibnu Kajjim, op. cit. 1/214-95.

prednost odjeći koja je bila sasvim adekvatna i hrani koja je bila jednostavna. Bio je, Allaha mi, kao jedan od nas. Kada bismo ga posjetili, on bi nas privukao bliže sebi, a ako bismo ga upitali za pomoć, on bi voljno odgovarao. Uprkos našoj bliskosti, ustrucavali smo se pricati pred njim iz dubokog strahopoštovanja. Imao je darežljiv osmijeh, sjajan kao niska bisera. Cijenio je pobožne i volio siromašne. Jaki ne bi nalazio u njemu ohrabrenja za ispade, a slabi nebi očajavao od njegove pravde. Svjedočim pred Bogom, da sam ga puno puta vidio u sredini noći kako se njiše u svom mihrabu, držeći svoju bradu, u uznemirenom i neodmornom stanju, i plače kao osoba koja je doživjela težak gubitak. Čak i sada, kao da ga čujem kako govori: "Naš Gospodaru i Uzdržavatelju! Naš Gospodaru i Uzdržavatelju", moleći Ga. A za život na ovom svijetu on kaže: "Da li se to prikazujete meni? Da li očekujete nešto od mene? Gubite mi se s očiju. Zavodite nekog drugog. Odrekao sam vas se bezpogovorno. Vaš životni čas je kratak, vaše društvo je bijedno, u vaša iskušenja je lahko upasti. Oh! Oh! Kako mala je pripravnost, kako daleko je odredište i kako napušten je put..."

I protiv svoje volje, suze su kapale na Muavijinu bradu, nakon što je čuo ovaj izvještaj. Kako je on brisao bradu dlanom svoje ruke, tako su oni koji su bili prisutni gorko plakali. Muavija primjeti: *"Takav je bio Ebul-Hasan, radijallahu 'anhu, reci nam o svojoj žalosti za njim, o Dirar."* *"Moja žalost za Alijom je kao žal majke čije je jedino dijete posječeno u njenom krilu. Njene suze se nikada neće osušiti, a njen žal nikada opisati."* Rekavši ovo Dirar ustade i ode.⁴⁸

Etika u traženju istine

Iz našeg postupka sa spornim pitanjima, bilježimo da sebične želje nikad nisu motivirale ni jednog od ashaba; traženje istine je bio karakteristični faktor u razlikama koje su iskrsele. U periodu nakon

---

⁴⁸ "El-Hilah", 1/84.

Poslanikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, smrti i kraja objave, slijedeće su norme vodile ashabe:

1. Oni su se energično borili da izbjegnu razlike koliko god je to moguće.
2. Kada su razlike mišljenja bile neizbježne, na primjer, dokaz je bio pristupačan jednima, a ne drugima ili razlike u razumjevanju teksta ili izraza, ostajali su čvrsto unutar granica šta je dozvoljeno u naporu da se dosegne istina. Oni bi priznavali svoje greške bez imalo gorčine ili poniženja, uvijek imajući ogromno poštovanje za vrle, učene i razumne ljude. Niko ne bi precijenio sebe ili potcijenio sposobnosti ili prava svoga brata muslimana. Potraga za istinom ili ispravnim mišljenjem ja bio njihov međusobni trud, i oni su spremno prihvatili istinu iz kojeg god kutka stizala.
3. Gledali su na bratstvo u Islamu kao na jedan od najvažnijih principa vjere, bez kojeg na bi bilo moguće uspostaviti Islam. Ovo bratstvo je nadilazilo razlike u mišljenjima ili nalazilo kompromis za pitanja koja su bila otvorena za razne interpretacije.
4. Stvari koje su se ticale islamskog vjerovanja, nisu bile predmet nesloge. Razlike u mišljenjima su, stoga, ograničene samo na sporedna pitanja.
5. Prije hilafeta Osmana ibnu Affana, najveći broj ashaba je živio u Medini, a samo mali broj u Mekki. Oni su rijetko napuštali domove osim zbog džihada i sličnih ciljeva. Na ovaj način bili su u mogućnosti da se često susreću, konsultuju jedni druge i dosegnu konsenzus po mnogim pitanjima.
6. Učaci Kur'ana i fakihi su bili čuveni i imali su visok položaj u zajednici. Bili su tretirani na sličan način kao i vođe države. Svakom je dato dužno priznanje u njegovoj specijalnosti. Svi su bili upoznati o pravnim stajalištima drugih i bili su načisto sa tuđim metodama dedukcije do te granice da je postojalo tolerantno razumijevanje i sklad među njima.

7. Gledali su na ispravke tuđeg mišljenja kao oblik pomoći koji je osoba pružala svome bratu u vjeri. Takva ispravka nije gledana kao otkrivanje grešaka ili oblik cenzure.

Peto poglavlje

HISTORIJSKI KONTEKST (3)

Druga generacija

Kad je Omer ibnul-Hattab bio šef muslimanske države, njegova politika je bila da ashabe Allahovog Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i ensarije i muhadžire ostavi u Medini. Bilo im je dozvoljeno da idu izvan grada ako je bilo neophodno da putuju, idu u ekspediciju ili na obrazovni zadatak, ili da preuzmu administrativnu ili sudsku dužnost, ili preuzmu neki drugi posebni zadatak. Kada bi završio svoj zadatak ili sfere dužnosti, vraćali bi se u Medinu - nervni centar muslimanske države i sjedište hilafeta - da zauzmu trajno prebivalište u svojim sposobnostima kao nosioci poruke Islama i prva linija podrške halifi. Trebali su ostati uz njega da mu budu od pomoći u različitim zadacima i da učestvuju u potpunosti u poslovima Ummeta.

Kad je Osman naslijedio Omera, nije vidio nikakvu prepreku da dozvoli ashabima da napuste Medinu i nastane se trajno gdje god su željeli u muslimanskoj zemlji. Kao rezultat, pravnici i učaci Kur'ana među njima su se rasuli u gradove novooslobođenih zemalja i u područja koja su postala garnizonska naselja. Procjenjuje se da se više od tri stotine ashaba nastanilo u garnizonskim gradovima Basri i Kufi, a da se veliki broj njih preselio u Egipat i veliku Siriju.

Prenosi se da, kad se Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, vratio iz vojne naHunejnu (8. h. g.), bilo je 12.000 ashaba u Medini. U vrijeme

Poslanikove, sallallahu ‘alejhi ve sellem, smrti, 10.000 ovih ashaba je bilo u Medini, dok se 2000 preselilo u druge gradove.⁴⁹

U tradiciji ashaba

Znanje pravnika i učača Kur'ana među ashabima je bilo prenošeno direktno od strane njih slijedećoj generaciji-tabi'ina ili nasljednika. Među ovima su bili Se'id ibnu Musejjib⁵⁰, koji je bio smatran kao prenosilac zaostavštine Omer ibnul-Hattaba i podržavatelj njegova prava u Medini. Ata' ibnu Ebi Rebi'a' u Mekki, Tavus u Jemenu, Jahja ibnu Ebi Kesir u Jemami, El-Hasan u Basri, Mehul u Siriji, Ata' u Horasanu, 'Alkema u Kufi i drugi. Ovi tabi'ini su donosili pravne odluke i prakticirali idžtihad u prisustvu Poslanikovih, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ashaba od kojih su oni primali znanje i praksu. Oni su bili uslovljeni etikom i visokim standardima ponašanja ashaba i na njih su djelovali njihovi metodi pravnog djelovanja i dedukcije. U prilikama kada su se tabi'ini razilazili, nisu zastranjivali ili prelazili etičke standarde ponašanja postavljene od ashaba. Pravnici iz ove generacije su imali ogroman uticaj na Ummet, i oni su bili ti preko kojih su znanje i pravne nauke bili prenošeni. Slijedeće debate o nadoknadi će vjerovatno, odslikati etičke standarde ponašanja koje su oni slijedili.

“Prenosi se⁵¹ da je neki čovjek došao kod Šurejha i upitao kakva je naknada za gubitak prsta. Šurejh odgovori da je naknada deset kamila za svaki prst. Čovjek uzviknu: *"Dragi Allahu! Zar su ovaj i ovaj jednaki (pokazujući na svoj mali prst i palac)?" "Teško tebi", reče Šurejh. "Sunnet zabranjuje takve analogijske zaključke (kijas). Prati i ne uvodi novotariju."*

---

⁴⁹ “El-fikrus-sami”, 1/311.

⁵⁰ Se'id ibnul-Musejjib je smatran kao najvažniji učenjak među drugom generacijom muslimana - tabi'ina. Rođen je 15 h. g., a umro 94 h.g. Postoji nekoliko biografskih crtica o njemu, npr. u Ibnu Sa'd, “Et-Tabakatul-kubra”, 5/119- 123; “Et-Tehzib”, 4/54 “El-Bidaje”, 9/99.

⁵¹ “El-fikrus-sami”, 1/391 i drugi izvori.

U svome govoru, on je nesumnjivo razumio i nije opravdao proširenje Sunneta.

Malik u svojoj "El-Muvetti", prenosi da je Rebi'a' rekao: *"Pitao sam Se'id ibnul-Musejjiba, kolika se naknada mora platiti za gubitak ženskog prsta?" "Deset kamila," odgovori on. Pitao sam ga: "Kakva je nadoknada za dva prsta?" "Dvadeset kamila," odgovori on. "A za tri prsta?" "Trideset kamila," odgovori on. "A za četiri prsta?" "Dvadeset kamila," uzvratila on. Zapitao sam sumnjicavo: "Da li se nadoknada koja je plativu ženi, smanjuje kada je njena povreda veća i njen bol jači?" Ovdje Sa'd zapita: "Jesi li ti Iračanin?" Rebi'a' odgovori: "Radije misli o meni kao o osobi dobro potkovanoj u nauči ili kao o neznanici koji želi da bude poučen." Sa'd uzvratila: "Sine moga brata, ovo je Sunnet."⁵²*

Diskusija se onda završila bez da je i jedna osoba optužila drugu da je neznanica ili da je tvrdila da je samo ona u pravu, a drugi u krivu. Sa'dov sud i onaj, ljudi iz Hidžaza, je baziran na principu da je nadoknada za ženu ista kao i ona za muškarca, ali samo do trećine muškarčeve nadoknade. Znači, to je pola od muškarčeve. Ovo je bazirano na hadisu koji je prenio Amr ibnu Šua'jb. Sud ljudi iz Iraka, u drugu ruku, je s polazišta da nadoknada za ženu iznosi pola od muškarčeve.

Drugi primjer koji možemo citirati u ovome kontekstu je diskusija koju je imao Eš-Ša'bi sa drugom osobom oko kijasa. Eš-Ša'bi je rekao: *"Pretpostavimo da su El-Ahnef ibnu Kajs i njegov mladi sin, obojica ubijeni. Da li će nadoknada za svakog od njih biti ista ili će El-Ahnefova biti veća zbog njegove inteligencije i mudrosti?" "Ista, naravno," odgovori čovjek. Kijas je dakle, relevantan, zaključila Eš-Ša'bi."*

El-Evzai' je sreo Ebu Hanifu u Mekki i primjetio: *"Zašto ne dižeš ruke prije i poslije rukua?"* Ebu Hanife odgovori: *"Ne postoji zapisana riječ ili djelo Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, da dokaže autentičnost ovoga." "Kako to?,"* odgovori El-Evzai', *"kad mi je Ez-Zuhri prenio od Salima, a ovaj od svog oca, da je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve*

sellem, običavao dizati ruke na početku namaza i prije i poslije rukua?"

---

⁵² U El-Zamaranijevom komentaru Malikove "Muvette", 4/188; "Mustedaa'f" od Abdurrezaka 9/349; El-Bejheki "Sunen" 8/96.

Ebu Hanife također, doda: *"Hammad mi je prenio od Ibrahima, od Alkame, od El-Esveda, a ovaj od Ibnu Mes'uda da je Allahov Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, dizao ruke samo na početku namaza i nije to ponavljao."*

El-Evzai' je onda sugerirao da su njegovi prenosioci pouzdaniji od onih u Ebu Hanife, koji uzvrat: *"Hammad je učeniji od Zuhrija, a Ibrahim je učeniji od Salima. Alkama nije ispod Ibnu Omerovog nivoa. A ako se gleda na Ibnu Omera kao ashaba, onda i El-Esved ima njegove vrline. A odlike Ibnu Mes'uda govore same za sebe."*⁵³

Prenosi se da je Ebu Hanife rekao: *"Naše je ništa više do mišljenje. Mi nikoga ne obavezujemo niti prisiljavamo na prihvatanje istog. Ko god ima bolju prosudbu, neka je primjeni."*⁵⁴

Možemo, dakle, vidjeti da su svi muslimani bili sljedbenici Sunneta. Kad je Sunnet bio autentičan, niko nije skretao od njega. Ako su se razlike pojavile, to je bilo samo zbog razlike u shvaćanju ili tumačenju. Međutim, kako god se ovo dešavalo, svaka osoba je prihvatila mišljenje druge, tako dugo dok je takvo tumačenje moglo biti podržano tekstom i nije bilo nikakvog autentičnog protudokaza.

Utjecaj političkog neslaganja na akaiidska i pravna razmimoilaženja

Važno je istaći da su razlike koje su postojale među većinom muslimana u ranim periodima bile, uglavnom, ograničene na pravna pitanja. Ova su bila lahko rješavana kada bi se vratilo na mjerodavne autoritete teksta iz Kur'ana i Sunneta. Svako ko je bio nadahnut načinom ponašanja plemenitog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, priklanjao se svojevolutno istini, koja mu je bila razjašnjena. Kao što je prethodno pomenuto, razlike koje su postojale, bile su u glavnoj mjeri uzrokovane

---

⁵³ "El-fikrus-sami", 1/320.

⁵⁴ "El-Intika", 140

pristupačnošću teksta jednoj strani i nepoznavanju istog s druge strane. One su, također, bile uzrokovane činjenicom, da su određeni tekstovi i izrazi bili otvoreni za više od jedne interpretacije.

No, kako god bilo, nove situacije su iskrsele. Politička podijeljenost se pojavila u praskozorje atentata na trećeg halifu Osmana ibnu Affana, radijallahu ‘anhu, premještanje sjedišta vlade prvo u Kufu, a zatim u Damask i pojava mnogih drugih prevrata. Puno stranih ideja i razvoja se infiltriralo u prihvaćeni poredak za ophođenje sa razlikama. Uskogrudnost vizije i osjećanja jedinog prava na istinu su ohrabreni čime su muslimani u svakoj oblasti ili gradu počeli da se čvrsto drže onog što im je bilo pristupačno od Sunneta Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i da gledaju na ono što je bilo pristupačno drugim oblastima sa velikim oprezom.

Njihovi stavovi su uveliko bili ozračeni obzirom na političko podržavanje ili suprostavljanje. Kao rezultat toga, Irak sa svoja dva velika garnizonska grada, Kufom i Basrom, je postao plodna zemlja za međusobnu igru političkih ideja i vjerovanja koja su bila rasijavana u razne druge oblasti.

Iz Iraka su potekle Šije⁵⁵, Džehmije⁵⁶, Mu’tezile⁵⁷, Haridžije⁵⁸, i druge novotarske grupe. Tako je počelo izmišljanje hadisa, izmišljanje i

---

⁵⁵ Riječ Šija doslovno znači sekta ili partija. Šije su nazvane tako zbog svoje pristalosti Aliji i njegovim potomcima i vjerovanju da je njima trebao pripasti hilafet, poslije Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Oni isto gledaju na vođstvo (imamet) Ummeta kao uzvišeno ovlaštenje, baš kao što je bilo poslanstvo; imamet se stoga nije mogao dodijeliti kroz izbore, nominacije i slične procese. Oni također, vjeruju da su imami sposobni činiti čuda i da su kao i poslanici zaštićeni od grijeha. Postoje podsekte među Šijama poput Imamija i Zejdija. Ovi poslednji su bliže Sunnetu u svojim vjerovanjima nego druge grupe. Za detaljnije informacije konsultovati knjigu “Usulul-Kafi”, na koju postoji nekoliko komentara, “El-Šahrastani”, “El-Milal ven-Nihal”, 1/234, i također “Firekul-muslimin” 77-95, izdato od “Mektebetul-kulijjat el-Azharijat”.

⁵⁶ Džehmije su bili sekta nazvana po Džehmu ibnu Safvanu koji je ubijen 128 h.g. Oni su vjerovali da je svetogrđe opisati Boga bilo kojim epitetom koji se može pridružiti nekom drugom; da čovjek nema izbora slobodne volje i da su sve njegove akcije određene od strane Boga; da će džennet i džehennem nestati čim ljudi uđu u njih i da će sva stvorenja isčeznuti. Obratiti se na: ”I’tikadat firekil-muslimin, 103; “Et-Tefsir fid-din” 107-8.

⁵⁷ Mu’tezile je ime pod kojim je ova sekta najšire poznata, ali oni su sebe nazvali “Čuvari pravde” (adl) i monoteizma (tevhida). Njihovo glavno vjerovanje je da ništa

kruženje političkih i nevjerovatnih priča i sučeljavanje međusobnih suprotnosti i nesloga među ljudima. Toliko je situacija bila ozbiljna da je Imam Malik opisao Kufu kao “Kuću sukoba”⁵⁹, a Ez-Zuhri je rekao: ”Hadis koji nam ostavlja pedalj u dužini, postao je dugačak kao ruka, kad dosegne Irak.”⁶⁰

Oštri u očuvanju vjere protiv novotarija, heretičkih tendencija i pokvarenosti, irački pravnici su sami započeli uzimanje predstrožnosti i utemeljivanje uvjeta kojima njihovi predhodnici nisu pridavali pažnje, za prihvatanje izvještaja koji se tiču Sunneta. Ako su sami Iračani bili u takvom stanju uzbune, muslimani u drugim krajevima su bili još više. Ljudi u Hidžazu, na primjer, su smatrali bilo koji hadis kojeg prenose ljudi iz Iraka ili čak iz Sirije, kao neprihvatljiv, osim ako nije imao porijeklo u njihovoj vlastitoj literaturi.

Zato su pravnici iz Hidžaza, kada bi bili upitani o isnadu (lancu prenosilaca) hadisa za kojeg su Iračani vjerovali da je najvjerodostojniji, govorili da ga ne bi prihvatili osim ako za njega postoji dokaz u hidžaskoj literaturi.⁶¹

---

nije postojalo prije Allaha, dželle šanuhu, koji je bez početka ili kraja, da Božija svojstva nisu jedinstvena već imaju sopstveni kvalitet i da je Kur'an stvorena, a ne vječna Allahova riječ. Vidi “Faruki end Faruki, The cultural atlas of Islam” 286-93; “Et-Tefsir fid-din” 63 ff; “El- Milal ve Nihal” 1/61-132; “El-ferk bejnel-firek” 93-190; “i’tikadat firekil-muslimin” 23 ff.

⁵⁸ Havaridž ili “Separatisti” iz oba štaba halife Alije ibnu Ebi Taliba i Muavije ibnu Ebi Sufjana su nastali poslije pokušaja da se arbitrira između njih. Oni su se raspali na puno podsekti i razvili neka karakteristična vjerovanja. Jedno od njihovih osnovnih vjerovanja je da ako vjernik zgriješi, čini kufr i postaje kafir (otpadnik) kojeg je dozvoljeno i imperativ ubiti. Shodno tome, oni su proglasili mnoge ashabe nevjernicima, kao Osmana, Aliju, Talhu, Zubejra i Aišu. Vidjeti “I’tikad firekil-muslimin” 51 ff.; “El-tefsir fid-din” 45ff.; “El-Milel ve-Nihel” 1/195-256; “Elferk bejnel-firek” 54-93; “Faruki and Faruki, The cultural atlas of Islam” 286.

⁵⁹ “El-fikrus-sami”, 1/313.

⁶⁰ “El-Intika”.

⁶¹ “El-fikrus-sami”:1/312.

El-Abbas je zadužio Rebi'a ibnu Ebi Abdurrahmana⁶² iz Medine kao ministra i savjetnika. Nakon kratkog vremena, Rebi'a je bio razriješen i vraćen u Medinu. Kad je upitan šta misli o Iraku i njegovim ljudima, odgovorio je: "Vidio sam ljude koji zabranjuju ono što mi smatramo dozvoljenim i koji dozvoljavaju ono što mi zabranjujemo. Kad sam otišao, bilo je više od četrdeset hiljada ljudi koji su kovali zavjeru protiv vjere." Prenosi se da je također rekao: "Izgleda da je Poslanik, koji je poslan nama, različit od Poslanika, koji je poslan njima."⁶³

Iako su ove izjave bile upućene zastranjivačima u Iraku, a ne čuvarima Sunneta i većini ljudi, one jasno ukazuju na neke od stvari koje su imale dalekosežan efekt na razvoj pravne nauke i stavove pravnika u dvije oblasti i njihove metode dedukcije ili izvođenja zaključaka.

Hidžaska i Iračka škola

Ljudi u Hidžazu su vjerovali da su se oni pridržavali Sunneta striktno i da nisu uopće zastranjivali od njega. Deset hiljada ashaba Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je ostavio u Medini poslije bitke na Hunejnu. Oni su tamo živjeli sve do njegove smrti. Omer ibnu Abdul-Aziz je pisao stanovnicima garnizonskih gradova, podučavajući ih Poslanikovom, sallallahu 'alejhi ve sellem, Sunnetu i pravu. Kada bi pisao u Medinu, pitao bi ih o događajima u gradu i zatražio bi da ga oni poduče Sunnetu Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, tako da bi ga on mogao širiti dalje.

Se'id ibnul-Musejjib je bio dobro poznat kao čuvar Poslanikovog, sallallahu 'alejhi ve sellem, Sunneta i uspostavljenih metoda i praksi ashaba u Medini. On i druga ulema među njegovim savremeniciima u Medini - među tabi'nima - su bili mišljenja da je ono, što im je bilo dostupno od Sunneta i uspostavljene praksa, bilo dovoljno da se suoče sa potrebama u pravnoj nauci. Vjerovali su da nije bilo ničega što bi ih

---

⁶² Rebi'a ibnu Ebi Abdurrahman (u. oko 136h.g.) je bio poznat kao učitelj škole mišljenja i bio je jedan od uvažanih učitelja Imama Malika.

⁶³ El-fikrus-sami, 1/312.

pobudilo da usvoje pravno rezonovanje sa svim njegovim zamkama. Kako god bilo, postojali su drugi pravници koji se nisu saglašavali sa njima i prihvatili su pravno rezonovanje do te mjere da su bili poznati kao “Ljudi pravnog rezonovanja” (*Ehlur-re’j*). Jedna takva osoba je bio Rebi’a ibnu Abdurrahman, Ibni Malikov učitelj, koji je postao poznat kao “Rebi’a učitelj rezonovanja” (*Rebi’a erre’j*).

Većina medinskih pravnika, uz sve to, su bili učenjaci koji su čuvali Sunnet i uspostavljenu praksu.

Irački učenjaci, s druge strane, kao Ibrahim El-Neha’i⁶⁴ i njegove kolege, su vjerovali da njihov udio u Sunnetu nije bio beznačajan. Među njima je živjelo više od 300 visoko obrazovanih ashaba, od kojih su mnogi bili pravници. Na njihovom čelu je bio Abdullah ibnu Mes’ud, koji je bio među ashabima koji su imali najbolje razumjevanje Kur’ana. Alija ibnu Ebi Talib je, također, živio među njima tokom razdoblja njegovog hilafeta. Drugi uvaženi ashabi su bili Ebu Musa El-Eš’ari i Ammar ibnu Jasir.

Ibrahim En-Neha’i i većina iračkih pravnika su držali da su šeriatski zakoni bili razumljivi i logični; da su oni otjelovljavali šta god je bilo dobro za javno blagostanje; da su bili bazirani na jasnim, nedvosmislenim principima kao i skrivenim razlozima ili “ratio legis” (zakonski razlog, motiv, ’ilel; jednina; ’ille) da su oni bili povezani uz razmatranje javnih interesa; da su ovi principi i razlozi bili izvedeni iz Kur’ana i Sunneta i da se pomoćni zakoni mogu formulisati u skladu sa ovim razlozima ili “ratio legis”. Prema tome, oni su dokazivali da kompetentni pravници mogu otkriti efektivne razloge iza ovih zakona i razumjeti njihov cilj ili namjeru. Oni su, također, govorili da su pravni tekstovi dorečeni, ali ne i okolnosti.

Pošto su Objava i jasni tekstulani propisi (*nusus*) došli do kraja s Poslanikovom, sallallahu ‘alejhi ve sellem, smrću, bilo bi nemoguće susresti se s potrebama zakonodavstva, osim ako su skriveni razlozi za određeni propis, koji su izvedeni iz Kur’ana i Sunneta, određeni unaprijed i po njima se svi usaglašeno ponašaju.

---

⁶⁴ Ibrahim En-Neha’i (umro 96.h.g.) je bio smatran kao vođa škole rezonovanja (*erre’j*). On je naslijedio pravo (*fikh*) od Ibnu Mes’uda i bio je gledan kao vrlo povjerljiv. Smatra se da je on ujedinio *fikh* i *hadis*. Kad je umro, Eš-Šabi je rekao: “Ibrahim nije ostavio iza sebe nikog kao što je on.”

Prikladno je ovdje pomenuti, da je El-Hasan ibnu Ubejdullah En-Neha'i upitao Ibrahima En-Neha'ija, da li on sva svoja pravna rješenja bazira na onome što je čuo od svojih predhodnika. Ovaj odgovori negativno, a El-Hasan, očigledno iznenađen, ga onda upita: *"Da li ti daješ rješenje na bazi onoga što nisi čuo?"* Ibrahim odgovori: *"Postoje predhodnici koje sam čuo, ali kada se suočim sa pitanjem o kojem nisam ništa čuo, primjenim analogijsko zaključivanje, koristeći ono što sam čuo."* Ovo je u stvari, bila osobenost iracke škole prava; oni bi se oslanjali na razum u odsustvu slučaja koji se već desio (*eser*) kod asaba Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem.

U drugu ruku, Se'id ibnul-Musejjib, zajedno sa drugim medinskim učenjacima, nije pridavao puno pažnje razlozima iza zakona u donošenju zaključka, osim kada je to bilo naznačeno određenim tekstom ili od strane predhodnika. On se osjećao da je u poziciji da radi tako imajući u vidu kao što je rekao: *"Ne postoji sud koji je donio Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, ili Ebu Bekr, Omer, Osman ili Alija, a da ja ne znam o njemu."*⁶⁵ Šta više, zajednica u Medini nije iskusila promjene niti je bila okružena prevarantima koji su se javljali u Iraku. I zato, ako bi mnogi učenjaci u Medini bili konsultirani o određenom problemu, oni bi odgovarali ako su imali predhodnika ili hadis da ga slijede. Ako ne, odbijali su da daju odgovor. Mesruk je bio upitan o nekom pitanju i odgovorio je: *"Ne znam."* Onda je bio upitan da primjeni analogiju kako bi došao do suda, a on je rekao: *"Bojim se da bih se mogao okliznuti."*

Strah koji su ljudi Medine imali u primjenjivanju neovisnog rezonovanja po pitanjima po kojima nisu imali pristupačnog predhodnika ili hadisa, može se jasno vidjeti u izviješću Ibnu Vehba. On prenosi da je Malik rekao: *"Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je bio vođa (imam) muslimanima i najučenija osoba, uopće. Pa ipak, ako bi bio upitan o nečemu (o čemu nije bio siguran), on ne bi odgovorio sve dok mu odgovor nije bio objavljen od Allaha, dželle šanuhu. Ako je Poslanik Gospodara i Uzdržavatelja svih svjetova odgovarao samo na bazi Objave, kako je krajnje drsko i opasno rizicno za nekoga da odgovara na bazi neovisnog rezonovanja, analogije, slijepe imitacije pozivajući se na dobru osobu,*

---

⁶⁵ "El-Fakih vel-mutefakih", 1/103.

običaj, konvenciju, politiku, takt, vizionarsko iskustvo, snove, pretenziranje ili pretpostavku. Mi tražimo pomoć od Allaha i u Njega vjerujemo."⁶⁶

Iako je polemika između dvije škole bila intezivna i kriticizam oštro razmjenjivan, niti jedna strana nije previdjela etiku i propisan standard ponašanja u njihovim neslaganjima, kao što je jasno viđeno u vođenju rasprava koje smo opisali i u mnogim drugim u kojima su pravnici obiju škola bili uključeni.⁶⁷ Niko od njih nije prekoračio granice propisnog ponašanja dajući kvalifikacije nevjerstva i nemoralnosti, ili optužbama o griješnim novotarijama ili očiglednim iskoračenjem iz granica Islama.

Ibnu Ebi Šebrema prenosi da su on i Ebu Hanife posjetili njegovog prijatelja Dža'fera ibnu Muhammeda ibnul-Hanefijju. On je poselamio Dža'fera i predstavio Ebu Hanifu govoreći: *"Ovo je čovjek iz Iraka. On je čovjek od razumjevanja i inteligencije."* Dža'fer je rekao: *"Da li je on možda onaj koji upotrebljava analogiju i neovisno rezonovanje u vjerskim stvarima? Je li on En-Nu'man?"* Ebu Hanife odgovori: *"Da, Allah ti poboljšao stanje i učinio ga naprednim."* Dža'fer onda reče: *"Budi bogobožan i ne upotrebljavaj analogiju i neovisno rezonovanje u vjerskim stvarima. Iblis (šejtan) je bio prvi koji je upotrijebio analogiju da opravda svoju neposlušnost prema Allahovoj naredbi da učini sedždu Ademu, alejhissalatu vesselam, kad je on rekao: "Ja sam bolji od njega, mene si stvorio od vatre, a njega od ilovače."* Zatim se dogodila slijedeća diskusija:

Dža'fer: *Reci mi o izjavi čiji je početak nevjerstvo, a kraj vjerovanje."*

Ebu Hanife: *Ne znam.*

Dža'fer: *Izjava je: "Nema boga osim Allaha." Ako osoba kaže prvi dio "nema boga" i tu stane, bit će kafir...onda teško tebi! Šta je odvratnije u Allahovim očima; ubistvo, koje je Allah zabranio ili preljuba?*

Ebu Hanife: *Ubistvo, naravno.*

---

⁶⁶ Ibnu Kajjim "T'lamul-Muvekki'in 1/256.

⁶⁷ Ibid 1/130 ff.

Dža'fer: *Allah zahtijeva dva svjedoka da se dokaže zločin ubistva, ali prihvaća isključivo četiri da se dokaže preljub. Pa kako možeš upotrijebiti analogiju ovdje? Šta je veće post ili namaz?*

Ebu Hanife: *Namaz, naravno.*

Dža'fer: *Kako to da žena mora napostiti dane Ramazana koje je propustila zbog menstruacije, a ne mora naklanjati namaze koje je propustila? Boj se Allaha, robe Allahov, i ne upotrebljavaj analogiju. Mi ćemo jednog dana, ti i ja stati pred Allaha. Mi ćemo reći: Allah, Uzvišen i Velik je On, je rekao to i to, a Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao to i to... dok ti i tvoje kolege ćete reći: "Mi smo primjenili analogiju i upotrijebili neovisno rezoniranje." A Allah će učiniti sa vama i sa nama što On hoće."*⁶⁸

Pitanja koja je postavio Imam Džafer, nisu bila teška za odgovoriti nekome poput Ebu Hanife. Ali on je izabrao da šuti i ne svađa se iz poštovanja i s obzirom na propisne manire u ophođenju sa potomcima Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, kao što je bio Dža'fer.

Ove diskusije i debate pokazuju da su veličanstvene etičke norme ponašanja koje je postavio plemeniti Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, uveliko uticale na one koji su učestvovali u njima. One također, pokazuju da razlike u metodologiji i mišljenju nisu rezultirale u otuđivanju i postavljanju granica među braćom u vjeri.

Gruba bezdušnost koju historičari pridružuju ovome periodu je, uglavnom, povezana sa grupama skolastičkih teologa koji su proširili svoje razlike na pitanja vjerovanja (*akaida*). Neki su se našli pozvanima da optužuju druge za nevjerstvo (*kufir*), nemoralnost (*fisk*), ili novotarstvo (*bid'a*). Kako god bilo, čak i među ovim grupama historija neće promašiti u pronalaženju nekih normi propisnog ponašanja da ih zabilježi.

---

⁶⁸ Ibid 1/255-6.

Šesto poglavlje

PRAVNE PERSPEKTIVE

Pravne škole (mezhebi)

Nakon doba Poslanikovih, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ashaba i njihovih čuvenih nasljednika, u dobu s kraja prvog do sredine trećeg stoljeća po hidžri - pojavilo se nekih trinaest škola mišljenja (*mezheb*; mn. *mezahib*) u islamskom pravu. Sve su se identificirale sa Ehlus-Sunnetom (čuvari Sunneta), koja je bila i još uvijek je dominirajuća škola u muslimanskom svijetu. Na žalost, samo su radovi osmorice ili devetorice vodećih pravnika ili imama ovih škola, bivali potpuno ili djelomično zabilježeni. Iz ovih zabilježenih radova u njihovim različitim formama, pravni principi (*usul*) i metodologije različitih škola su postale poznate.

Ovi vodeći pravници su bili:

1. Ebu Se'id El-Hasan ibnu Jesar El-Basri (umro 110 h. g.)
2. Ebu Hanife En-Nu'man ibnu Sabit ibnu Zuti (u. 150 h. g.)
3. El-Evza'i Ebu Amr Abdurrahman ibnu Amr ibnu Muhammed (u. 157 h. g.)
4. Sufjan ibnu Sa'd ibnu Mesruk Es-Sevri (u. 160 h. g.)
5. El-Lejs ibnu Sa'd (u. 175 h. g.)
6. Malik ibnu Enes Es-Seba'i (u. 179 h. g.)
7. Sufjan ibnu 'Uzejne (u. 198 h. g.)

8. Muhammed ibnu Idris Eš-Šafi'i (u. 204 h. g.)
9. Ahmed ibnu Muhammed ibnu Hanbel (u. 241 h. g.)

Postoje i drugi imami kao što su Davud ibnu Ali El-Isbehani El-Bagdadi (u. 270 h. g.) koji je bolje poznat kao Ez-Zahiri zbog njegovog insistiranja na pridržavanju vidljivog (*zahir*) ili doslovnog značenja izraza u Kur'anu i Sunnetu. Ishak ibnu Rahevejh (u. 270 h.g.) i Ebu Sevr Ibrahim ibnu Halid El-Kalbi (u. 240 h.g.). Postoje i drugi čije se pravne škole nisu raširile, ili čijih sljedbenika nije bilo puno, ili koji su, u stvari, smatrani sljedbenicima škola puno poznatijih pravnika.

Kako god bilo, imami čije škole traju do dan-danas, čiji se sljedbenici nalaze u čitavom islamskom svijetu, i čiji se principi pravno još uvijek primjenjuju u određivanju pitanja i u donošenju pravnih sudova su, uglavnom, četvorica: **Ebu Hanife, Malik, Šafija, i Ahmed ibnu Hanbel.**

Metodologija čuvenih pravnika (imama)

Tri vodeća pravnika - Malik, Šafija, Ahmed ibnu Hanbel - se smatraju kao pravnici hadisa i uspostavljene prakse Poslanikovih, sallallahu 'alejhi ve sellem, ashaba. Njihovo pravo je bilo ono od ljudi iz Medine čije su znanje oni propagirali.

Imam Ebu Hanife, međutim, je bio nasljednik prava škole neovisnog rezoniranja (*ehlur-re'j*), postajući glavni zagovornik ove škole u svom dobu. Razlika koja je postojala između Se'id ibnul-Musejjiba - čije je učenje bilo bazirano na pravu i uspostavljenoj praksi nasljednika ashaba i koji su uživali podršku Malikija, Šafija i Hanbelija - i škole Ibrahima En-Nehai'ja koja se oslanja na neovisno rezonovanje u nedostatku ustanovljenih presedana - ova razlika je, prirodno, prenošena na svakoga ko je prihvatio metodologiju jedne od škola. Intenzitet s kojim su ove razlike bile zadržavane je smanjen značajno, posebno za vrijeme nakon što je hilafet prešao u ruke Abasija, sredinom drugog stoljeća.

Slijedeći promjenu vlasti, Abasije su premjestile neke uvažene pravnike iz Hidžaza u Irak, da bi proširili Sunnet među tamošnjim ljudima. Neki od ovih pravnika su bili Rebi'a ibnu Ebi Abdurrahman, Jahja ibnu

Sa'd El-Iraki⁶⁹, Hišam ibnu 'Urve⁷⁰, Muhammed ibnul-Ishak⁷¹. U isto vrijeme, neki irački pravници su otišli u Medinu i tamo učili sa tamošnjim učenjacima. Jusuf Ja'kub ibnu Ibrahim⁷² i Muhammed ibnul-Hasan⁷³ su studirali sa Malikom. Sve ovo je rezultiralo u međusobnoj razmjeni ideja između Iraka i Hidžaza. Šta više, nalazimo da su tri pravnika; Malik, Šafija i Ibnu Hanbel, bili vrlo slični u svojim metodologijama, čak i ako su se razlikovali u nekim pristupima u upotrebi dedukcije, ali metodologija imama Ebu Hanife je ostala vrlo osobena.

Metodologija Ebu Hanife

Principi Ebu Hanifine metodologije su sumirani u njegovoj sopstvenoj izjavi: "Prvo se obraćam na Allahovu knjigu da nađem dokaz (ako sam suočen s problemom). Ako ne nađem nikakvo obavještenje u njoj, obraćam se na Sunnet Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, i na autentične predhodne slučajeve iz Sunneta, koje prenose povjerljive osobe. Ako ne nađem ništa u Allahovoj Knjizi ili u Sunnetu Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, obraćam se na izjave ashaba, izabirući između njih slobodno kako želim. Izvan toga ne obraćam se na izjave drugih. Ako se linija ispitivanja spušta do ogranka Ibrahima, Eš-

---

⁶⁹ Jahja ibnu Sa'd (u. 158 h.g.) je bio savremenik Imama Malika i jedan od najvažnijih autoriteta u hadisu. Često je donosio sudove prema pravu Ebu Hanife.

⁷⁰ Hišam ibnu 'Urve (u. 145 h.g.) jedan od tabi'ina. Poznat je kao jedan od najjementnijih pravnika Medine u svoje vrijeme. Bio je povjerljiv i znao je puno hadisa napamet i bio je kompetentan u svojoj struci.

⁷¹ Muhammed ibnu Ishak je bio iz Medine. Preselio se u Irak gdje je umro 151 h.g.. Bio je autoritet u vojnim pohodima (megazi) i međunarodnim odnosima.

⁷² Ja'kub ibnu Ibrahim (u. 182 h.g.) je bio iz Bagdada. Bio je izvrstan student i vjeran sljedbenik imama Ebu Hanife. Bio je glavni sudija za vrijeme hilafeta El-Hadija, El-Mehdija i Er-Rešida.

⁷³ Muhammed ibnul-Hasan (u. 189 h.g.) je bio kolega Ebu Hanife i širitelj njegove pravne misli. Bio je zadužen od halife Harun Er-Rešida kao sudija u Er-Rikki i Er-Rejju.

Ša'bija ili Ibnul-Musejjiba, onda dajem sebi za pravo da pokušam sopstveni idžtihad, na isti način kako su ga i oni učinili.”

Ovo su glavni principi Ebu Hanifinog mezheba. Postoje, uz to, neki sekundarni ili sporedni principi koji podižu razlike u odnosu na druge pravnike:

- Općeniti (*amm*) izraz je kategorican ili definitivan (kat'i) u svom smislu, kao i specifični (*hass*)⁷⁴.
- Praksa ashaba koja se razlikuje od opće prakse, se uzima samo kao specifični dokaz za njegovu praksu⁷⁵.
- Mnoštvo prenosilaca ne povećava vrijednost ili težinu nečijeg dokaza.
- Ne razmatra se opći prijedlog koji je kvalificiran načinom uvođenja uvjeta (šart) ili kvalifikacije (sifat).
- Ne prihvaća se hadis, prenešen od samo jedne osobe, koji može naštetiti javnom blagostanju.
- Obavezna naredba se mora poštovati osim ako postoji nužda koja je spriječava.
- Ako je ponašanje kompetentnog prenosioca u neskladu sa onim što je prenio, treba raditi po onom što je viđeno da on radi, a ne po onome što prenosi.

---

⁷⁴ Ovo su kompleksna pitanja povezana sa formalnom logikom. Općeniti (*amm*) je izraz upotrijebljen od pravnih filozofa da bi se razumjela množina i ponekad se upotrebljava kao sinonim sa pojmom *džami'i* (mnoštvo) ili *kull* (cjelokupno). Specifični (*hass*) je upotrijebljen da označi specifičnost vrste, tipa, jednog bića, objekta ili pojma. Pravници su se podijelili na generaliste, zagovarajući prioritet “općenitog” pojma, partikulariste (zagovarajući prioritet partikularnog) i medijaniste (odbijajući da se priklone jednoj ili drugoj bez dodatnih dokaza). Vidi Faruki and Faruki, op. cit. 248-9. Pojam *kati'* koji doslovno znači “kategorički” ili “apsolutni” se upotrebljava da se pozove na “apsolutnu autentičnost” teksta (*nass*) kao primjer teksta Kur'ana ili mutevatir hadisa, ili može biti upotrijebljen da se pozove na tekst koji je apsolutan u svojoj autentičnosti, ali spekulativan (*zanni*) ili dvosmislen u značenju.

⁷⁵ Za dalju elaboraciju na ove i odnosne pravne pojmove, vidi Kemali, “The principles of islamic jurisprudence”, pp. 131-43.

- Prioritet treba dati jasnoj analogiji nad iskazom samo jedne osobe (*haberul-vahid*) koja je u kontradiktornosti sa njom.
- Pravnu prednost (*el-istihsan*) treba usvojiti i analogiju napustiti gdje se pojavi potreba da se učini tako. (Istihsan je prednost data jednom pravilu nad drugim zbog vidljive nadmoćnosti).

Prenosi se da je Ebu Hanife rekao: ”Mi znamo da je ovo mišljenje i ovo je najbolje što smo mogli uraditi. Ali, ako neko dođe sa boljim mišljenjem, mi ćemo ga prihvatiti.”

Metodologija Imama Malika

Malik, rahimehullah, je usvojio drugačiji pristup. Prenosi se da je rekao: ”Kako to da kad god neko dođe do nas (s dokazom), mi napuštamo što je Džibril donio Muhammedu, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i prepiremo se s njim?”⁷⁶ Već smo pomenuli da je Malikova metodologija bila ona ljudi iz Hidžaza, čuvara (sljedbenika) škole Se’ida ibnul-Musejjiba. Principi Malikove škole mišljenja, dakle, mogu biti sumirani po redu prioriteta:

- Oslanjanje na nedvosmisleni doslovni tekst Kur’ana.
- Oslanjanje na jasno ili manifestirano značenje iz Kur’ana kad je uopćeno⁷⁷.
- Vrijednost dokaza suprotnog značenja (*mefhumul-muhalefeh*)⁷⁸.
- Vrijednost usaglašenog značenja (*mefhumul-muvafekah*)⁷⁹.

---

⁷⁶ El-fikrus-sami 1/378.

⁷⁷ Šafije i Hanbelije drže da je primjena termina opće (*amm*) na sve što to uključuje, spekulativno (*zanni*) da je podvrgnuta ograničavanju i tumačenju (te’vil) i da, tako dugo dok postoji takva mogućnost, nije definitivna (*kat’i*). Za dalju klasifikaciju vidi Kemali op. cit. pp 136-7.

⁷⁸ **Mefhumul-muhalefeh** ili suprotno značenje - značenje izvedeno iz riječi kur’anskog teksta na takav način da ga razdvaja od eksplicitnog značenja.

- Oslanjanje na kur'anska upozorenja kao efektivni razlog za izbjegavanje bilo čega što je odvratno ili nemoralno, kao u kur'anском аjetu: **"To je, doista, pogano, ili nemoralno i nepobožno."** (6:145).

Nakon ovih prvih pet principa u pogledu na Kur'an, postoji deset drugih iz Sunneta po redoslijedu prioriteta:

- **Konsenzus (idžma')**,
- **Kijas**,
- **Praksa stanovnika Medine**,
- **Istihsan** koji uključuje ostavljanje ustaljene analogije u korist alternativne odluke koja služi idealima pravde i javnom interesu na bolji način.
- Sprečavanje zla u korjenu (**seddud-zerai'**).
- Uzimanje u obzir općeg interesa (**el-masalihul-murseleh**)
- Svjedočenje ashaba (ako je lanac prenosilaca vjerodostojan i ashab poznat)
- Razmatranje diskutabilnih stvari gdje je razmimoilazeći dokaz jak.
- Pretpostavka kontinuiteta onoga što je dokazano i negacija onoga što nije postojalo (**istishab**)
- Prihvatanje nekih zakona koji su postojali prije Islama.

Metodologija Imama Šafije

Principi Šafijine škole mišljenja su sadržani u njegovoj knjizi *"Er-Risala"*, koja se smatra za prvu i najobuhvatniju knjigu o principima

---

⁷⁹ **Mefhumul-muvafekah** ili usaglašeno učenje - implicitno značenje o kojem sam tekst može da šuti ali je u skladu sa eksplicitnim značenjem. Za detaljniju diskusiju o ovim pojmovima i relevantne primjere, vidi Kemali, op. cit. pp 166-174.

islamskog prava. Šafija u toj knjizi kaže: "Kur'an i Sunnet su originalni izvori islamskog prava. Ako ne postoji jasan dokaz u njima, pravnik (fakih) se može osloniti na analogiju (*kijas*) koji ima osnovu u ova dva izvora. Ako postoji hadis Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, čiji je lanac prenosilaca vjerodostojan, ne treba konsultirati niti jedan drugi izvor. Idzma' je autoritativniji od hadisa kojeg prenosi samo jedna osoba.

Tumačenje hadisa treba biti bazirano na njegovom jasnom očitom značenju. Ako je hadis otvoren za različite interpretacije, prednost se ima dati tumačenju koje je najbliže pojavnom značenju. Ako je broj hadisa koji se odnose na određeno pitanje jednak i njihovoj važnosti, prednost se treba dati hadisu čiji je isnad vjerodostojan. U ovom pogledu, hadis čiji je isnad prekinut (*munkati'*) ne treba konsultirati osim one koje je prenio Ibnul-Musejjib. Analogija iz principa (*asl*) koji je već bio izveden (deduciran) iz predhodnog principa, nije prihvaćena. Ne smije biti pitanja "zašto ili kako" s pogledom na originalni izvor. Pitanja kao "zašto" se mogu uputiti samo na sporedne izvore zakona ako se dokaže da je analogijska dedukcija iz originalnog izvora vjerodostojna, treba biti prihvaćena kao takva i kao baza za dokaz."⁸⁰

Šafija je, stoga, smatrao Kur'an i Sunnet kao jednake u formuliranju zakonodavstva. Nikakav uvjet se ne smije postaviti na hadis, osim uvjet autentičnosti i tačnosti lanca prenosilaca, jer je on u sebi (osnovni) izvor zakona. Konzekventno, ne smije biti pitanja "kako" ili "zašto" o vjerodostojnom izvoru zakona. Šafija ne bi postavljao nikakav uvjet na hadis koji je bio dobro poznat (*mešhur*)⁸¹ kada se odnosi na stvari od opće važnosti kao što je to činio Ebu Hanife. Za razliku od Malika, Šafija vjeruje da hadis ne treba biti u saglasju sa praksom stanovnika Medine. Međutim, on odbacuje hadis mursel (hadis koji prenosi tabi'in bez navođenja ashaba koji mu ga je prenio) u osnovi, ali prihvaća mursel Se'ida ibnul-Musejjiba zato što je on, u svom slučaju, imao neprekinut lanac prenosilaca. Malik, Es-Sevri i njegovi savremenici među ehli hadisom (oni koji su specijalizirali i priklanjali se hadisu) su se razlikovali od Šafije u ovom pogledu i upotrebljavali takav mursel hadis da pobiju

---

⁸⁰ El-Minhadž od Nevevija i El Fikrus-sami, 1/398.

⁸¹ Mešhur je definiran kao hadis kojeg prenose dva ili više prenosilaca, ali ne dostiže stepen mutevatira.

suprotne dokaze⁸². Za razliku od Malikija i Hanefija, Šafija je odbacio *istihsan*, kao izvor islamskog zakona. U odbacivanju ovog prava, napisao je knjigu nazvanu “*Ibtalul-istihsan*” (odbacivanje pravne prednosti-*istihsana*) u kojoj je dao svoju čuvenu izjavu: ”Ko god se prepire s pozicije *istihsana*, čini sebe Zakonodavcem.” On je također, odbacio formulaciju zakona na principu “javnog interesa” (*el-maslaha el-mursele*) zajedno sa dokazima unaprijedenim da podrže ove principe. Odbacio je upotrebu analogije koja nije bazirana na efektivnom uzroku (*i’llah*) koji je bio uspostavljen i jasno manifestiran (u Kur’anu i Sunnetu). Odbacio je dokaze bazirane na praksi stanovnika Medine. Bio je kritičan prema Hanefijama zbog njihove nepopustljivosti prema mnogim praksama koje padaju pod Sunnet, jer hadis na kojem su se one bazirale, nije ispunjavao neke njihove uvjete kao što je popularnost hadisa. Konačno, sebe nije ograničio na hadise ljudi iz Hidžaza, kao što je Malik učinio.

Ovo su istaknuti najvažniji principi Šafijske škole mišljenja, razlike između njih i onih formulisanih od strane Malikove i Ebu Hanifine škole su jasno vidljivi.

Imam Ahmed ibnu Hanbel

Principi hanbelijske škole mišljenja su krajnje bliski onima šafijske škole. Ovi principi, po redoslijedu prioriteta su:

1. Kad je dokaz pristupačan u tekstu Kur’ana i Sunneta, on ne konsultira ni jedan drugi izvor. Ako postoji hadis koji je “izdignut” (*merfu*) do nivoa vjerodostojnosti, on ne daje prioritet ni jednom drugom izvoru kao što je praksa stanovnika Medine, neovisno rezoniranje, analogija, izjava ashaba, ili konsenzus baziran na nedostatku znanja o pitanjima oko kojih se spori.
2. Ako ne postoji pristupačan tekst o pitanju, Ibnu Hanbel se obraća na pravne sudove ashaba. Ako ne pronade izjavu ashaba koja se ne suprosvjetljuje drugom ashabu, on se priklanja

---

⁸² “El-Fikrus-sami” 1/399.

ovoj izjavi i daje joj prioritet nad bilo kojom drugom praksom, mišljenjem ili analogijom.

3. Ako postoji razlika mišljenja među ashabima oko pojedinih pitanja, on odabire mišljenje koje je bliže Kur'anu i Sunnetu i ne ide iza ovoga. Ako mu nije jasno koje mišljenje je bliže Kur'anu i Sunnetu, on bi izvijestio o sporu na potpuno objektivni način i ustegao se od donošenja bilo kakve odluke.
4. On uzima bilo koji hadis kao autoritet, bilo to *mursel* ili *dai'f* (slab), čija vjerodostojnost - ili u lancu prenosilaca ili sadržaja - nije potpuno izvan pitanja, uz obzir da se ne sukobi sa ustaljenom praksom, izjavom ashaba ili konsenzusom mišljenja. On bi davao prednost takvom hadisu nad analogijskim zaključivanjem.
5. Po njegovom mišljenju, analogija se može uzeti kao izvor zakona samo kada postoji potreba donošenja suda po pitanju koje se ne može riješiti obraćanjem na bilo koji od gore pomenutih izvora ili principa.
6. On bi usvajao princip *sedduz-zera'i* (spriječavanje puteva koji vode grijehu)⁸³.

Metodologija Davuda Ez-Zahirija

Vjerovatno je prikladno dati kratku ideju o principima i izvorima zahirijske škole mišljenja, tim više što je to jedna od islamskih škola koja još ima neki uticaj i sljedbenike među Ehlus-Sunnetom. Postoje ozbiljne suprotnosti između ove škole i one Ebu Hanife, i kasnije Malikove, Ibnu Hanbelove i Šafijine. No kako god bilo, Zahiri je priznao da je veliki dužnik Šafiji.

---

⁸³ *Zeri'ah* (mn. *zera'i*) se odnosi na sredstvo ili put koji vodi zabranjenom činu. Na primjer, "gledanje" osobe izvan braka je put (*zeri'a*) koje može voditi do bluda. Zabrana takvog gledanja je, stoga, smatrana kao spriječavanje (*sedd*) sredstva koje potiču na grijehenje ili nemoralne ili grijehne čine.

Istaknuta osobina zahirijske škole je privrženost vanjskome, manifestirajućem značenju teksta Kur'ana i Sunneta. Prioritet je dat ovim značenjima nad bilo kojim drugim razmatranjima alternativnog tumačenja, suda ili javnog interesa. Sljedbenici ove škole ne primjenjuju analogiju i tvrde da je ona jedino primjenjiva kada postoji efektivni uzrok ili ratio legis (*i'lleh*) u tekstu koji može biti primjenjen u drugom slučaju, koji iako nije pokriven jezikom, jeste pokriven ovim uzrokom ili razlogom u tekstu. Ovo znači da je postojanje "*i'llela*" preduslov za primjenu analogije.

Oni zabranjuju upotrebu istihsana i pozivaju se na idžma' koji je donijet samo u vrijeme ashaba - za razliku od Malikija, Hanefija i Hanbelija, ne uzimaju hadis koji je *mursel i munkati'*. Ne prihvataju vrijednost zakona prije Kur'ana i ne dozvoljavaju neovisno rezoniranje na bazi kur'anskog ajeta: "*U Knjizi Mi nismo ništa izostavili.*" (6:38) Prema ovome, oni tvrde da su zakoni otvoreno izrečeni u originalnim izvorima i da ne poštovati ovo znači prelaziti granice koje je postavio Svemoćni Allah. Oni smatraju da je slijeđenje pravila koja su donijeli pravnici određene škole (*taklid*) zabranjeno običnom čovjeku, kao što je i učenjaku, i da svaki odrastao musliman ima odgovornost ulaganja napora da nauči ispravno prosuđivanje.

Istinito je da mnogi principi koji su pridruženi vodećim pravnicima, skreću od njihovih stvarnih izjava i nisu potkrijepljeni autentičnim izvještajima. Ovim principima bez osnove se poslije priklanjalo i branjeni su od bilo kog kriticizma ili suprotnog pogleda. Sve ovo povećava stalnu kontroverzu i samo odvlači pažnju od Kur'ana i Sunneta. Ovo je jedan od glavnih razloga škodnih sporova koje sami imami nikad nisu namjeravali. Muslimani poslije njih su skrenuli daleko od stvari višeg prioriteta i uključili se u razmatranje beznačajnih stvari. Ovo ide na račun dubina u koje su muslimani potonuli.

Sedmo poglavlje

RAZLOZI ZA RAZLIKE

Razlike u mišljenju u nekom intelektualnom pitanju, i - ako proširimo - u pravnim također, su prirodne obzirom na prisutne nejednakosti u inteligenciji, razumijevanju i analitičkim kapacitetima sa kojima su ljudi stvoreni. Ako prihvatimo da je ova izjava punovažna, onda moramo također, prihvatiti da su razlike u mišljenju između nekoliko ashaba za vrijeme Poslanika, sallallahu alejhi ve selem, i ispravno vođenih halifa bile prisutne i da su dobro zabilježene. Učinili bismo medvjedu uslugu vjeri, kada bismo zanijekali ovaj fenomen. Pod istim plaštom ne gledamo na otvorenu diskusiju o ovim razlikama, kao omalovažavanje čistoće islamske poruke ili umanjivanje iskrenih namjera, onih ashaba koji su imali razlike. Uistinu, možemo reći da u otvorenom spominjanju ovih razlika, mi u stvari svjedočimo objektivnu realnost i punovažnost vjere Islama.

Prirodne razlike

Islam tretira ljude na bazi da su oni ljudska bića koja, zbog različitosti faktora, su često u neskladu sa čistim, prirodnim stanjem u kojem su stvoreni. Ono što tješi vjernika, je to da razlike u mišljenju među ashabima nisu izvirale iz slabosti u vjerovanju (akaidu) ili skepticizmu prema Poslanikovom, sallallahu 'alejhi ve sellem, učenju. Umjesto toga,

razlike su rezultirale iz izvorne želje da se ustanovi istina kroz strpljivo istraživanje i otkrije se namjera Zakonodavca.

Dok je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bio izvor ovih zakona, ne nalazimo da je razmimoilaženje trajalo duže nego što je trebalo da se obrati njemu. Iz ovoga što smo rekli gore o muslimanskoj historiji, možemo reći da uzroci razlika u mišljenjima u većini slučajeva zavise od jezičkih i pravnih tumačenja kur’anskog teksta i tumačenju Sunneta Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Posigurno nije bilo bolesnih motiva iza ovih razlika, na razočarenje licemjera koji su bili skloni sijanju sjemena nesloge u zajednici. Ovo ide na račun laškoće i brzine, kojima su se sve razlike rasipale čim su diskutanti sreli Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ili čim bi neko donio odgovarajući tekst iz stavova ashaba. Možemo vidjeti vjerodostojnost izreke da onaj koji posjeduje ispravnu, prirodnu narav (*fitra*) podržava istinu gdje god je nađe. Treba očekivati da su se neke razlike i razlozi iza njih prenosile iz jednog perioda u drugi - ne postoji način ograničavanja ovih razlika na neki dati period. Ma kako bilo, sa brzim širenjem Islama nakon smrti Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, pojavili su se novi i kritičniji događaji u islamskoj sferi koji su doprinjeli duhu neslaganja.

Nakon ubistva trećeg halife

Naročito nakon atentata na trećeg halifu, Osmana ibnu Affana, nova područja u kojima se proširio Islam su bila izložena nasilnim pometnjama. Ovo je unijelo novu i potpuno stranu dimenziju prethodno smirenoj tradiciji razlike mišljenja. Atmosfera političkih pometnji i neizvjesnosti je natjerala stanovnike svakog grada i naselja da postanu više zaštitnički raspoloženi prema bilo čemu od znanja o Poslanikovom, sallallahu ‘alejhi ve sellem, Sunnetu kojeg su imali. Oni su bili oprezni od pokušaja krivotvorenja ili izmišljanja hadisa. Gradovi Kufa i Basra su se pojavili kao centri intelektualnih aktivnosti. Oni su obezbjedili i plodno tlo za izmjenu političkih ideja i razvoj političkih sekti kao što su Haridžije,

Šije, Murdžije⁸⁴, kao i Mu'tezile, Džehmije i druge sumnjive i devijantne grupacije.

U ovo vrijeme, postojalo je onoliko intelektualnih i racionalističkih težnji koliko je bilo grupa, svaka grupa je formulirala sopstvene metode i principe za tumačenje teksta Kur'ana i Sunneta i za ophođenje sa novim sporovima. Postojala je nasušna potreba da se uspostave neke kontrole za reguliranje situacije, za specificiranje metodologija koje mogu biti upotrijebljene za izvođenje pozitivnih zakona iz Božije Objave i za specificiranje šta je dozvoljeno a šta nije u rukovođenju sporovima. Srećom, principi dozvoljavanja razlike u pristupu u pravnim stvarima (*fikh*) su opće prihvaćeni. Ovo su bile stvari oko detalja i zahtijevale su, da bi se po njima počelo, visoko usmjereno znanje o dokazima iz Kur'ana i Sunneta. Riječ "fikh", doslovno znači shvatanje, razumijevanje. U širem smislu, upotrijebljava se da označi posebno razumjevanje koje pravnik ili fakih (onaj koji razumijeva) donosi po određenom pitanju. Riječ "*fikh*" se, također, odnosi na tijelo znanja, pravila i sudova koji dolaze iz pravnih shvatanja pitanja u svjetlu jasno definiranih principa.

Na bazi znanja koje mu je pristupačno, pravnik može donijeti sud koji, u stvari, može biti istovjetan sa namjerom Zakonodavca, ali i ne mora. Kakav god bio rezultat, od njega se zahtijeva više nago da se napregne do maksimuma njegovog intelektualnog napora da bi se došlo do suda. Vjerovatno je da će se njegov sud podudariti sa namjerom Zakonodavca ili biti što je bliže moguće njoj u biti, svrsi i učinku.

Kako joj je dat ovaj pristup, razlika u mišljenju je, stoga, gledana kao legitimna ako je ispunjavala dva uvjeta:

1. Svaki diskutant mora imati dokaz (*delil*) da potvrdi svoj navod. Nedostatak takvog dokaza će omalovažiti navod.
2. Prihvatanje razmimoilaženja mišljenja na smije dovesti ni do čega protivnog zdravom razumu ili lažnog. Ako je mišljenje očevidno lažno od početka, treba biti istovremeno napušteno.

---

⁸⁴ *Murdžije* su sekta koja je izvela svoje ime iz riječi "*irdža*" što znači odgađanje. Oni su odlagali sud griješniku do Sudnjeg dana. Smatrali su da gdje ima vjere, grijeh i griješenje ne mogu naškoditi i slično, gdje postoji nevjerstvo (kufr) dobro djelo ne donosi korist. Ovo je suprotno prihvaćenom islamskom vjerovanju.

Ova dva uvjeta ilustriraju razliku između *ihtilafa*, koji sugerira opravdanu razliku mišljenja i *hilafa* koji je skloniji sporu. *Ihtilaf* pretpostavlja da se iskreni intelektualni napor poduzima da bi se došlo do suda; u cjelosti predstavlja objektivnu metodologiju. *Ihtilaf*, u drugu ruku, se odvaja od jednog ili oba prethodno postavljena uvjeta. On nema veze sa objektivnošću. Pravnici čije su metode različito prihvaćene od strane Ummeta su se u cjelini, čvrsto priklonili ovim gore pomenutim uvjetima. Obezbjedivanje potrebnog dokaza da se osnaži navod napuštanje bilo koje tvrdoglave pozicije. Pravni historičari nisu svi jednoglasni u specificiranju razloga pravnih razlika u tom periodu uprkos ogromnoj literaturi na tu temu. Razlozi mogu biti pridruženi trima različitim faktorima: jezički, faktor koji se odnosi na prenos hadisa, i faktor koji se odnosi na principe i pravila dedukcije.

Jezički (lingvistički) razlozi

Jedna riječ u kur'anskom tekstu ili hadisu može imati nekoliko različitih značenja. Riječ "*ajn*" može značiti organ vida, tekuća voda, čisto zlato ili špijun. Ako je takva riječ upotrijebljena u kontekstu gdje je teško precizno reći šta ona znači, čak i učenjaci (*mudžtehid*) koji ulažu veliki napor, mogu dati različita značenja riječi ili izraza koji teško mogu biti poduprijeti tekstem. Značenja, također mogu biti sugerirana i biti totalno odvojena od namjeravanog značenja riječi.

Jedan takav slučaj je razmimoilaženje među pravnicima o pravom značenju "*kar'a*" u ajetu: "*I razvedene žene neka čekaju, bez ponovnog udavanja, period od tri kuru'.*" (2:228) Riječ *kar'* (množina *kuru'*), može značiti menstruacija i period čistoće poslije menstruacije. Tako stvarna dužina perioda čekanja može varirati, ovisno koje se značenje prihvati. Neki pravници iz Hidžaza su prihvatili da period čekanja treba biti tri intervala čistoće, dok pravници iz Iraka zaključuju da trebaju biti računate tri pojave menstruacije, što može značiti kraći period čekanja.⁸⁵

Ponekad izraz može imati i doslovno i figurativno značenje. Bilo je, međutim, neslaganja među nekim pravnicima da li je, u stvari,

---

⁸⁵ Vidi tefsir od El-Kurtubija: 3/113; Ibnu Kuddame, "El-Mugni", 9/77 ff.

prikladno da kur'anski izraz može imati figurativno značenje. Najveći broj učenjaka je potvrdio da je moguće, dok je nekoliko, kao Ebu Isferejani i Ibnu Tejmije, odbacilo takvu mogućnost.

Oni koji se nisu slagali da bi kur'anski izraz mogao imati figurativne konotacije su tvrdili da takve konotacije nemaju realno odnošenje na originalnu upotrebu riječi. Prema tome riječ “*lav*” ne može biti uzeta kao “*hrabar čovjek*”. Oni govore da su kur'anski tekstovi došli da razjasne zakone, a ne da zbunjuju kao što figurativne interpretacije imaju težnju. Naš cilj nije da ovdje debatiramo po ovom pitanju. Većina učenjaka, kao što smo rekli, je bila mišljenja da su figurativna tumačenja Kur'ana prihvatljiva. Ibnu Kuddame i drugi pravници su, u stvari, smatrali odbacivanje figurativnog značenja tumačenja kao znak svojeglavosti.⁸⁶

Učenjaci su se u proučavanju kur'anskih tekstova, doista razlikovali u njihovom shvatanju namjera Zakonodavca. Ako je riječ sugerirala dva značenja, neki su učenjaci odabirali doslovno značenje, a neki figurativno. Riječ “*mizan*”, na primjer, doslovno znači vaga (terezija) ili instrument za mjerenje mase. Figurativno, može imati značenje “*pravda*” kao u ajetu: “*A nebo je digao. I postavio je terezije (mizan), da ne prelazite granice terezija - i postavite težinu s pravdom i na tereziji ne zakidajte.*” (55:7-9) U svojoj zadnjoj pojavi, riječ terezija (*mizan*) ima doslovno značenje terezije upotrebljene za vaganje stvari. U prvom i drugom javljanju riječ *mizan* može označavati “*pravdu*” (*adl*) ili tereziju⁸⁷ kao što je to u slijedećem ajetu: “*Mi smo izaslanike naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali, da bi ljudi pravedno postupali.*” (57:25)

Figurativni govor se također, može naći u općem kontekstu kur'anskog odlomka u ajetu: “*O sinovi Ademovi, spustili smo vam (enzelna) odjeću koja će pokrivati vaša stidna mjesta, a i raskošna odijela.*” (7:26)

Riječ “*enzelna*” doslovno znači “*spustili smo*”. Naravno, odjeća nije “*spuštena*” s neba kao odjeća. Doslovno razumijevanje riječi “*enzelna*” je, stoga, neprihvatljivo. “*Enzelna*” se umjesto toga može uzeti kao: “*Mi smo vam dali znanje pravljenja i upotrebe*”. Ovo značenje bi odgovaralo

---

⁸⁶ Vidi “*Revdetun-nezir*” 35 (Selefijje, izd.)

⁸⁷ Ibnu Kesir, 4/270.

drugim javljanjima glagola “enzelna” u Kur’anu, kao kada Allah, dželle šanuhu, kaže: **“On vam je dao znanje pravljenja i upotrebe (enzele) gvožđa.”** (57:25) Ovo ne možemo prevesti kao: **“I Allah je spustio gvožđe.”** Drugo moguće objašnjenje Allahovog “spuštanja odjeće” je da je Allah spustio kišu i uzrokovao rast bilja. On je, isto tako, stvorio životinje sa vunom, krznom, i dlakom, i od toga mi pravimo odjeću. Dakle, ajet se može prije odnositi na gotovi proizvod kao manifestaciju Allahove plemenitosti nego na originalnu vodu koju je On spustio i koja je opisana drugdje u Kur’anu kao izvor svega života.

Odvojeno od značenja u individualnoj formi, jezičke teškoće iskrsavaju po pitanju gramatike. Opće je znanje da direktni imperativ glagola, na primjer **“radi!”**, često označava naredbu da se ispuni obaveza; negativni imperativ (ne radi!) označava zabranu. Ovi oblici imperativa, međutim, nisu uvijek upotrijebljeni u apsolutnom smislu.

Direktni oblik imperativa glagola može biti upotrijebljen, na primjer, da označi pohvalni način radnje, ponudi upustvo, da upozorenje, ili dostavi neke vijesti. Naredba **“stupite u ugovor o oslobađanju”** (24:33) za bilo koju zarobljenu osobu, zahtijeva takvo djelo. Ipak, ona je uzeta od strane učenjaka ili kaoapsolutna komanda koja ima za cilj ukidanje ropstva kao društvene institucije ili kao pohvalni smjer djelovanja. Naredba vjernicima koji uzimaju ili daju zajam **“zapišite”** (2:282) je promatrana kao nuđenje upute i savjeta. Naredba upućena onima koji se namjerno okrenu od Poslanikove poruke: **“Činite što hoćete”** (41:5) je općenito promatrana kao upozorenje na moguće posljedice tvrdoglavosti.⁸⁸

Odvojeno od direktne zabrane, negativni imperativ može biti upotrijebljen da ohrabri uzdržavanje od čina koji je neprimjeren ili pokuđen, da ponudi upustvo, ili da uruči neke vijesti. Kada Allah, dželle šanuhu kaže: **“Ne pružaj poglede svoje na ono što Mi dajemo na uživanje nekima od njih (koji niječu istinu).”** (15:88), negativni imperativ **“ne pružaj poglede”** je uzet da ohrabri uzdržavanje od potencijalno bolnog doživljaja. A kada Allah naređuje vjernicima: **“Ne zapitkujte o onome što će vam pričiniti neprijatnosti ako vam se objasni.”** (5:101), ovo je uzeto kao nuđenje upute u izbjegavanju nepoželjne radoznalosti.

---

⁸⁸ Vidi “El-Mahsul”, 2/39 ff gdje je navedeno 15 vrsta imperativa.

Raznoliki način i tumačenja, i pozitivnih i negativnih naredbi, su doprinijeli razlikama među pravnicima u njihovom pristupu i u metodama izvođenja zakona iz kur'anskih tekstova. Ponekad se učenjaci razilaze po pitanju upotrebe riječi u kontekstu, čak iako se potpuno slažu po značenju riječi. Jedan takav slučaj su razlike oko kur'anskog ajeta (2:282) koji govori o ulozi pisara i svjedoka u bilježenju poslovnih transakcija.

Jedno tumačenje, bazirano na Ibnu Abasovom kiraetu, daje značenje ajeta kao: ***“I neka ni pisar ni svjedok ne uzrokuju štetu.”*** Ovo tumačenje uzima glagol u aktivu; pisar se okrivljuje za pisanje nečeg različitog od onog što mu je bilo diktirano, a svjedok je kriv ako lažno svjedoči.

Drugo tumačenje bazirano na kiraetu Ibnu Mes'uda, daje značenje ajeta kao: ***“I neka ne bude oštećen ni pisar ni svjedok.”*** (kao u Korkutovom prijevodu, prim. prev.). Ovo tumačenje uzima glagol u pasivu: i pisaru i svjedoku se može učiniti šteta ako su prisiljeni da pišu ili svjedoče u nepodesno vrijeme. Šteta im se može učiniti i ako, na primjer, budu uzeti kao odgovorni za eventualne posljedice ugovora kao takvog, ili za neispunjenje bilo kojeg od njegovih propisa od bilo koje od ugovornih strana.⁸⁹

Oni koji su zainteresirani za istraživanje takvih slučajeva razlika u mišljenjima naći će mnoge primjere u pojedinim riječima ili gramatičkim konstrukcijama. U skladu s ovim razlikama, tekst može biti gledan, na primjer, kao opći ili specifični, apsolutni ili ograničeni, rezimirajući ili razjašnjujući. I naše kratko bavljenje temom može ohrabriti čitaoca da proučava ove fascinantne jezičke korijene pravnih razlika u pristupačnim specijaliziranim radovima.

Razlike oko hadisa

Najviše pravnih razlika među ranim učenjacima vodi nazad do prenošenja izreka pripisanih Poslaniku, sallallahu 'alejhi ve sellem.

---

⁸⁹ Vidi Ibnu Sejjid El-Betlejusi u *“Et-tenbih al-el-esbab elleti evdžebet el-ihtilaf bejnel-muslimin”* (Upozorenje o razlozima koji su prouzrokovali neslaganje među muslimanima). 32:3.

Ponekad neki hadis nije uopće došao do određenih učenjaka i on je, stoga, formulirao svoje mišljenje na osnovu eksplicitnog značenja kur'anskog teksta ili drugog hadisa koji mu je bio pristupačan. Alternativno, mogao se obratiti na kijas iz relevantnog Poslankovog suda, ili bi tražio pomoć u pretpostavljenom nastavljanju (*istishab*) zakona ne znajući da je bio ukinut gdje su okolnosti bile analogne. Ili je bazirao mišljenje na principu neopterećavanja ljudi obavezama kada nije bilo tekstualnog dokaza da ga opravda, ili na nekom drugom prihvaćenom principu dolaženja do suda kroz idžtihad.

Ponekad, u određenom slučaju, različit hadis od onog dostupnog jednom učenjaku bi došao do drugog učenjaka, i to bi rezultiralo različitim sudom po istom pitanju.

U drugom slučaju pravnik može primiti hadis koji on smatra manjkavim, što ga spriječava od njegove upotrebe u donošenju pravnog suda. Ovo su neke mogućnosti u ovom pogledu:

1. Lanac prenosilaca (*isnad*) koji ide do Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, može biti nevjerodostojan i može uključiti prenosioca koji je nepoznat ili nepovjerljiv ili čije je pamćenje slabo ili manjkavo.
2. Isnad može biti “prekinut”; to jest, prenosilac ne citira prvog autoriteta koji je čuo hadis od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem.
3. Pravnik, posebno u slučaju hadisa kojeg prenosi jedan prenosilac, može postaviti određene uvjete za poštenje prenosioca koje drugi ne postavljaju. Njegovi zaključci i sudovi po određenim pitanjima mogu, stoga, biti različiti od ostalih.

Zaključci i sudovi pravnika se, također, razlikuju prema njihovim individualnim koncepcijama i definicijama aktuelnog teksta i implikaciji određenog hadisa. Na primjer, oni se razlikuju u značenju određenih tehničkih pojmova u hadisu - pojmova kao što su: *el-muzabena*⁹⁰, *el-*

---

⁹⁰ *El-muzabena* - prodaja očekivanog prinosa uroda za aktuelni proizvod, na primjer prodaja datula na drvetu sušene datule ili prodaja grožđa u zamjenu za groždice (suho grožđe).

*muhabera*⁹¹, *el-muhakela*⁹², *elmulasema*⁹³, *el-munabeda*⁹⁴ i *el-garer*⁹⁵. Ponekad može biti tekstualnih varijacija u verziji istog hadisa do te mjere da ključna riječ može nedostajati u jednom tekstu, ili se čitavo značenje hadisa može promijeniti zbog ove nedostajuće riječi. Šta više, neki učenjaci mogu primiti hadis koji ima konzistentno unutarnje značenje, dok je s druge strane moguće uzeti dobro razumijevanje njegovog namjeravanog smisla. Drugi nisu bili tako sretni i njihovo razumijevanje hadisa bi bivalo različito od namjeravanog smisla.

Razlike mišljenja bi se javljale kada bi jedan prenosilac čuo samo dio hadisa, dok bi ga drugi čuo u cijelosti. Originalni tekst hadisa bi mogao, isto tako, biti promijenjen kroz pogrešno vokaliziranje, pogrešno predstavljanje ili umetanje riječi tokom prepisivanja što bi rezultiralo raznolikim zaključcima i prosudbama.

Pravnik, također, može smatrati hadis vjerodostojnim, ali je u nesuglasju sa drugim koji on smatra autentičnijim. On bi, razumljivo, posegao za ovim drugim. U drugoj situaciji, može mu biti nejasno koji od dva dijela dokaza je vjerodostojniji i on bi se uzdržavao od upotrebe bilo kojeg sve dok ne bi dobio neovisnu potvrdu.

Određeni pravnik je možda dobio informaciju koja dokida hadis ili ga čini specifičnim ili ga ograničava u doseg (polju primjene) i to bi, naravno, rezultiralo razlikama u njihovim školama mišljenja.⁹⁶

---

⁹¹ *El-muhabera* - slično podjeli uroda, gdje je pravo dato od posjednika zamljišta farmeru do određenog roka u zamjenu za neke od proizvoda.

⁹² *El-muhakala* - prodaja uroda prije žetve, kao što je današnja praksa u "budućim" tržištima.

⁹³ *El-mulasema* - oblik prodaje u predkur'ansko doba koja se zaključuje dodirivanjem robe od strane kupca koja tada postaje njegovim vlasništvom, bez obzira da li se prodavač složio ili ne.

⁹⁴ *El-munabeda* - prodaja u kojoj bi prodavač obično bacao artikl prema namjeravanom kupcu da bi označio završetak prodaje.

⁹⁵ *El-garer* - prodaja u kojoj roba nije bila u posjedu trgovca u vrijeme ugovaranja, niti je bila poznata količina, niti je bilo izvjesno da li će prodavač biti u mogućnosti da je isporuči kako bi ispunio ugovor.

⁹⁶ Vidi "Raful-Melam", 7.

Razlike u pravnim metodama

Ovo je treći glavni činilac u objašnjavanju pojave razlike u mišljenjima.

Usulul-fikh (izvori i principi pravnog zakonodavstva) mogu biti definirani kao nauka koja otjelovljuje znanje o dokazima ili potvrdama (*edille*; jednina: *delil*) na kojima je zakonodavstvo osnovano, metodologija izvođenja zaključaka iz ovog znanja, i objekt na koji se zakon primjenjuje. Svi principi i pravila formulirani od strane pravnika za reguliranje procesa idžtihada i izvođenje pomoćnih zakona Šeriata čine dio nauke *usulul-fikh*. U svojim raznovrsnim metodologijama, pravnici su specificirali osnovne principe koje oni upotrebljavaju za formuliranje zakona i oni daju dokaze (*hudždžije*) za ove zakone. On su elaborirali sve korake koje su poduzeli od početka da bi došli do zvaničnog suda.

Pravnici različitih škola mišljenja su se razišli u principima i pravilima koje su upotrebljavali. Neki su, na primjer, priznali sud ashaba Allahova Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, kao vjerodostojnu osnovu za donošenje suda na temelju toga da su Poslanikovi ashabi, zbog svog moralnog poštenja, mogli davati fetve samo na osnovu propisnog dokaza, ili propisnog shvatanja dokaza, ili na bazi da su čuli relevantnu izjavu direktno od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, o kojoj nisu bili upozoreni. Drugi nisu uzeli tako veliko oslanjanje na sudove ashaba, izabirući od njih samo ono što su čuli direktno od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, a ne njihova tumačenja, utiske ili akcije.

Neki pravnici su usvojili princip “*el-mesalihul-mursele*” (javni interes) koji niti je naređen niti je zabranjen u bilo kojem osnovnom izvoru, ali je baziran na ubjeđenju da svi Šeriatski zakoni imaju za cilj ostvarenja blagostanja ili dobra za čovječanstvo. Drugi nisu uzeli ovaj princip kao punovažan izvor zakona, i to je dovelo do aktuelnih razlika u formiranju zakona.

Postoji mnogo drugih principa ove vrste po kojima su se pravnici razišli. Razišli su se po pitanju dozvoljenosti upotrebe principa “sasijecanje zla u korijenu” (*sedduz-zerai*’); “pravne preferencije” (*istihsan*);

“pretpostavka nastavljanja” (*istishab*); “prihvatanje sigurnijeg” (*el-ahzu bil-ahvat*); “prihvatanje blažeg” (*elahzu bil-ehaff*); “prihvatanje strožijeg” (*el-ahzu bil-eskal*); “običajno pravo” (*el-'urf*); i “lokalni običaj” (*el-'adet*).

Oni su se isto razišli o pitanju implikacije prvotnog teksta, metodama dolaženja do ovih implikacija, i šta može opravdano biti podržano iz ovih tekstova. Na ovaj način iskrsavaju mnoge razlike na polju izvedenih propisa.

Ovo je kratki pregled najvažnijih uzroka za pravne razlike. Oni koji su zainteresirani za daljnje istraživanje ili nalaženje relevantnih primjera da rasvijetle različite tačke razlika mogu se obratiti na pristupačne klasične i moderne radove, koji se bave ovim pitanjima.⁹⁷

---

⁹⁷ Vidi “Nuzhetul-evlija”, 392; “Dairet me’arif el-karnul-’išrin” (Enciklopedija dvadesetog stoljeća), 4/141.

Osmo poglavlje

ZNANJE I OTMJENOST

Obrazovanje i maniri imama

Kao i ashabi prve generacije, njihovi neposredni nasljednici - *tabi'ini* - vodeći pravници drugog i trećeg stoljeća su imali mnoge razlike o pitanjima koja su zahtijevala idžtihad. Pošto njihove razlike nisu bile motivirane bilo kojim vidom egoizma ili želje da se stvori nesloga, neko može reći da su svi oni bili na pravom putu. Nije preuveličavanje reći da su ovi pravnici bili jedinstveno posvećeni traženju istine i zadobijanju Allahovog zadovoljstva. Oni su bili visoko školovani i kvalificirani, i zato su njihove fetve stavljene na raspolaganje pravnicima svih doba. Bila je uobičajena praksa među njima da prenose sudove onih koji su donosili vjerodostojne fetve, bez obzira na pravnu školu kojoj su pripadali i da traže Allahov oprost za one koji su pogriješili. Oni su imali visoko međusobno poštovanje.

Kada su bili suočeni sa teškim pitanjima, neki pravnici su konsultirali literaturu druge pravne škole bez ustručavanja ili osjećaja sramote, iako se možda nisu slagali sa tipom dokaza koje su ovi drugi koristili. Oni su se, naravno, osjećali slobodnima da konsultiraju bilo koji, dokazima potkrijepljeni tekst. Dolazeći do svojih rješenja (*fetvi*), oni bi ih izdavali sa ovakvim zaključujućim frazama: “ovo je opreznije”, “ovo je preporučljivije”, “ovo je kako bi trebalo biti”, “meni se ne sviđa ovo” ili “ovo mi ne izgleda privlačno”. Oni se nisu osjećali sputani bilo kakvim

neutemeljenim ograničenjima ili strahom od neosnovanih optužbi. Oni su bili širokoumni, i njihova briga je bila da olakšaju stvari ljudima.

Među Poslanikovim ashabima, njihovim nasljednicima, i vodećim pravnicima nakon njih, su postojale razlike koje su se odnosile, na primjer, na pripremu i samo klanjanje namaza. Neki su učili bismillu na početku sure Fatihe, a drugi nisu. Neki su je izgovarali glasno, drugi nisu. Neki su učili kunut dovu kao dio sabah namaza, dok drugi nisu. Neki su obavljali abdest nakon krvarenja nosa, povraćanja i puštanja krvi, dok drugi nisu. Neki su smatrali da bilo kakav fizički kontakt sa ženom poništava abdest, dok drugi nisu. Neki su obavljali abdest nakon jedenja kamiljeg mesa ili hrane pečene direktno na vatri, dok drugi nisu vidjeli potrebu za tim.

Ove razlike ih nikad nisu spriječile da klanjaju namaz jedni iza drugih. Ebu Hanife i njegovi sljedbenici su, kao i Šafija i njegovi vodeći pravници, klanjali namaz iza medinskih imama iz malikijske škole i drugih, iako ovi imami nisu učili bismillu, bilo u sebi ili na glas. Prenosi se da je Ebu Jusuf, vodeći hanefijski učenjak, klanjao namaz iza Er-Rašida. Ebu Jusuf je kasnije saznao da je Er-Rašidu bila puštena krv. On nije ponovio namaz iako je smatrao da puštanje krvi kvari abdest.

Ahmed ibnu Hanbel je smatrao da krvarenje iz nosa i puštanje krvi kvari abdest. Bio je upitan šta ako ljudi klanjaju namaz iza imama koji nije obnovio abdest nakon krvarenja, on je odgovorio: “*Kako da ne klanjam za Malikom ili Se'idom ibnul-Musejjibom?*”

Prema Šafiji kunut dova (na sabahu) je ustaljena praksa Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Pa ipak, prenosi se da je klanjao sabah blizu mezara Ebu Hanife ali nije učinio kunut dovu.⁹⁸ Kada je bio upitan o ovome, Šafija je odgovorio: “*Kako da zastranjujem od njega dok sam u njegovom prisustvu?*” Prenosi se isto od njega da je rekao: “*Mi smo, vjerovatno, priklonjeniji iračkoj školi mišljenja (mezhebu).*”⁹⁹

Malik je bio najučeniji stručnjak u hadisu kojeg su prenosili stanovnici Medine i najbrižljiviji u promatranju lanaca prenosilaca (isnad).

---

⁹⁸ Imami Šafija je klanjao u blizini a ne na mezaru Ebu Hanife, kako to žele prikazati neke sekte koje su skrenule s pravog puta. Inače Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem je zabranio klanjanje na grobu, kaburu.

⁹⁹ “Hudždžetullahil-baliga”, 335.

On je, također, bio najobavješteniji o praksi Omer ibnul-Hattaba, izrekama Abdullaha ibnu Omera, Aiše i sedam uvaženih pravnika među Poslanikovim ashabima, radijallahu ‘anhum. On je bio jedan od pionira u uspostavljanju nauke prenošenja hadisa i donošenja pravnih rješenja (fetvi). Hadisi koje je sakupio i fetve koje je donio, se nalaze u njegovoj knjizi “*El-Muvetta*”, u kojoj je sakupio pouzdane hadise poznate ljudima Hidžaza, izreke ashaba, i fetve druge generacije muslimana koje je on ozvaničio. Poglavlja knjige su kvalificirana u skladu sa pravnim granama i s velikom učenošću. El-Muvetta je plod četrdesetogodišnjeg stručnog napora. To je bila prva knjiga o hadisu i pravu koja se pojavila u historiji Islama. Njen sadržaj je bio opravosnažen od sedamdeset učenjaka, ali kad je halifa El-Mensur zatražio da se nekoliko kopija način i i rasturi u nove muslimanske oblasti sa namjerom da se ljudi okupe da slijede njezinu liniju i time razlike i prepirke dovedu do kraja, Malik je bio prvi koji je odbacio ovaj prijedlog. Prenosi se da je rekao El-Mensuru: “*Ne čini to. Ljudi u različitim krajevima muslimanske zemlje već posjeduju znanje bazirano na izvještajima koje su primali i izrekama Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, koje su čuli prije ovoga. Svaka grupa ljudi se ponaša u skladu sa onim što je došlo prvo, i zbog toga postoje razlike u praksi ljudi. Ostavi ljude svakog kraja da slijede ono što su odabrali.*”

Halifa se prećutno složi sa Malikovom željom i zamoli Allaha da mu podari uspjeh.¹⁰⁰

Malikov savjet halifi i njegov savjet da se *El-Muvetta* - knjiga na kojoj je on radio tako temeljito i tako dugo vremena - zvanično prepíše kao standardni tekst hadisa i prava ne ostavlja nam nikakvu sumnju o njegovom prostranom razumijevanju i širokoumnosti, kao i kompletnom odsustvu egoizma. On je bio sposoban da vidi ograničenje i opasnosti autoritativne vladavine.

El-Lejsovo pismo Maliku

---

¹⁰⁰ Ibid. 307; “El-fikrus-sami”, 1/336.

Vjerovatno jedan od najboljih praktičnih primjera etike i norme neslaganja je pismo koje je Maliku poslao **El-Lejs ibnu Sa'd**, vodeći učenjak i pravnik Egipta u to vrijeme. Pismo, u kojem je El-Lejs dao svoje poglede na različita pitanja po kojima se on razlikovao s Malikom, je bilo zdanje znanja i otmjenosti. Pismo je predugo da bi se citiralo u potpunosti, ali ovdje je nekoliko odlomaka da bi se odslikao njegov sadržaj i ton:

“Iz tvog pisma koje sam dobio, drago mi je znati da si u dobrom zdravlju. Neka ti Allah podari da tvoje zdravlje potraje i omogući ti da Mu pokažeš zahvalnost. Neka On pospe još više Svoje obilne dobrote na tebe... Ti si informiran da ja donosim pravna rješenja ljudima koja se razlikuju od prakse stanovnika Medine. Ti si istakao da se trebam bojati za svoju dušu o rješenjima koja sam donio ljudima ovdje i da bi, isto tako, oni trebali pratiti praksu stanovnika Medine, u koju je Poslanik učinio hidžru i u kojoj je Kur'an bio objavljan. Što si napisao u ovom pogledu je, inša'allah, tačno i ja vjerujem da će te moj odgovor na tvoje komentare zadovoljiti. Među onima koji su blagoslovljeni znanjem, nema nikoga kome se više od mene ne sviđaju nesukladna ili suprotna rješenja, ili ko ima veću privlačnost za bivše medinske učenjake, ili ko radije od mene usvaja rješenja po kojima su oni jednoglasni. Slava i hvala Allahu, Gospodaru i uzdržavatelju svih svjetova. On nema sudruga.”

El-Lejs ibnu Sa'd nastavlja da navodi razlike u mišljenju između njega i Malika oko autoritativnosti prakse stanovnika Medine. On ističe da su mnogi rani Poslanikovi ashabi koji su bili odgojeni pod njegovim vođstvom i uputama raširili učenja Kur'ana i Sunneta kroz različite zemlje koliko god su mogli. On je, također, istakao, da su sljedbenici druge generacije imali svoje razlike u mišljenjima i mnogim pitanjima. Kao primjer, on pominje Rebi'a ibnu Ebi Abdurrahmana, ali iskazuje svoje neslaganje sa njim o određenim pitanjima, a onda kaže: “Uprkos ovome, hvala Allahu, Rebi'a je bio osoba koja je posjedovala ogromnu dobrotu. On je imao originalan um i rječit jezik. On je bio čovjek očite otmjenosti i dobrih manira. Imao je izvornu ljubav za svoju braću muslimane, uopće, i za nas posebno. Neka mu Allah podari svoju milost i oprost i najbolju naknadu za njegova djela.”

Slijedeće, Ibnu Sa'd pominje neka pitanja po kojima su on i Malik imali različita mišljenja, na primjer: sastavljanje akšama i jacije u kišnoj noci; donošenje suda na osnovu samo jednog svjedoka; plaćanje zadržanog

dijela mehra (vjenčanog dara) samo u slučaju razvoda; klanjanje namaza za kišu (*salat istiska*) prije hutbe.

Ibnu Sa'd zaključuje svoje pismo govoreći:

“Izostavio sam mnogo pitanja osim ovih. Molim Allaha da ti podari dug život i uspjeh jer se nadam da će se time ljudi okoristiti i jer se bojim da će izgubiti sa smrću takvoga kao što si ti. Uvjeravam te u moja osjećanja blizine prema tebi uprkos razdaljini koja nas razdvaja. Ovo je uvažena pozicija na kojoj te držim. Nemoj mi prestati pisati vijesti o tebi, tvojoj djeci i porodici, ili ako ima išta što želiš da učinim za tebe lično ili za nekoga za koga ti imaš posebnu brigu. Bio bih najzadovoljniji da učinim bilo kakvu uslugu u ovom pogledu. U vrijeme pisanja ovog pisma, mi smo u dobrom zdravlju, elhamdulillah. Molimo Allaha da nam omogući da Mu zahvaljujemo na onome što nam je darovao i da nastavi da nam daje svoje blagodati. Esselamu alejkum ve rahmetullah.”¹⁰¹

Postoje mnoge diskusije i debate zabilježene u biografskim radovima i historijskim rukopisima koje odslikavaju veliku učenost i preciznost i koje su ispunjene svijetlim primjerima propisane etike i normi neslaganja. Ovaj duh prosvjetljene orijentacije je počeo trpiti sa pojavom širenja strogog imitiranja (*taklid*). Ovo je značilo da su ljudi slijedili sudove i prakse određene škole mišljenja do mjere isključenja ostalih. I čak su smatrali druge manjkavim i zalutalima.

Rezultat je bio otvrdnjavanje stavova i pozicija među pravnicima i određene ukočenosti prema samom znanju. Ovo je posebno tačno nakon smrti uvaženih pravnika o kojima je Gazali rekao: “Neki od preostalih pravnika druge generacije su nastavili da održavaju uzorni primjer postavljen od njihovih prethodnika. Oni su se čvrsto priklanjali čistoći Islama i uspostavljenoj praksi ranih pravednih pravnika. Oni su se klonili bliskog kontakta sa političkim autoritetima i odbijali su da budu kompromitirani.” Halife su iz potrebe insistirali da ih postavljaju za sudije i guvernere ali kad su oni odbili da prihvate pozive, pojavili su se dunjalučari, ljudi koji su grabili samo za svoju korist, oportunisti spremni da zauzmu položaj pobožnih i dobrih.

---

¹⁰¹ Puni tekst El-Lejsovog pisma je naveden u “I’lam el-muvekki’in” 3/83-88, i u “El-fikrus-sami”, 1/370-376.

U ovom pogledu El-Gazali kaže: “Ljudi ove vrste su vidjeli dostojanstveno i časno mjesto pravnika i činjenicu da, uprkos njihovoj neradosti i odbijanju, ponuđene su im pozicije imama i guvernera. Ovi dunjalučari su nastavili da traže znanje kako bi zadovoljili svoju želju za ugledom i časnim pozicijama. Oni su se uključili u otuđivanje prava. Predstavljali su se guvernerima i tražili njihova poznanstva i patronat. Neki od njih su bili uspješni, ali niko nije čist od degradacije i poniženja molbe za materijalnu nadoknadu i zvanični položaj. Pravnici koji su nekada bili smatrani autoritativnim osobama su, dakle, postali tražitelji patronata i statusa. Oni su zadržavali svoj integritet i čast kroz odbijanje da se poklone autoritetima. Sada, oni su kompromitirani i poniženi laskanjem vladarima. Ovo nije slučaj sa onim učenjacima Allahove vjere koje je Svemoćni blagoslovio uspjehom u svakom vremenu.”¹⁰²

Gazali je, dakle, odslikao aktualnu situaciju pravnika koji su bili zavedeni traženjem ovoga materijalnog svijeta i za koje je vjera bila jedini put da dosegnu vrata plemićke zaštite. U ovoj želji za zadobijanjem ljubavi vladara, znanje je obezvrijeđeno.

Malik je običavao reći:

*“Ne tražite znanje (o vjeri) od četiri tipe ljudi: glupih i nekompetentnih; oportunisti koji samo gledaju svoju korist i koji propagiraju svoje lične inovacije, lažaca koji krivotvore izvještaje ljudi, čak i ako to ne čine upotrebljavajući Poslanikove izreke; i onih koji su znani po dobroti, pravičnosti i redovnom obavljanju ibadeta ali su neznalice o temeljima onoga što rade i o čemu pricaju.”*¹⁰³

On je isto tako rekao:

*“Ovo znanje je sama vjera. Budite oprezni od koga tražite vašu vjeru. Ja znam sedamdeset ljudi, koji pokazujući na Poslanikovu džamiju, bi govorili: “Allahov Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, je rekao među ovim stubovima to i to....”, ali im nikad nisam vjerovao što govore. Oni su bili ljudi koji bi dokazali da su poštteni ako bi im se povjerila javna blagajna, ali kada se dođe do akademskog poštenja, onda bi uspjeli ispuniti to očekivanje. Stoga smo izbjegavali ove ljude dok nam **Ibnu***

---

¹⁰² “Thja ‘ulumud-din”: 1/14ff.

¹⁰³ “El-Intika”, 16.

Šihab nije došao i onda smo počeli da se skupljamo na njegovim vratima tražeći pouzdano znanje."¹⁰⁴

Bilo je malo vjerovatno da bi se velike razlike mogle pojaviti među ljudima koji su imali kavlitete i osobine kao Ibnu Šihab. Čak i ako bi se razlike pojavile, one bi rezultirale u individualnoj potrazi za istinom zbog same istine, a ne zbog egoističnih težnji. Da bi se ispoštovao standard etike i normi ponašanja koje su rani, pravični učenjaci prakticirali u radu sa razlikama, pogledajmo nekoliko primjera uzornog ponašanja koje su oni postavili.

Ebu Hanife i Malik

Već smo spomenuli glavne razlike između vodećih pravnika, Ebu Hanife i Malika, i njihovim osnovnim razlikama u pristupu kada se bave novim pitanjima.

Postojala je, također, značajna razlika u godinama između ova dva čovjeka, ali to nije zamutilo njihovo međusobno poštovanje i prijateljstvo. Čuveni **Kadi El-'Ijad**, je u svojoj knjizi "*El-Medarik*" zabilježio da se El-Lejs ibnu Sa'd susreo sa Malikom u Medini, dok je izlazio sa sastanka sa Ebu Hanifom:

- Vidim da ti je čelo okupano u znoju, reče El-Lejs.

- Oznojio sam se na sastanku sa Ebu Hanifom. On je, uistinu, fakih, o Egipćanine!, reče Malik.

Kasnije El-Lejs susrete Ebu Hanifu i reče mu:

- Kako su odlične ocjene ovoga čovjeka (Malika) za tebe!

A Ebu Hanife mu na to reče:

- Nisam sreo nikoga oštroumnijeg i koji bolje shvata od njega.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ "El-Intika", 16.

¹⁰⁵

Muhammed ibnul-Hasan i Malik

Muhammed ibnul-Hasan je bio vrlo bliski i istaknuti kolega Ebu Hanife i bio je onaj koji je čuvao njegove fetve. Ostavio je svoju kuću i otišao živjeti tri godine sa Malikom, tokom kojih je studirao El-Muvetta direktno od njega. Jednog dana, dva velika učenjaka, Muhammed ibnul-Hasan i Šafija su pretresali neko pitanje. Muhammed ibnul-Hasan je rekao:

- Naš kolega (mислеći na Ebu Hanifu) je učeniji od vašeg (mислеći na Malika). Čak šta više, dodade on, kao da želi da isprovocira Šafiju, ne pristaje Ebu Hanifi da šuti dok Malik govori.

Imam Šafija odgovori:

- Reci mi u punom poštenju, ko je učeniji u Sunnetu Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, - Malik ili Ebu Hanife?

- Malik, odgovori Muhammed ibnul-Hasan, i dodade: Ali naš kolega (Ebu Hanife) je obavješteniji i vještiji u analogiji.

Šafija se složi da je tako i nastavi:

- Malik je učeniji u Allahovoj knjizi od Ebu Hanife. Prema tome, ko je god učeniji u Allahovoj knjizi i Sunnetu Njegova Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, ima prednost da govori.

Muhammed ibnul-Hasan nije mogao ništa više reći.”¹⁰⁶

Šafija i Muhammed ibnul-Hasan

Šafija je rekao: “Jednoga dana sam imao diskusiju sa Muhammed ibnul-Hasanom. Bilo je toliko govora i neslaganja među nama da sam primijetio Ibnul-Hasanovu vratnu venu kako je iskočila zbog bijesa i ljutnje.”¹⁰⁷ Pa ipak Muhammed ibnul-Hasan je rekao: “Ako postoji osoba

---

¹⁰⁶ “El-Intika”, 16.

¹⁰⁷ “El-Intika”, 16.

koja se ne slaže sa nama, a još uvijek je sposobna da nas ubijedi u svoju poziciju, onda je to imam Šafija.”

Kada je bio upitan zašto je to tako, odgovorio je: “Zbog bistrine njegovog uma i tumačenja, zbog njegove ubjeđenosti u znanje koje jasno pokazuje u procesu pitanja, odgovaranja i slušanja.”¹⁰⁸

Ovo su samo neki primjeri etike i normi propisnog ponašanja u neslaganju kako su to demonstrirali vodeći pravници. Iz ovih slika možemo vidjeti uzorne primjere koje su postavili naši preci. Oni su svi crpljeni iz izvora Poslanikovih, sallallahu ‘alejhi ve sellem, uputa i primjera. Lijepo ponašanje naših pravednih predaka nije bilo ograničeno samo na izbjegavanje kleveta i spletki, jer je njihova najveća briga bila preciznost i saznanje o njihovim intelektualnim poduhvatima. Oni su se, dakle, klonili stvari o kojima nisu imali znanja i bili su krajnje oprezni u donošenju pravnih rješenja, bojeći se greške. Takve pojave njihovog ponašanja su evidentne u izjavi koju je dao **Abdurrahman ibnu Ebi Lejle**, koji je rekao: “U ovoj džamiji (Poslanikova, sallallahu ‘alejhi ve sellem, džamija), znao sam sto i dvadeset Poslanikovih ashaba. Nije postojao niko od njih, ako bi bio upitan o hadisu Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ili da da sud o nekom pitanju, a da ne bi poželio da neki drugi ashab odgovori umjesto njega.”

U drugoj verziji se prenosi da je rekao: “Ljudi bi donijeli pitanje nekome od ashaba. Ovaj bi se uzdržao od donošenja suda i prenio bi pitanje drugom ashabu. Proces bi se nastavljao sve dok pitanje ne bi bilo vraćen o ashabu koji je prvi upitan.”¹⁰⁹

Muslimanski učenjaci u ovim ranim vremenima su uzdigli sebe iznad emocionalnog impulsa kada bi se ticalo pitanja znanja i bili su spremni da priznaju svaki svoj nedostatak i poštuju druge. Bili su vrlo oprezni kada bi se suočili sa kritičnim pitanjem da ne bi dali pogrešnu i moguće štetnu presudu. Jedan takav slučaj je sa čovjekom kojeg su njegovi ljudi poslali Maliku u Medinu da ga pita o nekom određenom pitanju. Čovjeku je trebalo šest mjeseci da dođe do Malika. Kad je pitanje stavljeno

---

¹⁰⁸ “El-Intika”, 16.

¹⁰⁹ “Ithaf es-sade el-muttekin”, 1/178-180.

pred Malika, on reče čovjeku: “Reci onima koji su te poslali da ja nemam znanja o ovoj stvari.”

- Ko onda zna o njoj?, upita čovjek.

- Onaj koga je Allah obdario znanjem, reče Malik i citira kur’anski ajet u kojem su meleki, kada ih je Allah upitao da kažu Ademu imena stvari, rekli: **“Hvaljen neka si. Mi znamo samo ono čemu si nas Ti poučio.”** (2:32)

Prenosi se da je jedne prilike Malik bio upitan četrdeset i osam pitanja. Na trideset i dva njegov odgovor je bio: “ne znam”. Također, Halid ibnu Haddaš prenosi: “Došao sam Maliku iz Iraka da ga pitam za njegovu mišljenje o četrdeset problema, a on je odgovorio na samo pet od njih.” Ibnu Adžlan je običavao reći: “Ako učen čovjek ne uspije shvatiti mudrost riječi “ja ne znam”, njegov sud će biti pogrešan.”

Sam Malik je običavao citirati izreku: *“Učen čovjek treba insistirati na svojim studentima da steknu običaj govorenja “ja ne znam”, tako da ovaj običaj postane princip kojem će se oni obraćati. U ovom pogledu ako je neko upitan o nečemu što ne zna, on treba reći: “Ne znam”.*

A vjerodostojno se prenosi da je Ebu Derda’, ashab, rekao: *“Reći “ja ne znam” je pola znanja.”*

Malik i Ibnu ‘Uzejne

Sufjan ibnu ‘Uzejne¹¹⁰ je bio bliski Malikov saradnik. Šafija je rekao: *“Da nije bilo njih dvojice, znanje u Hidžazu bi nestalo.”*¹¹¹ Ibnu ‘Uzejne je bio sklon poštovanju Imama Malika. Prenosi se da je on jednom pomenuo hadis, a poslije mu je bilo rečeno da se Malik ne slaže sa njim o tom hadisu: “Da li me to vi poredite sa Malikom?”, upita Ibnu ‘Uzejne. Moj status u poređenju sa Malikom je kao što pjesnik Džabir reče, kao snaga kamile koja još doji u poređenju sa odraslom.”

---

¹¹⁰ Sufjan ibnu ‘Uzejne (umro 198.g.h.) je bio autoritet u hadisu i pravnik. Rodio se u Kufi a umro u Medini.

¹¹¹ “El-Intika”, 22.

Ibnu ‘Ufejne je prenio hadis: *“Ljudi mogu putovati u najudaljenije krajeve u potrazi za naukom, ali neće naći nikoga učenijeg od učenog čovjeka iz Medine.”*

Kad je upitan na koga je aludirao ovim hadosim, Ibnu Sufjan je rekao da je to Malik ibnu Enes i dodao: “On (Malik) nikada nije prenio bilo kakav nepouzdan hadis; nikada nije prihvatio hadis od bilo koga čija povjerljivost i pouzdanost nisu bili izvan pitanja. Imam osjećaj da će se Medina pretvoriti u ruševinu nakon smrti Malika ibnu Enesa.”¹¹²

Malik i Šafija

Šafija je rekao: “Malik ibnu Enes je moj učitelj. Ja sam naslijedio znanje od njega. Kad ljudi pomenu pravnike, Malik odskače kao zvijezda. Ne postoji niko kome vjerujem svim srcem kao što je Malik ibnu Enes.”¹¹³ Također, je običavao reći: “Ako je hadis prenio Malik, njegova pouzdanost treba biti spremno prihvaćena jer da je on imao ikakvih sumnji o hadisu, on ne bi obracao pažnju na njega.”¹¹⁴

Ahmed ibnu Hanbel i Malik

Ebu Zar’a Ed-Dimeški je rekao: “Čuo sam nekoga kako pita Ahmeda ibnu Hanbela o stajalištu kada je suočen sa hadisom oko čijeg su se prenošenja Malik i Sufjan razišli. Ibnu Hanbel je odgovorio: “Malik mi je draži.” Onda je bio upitan: “Šta ako su El-Evzai’ i Malik u neslaganju?” Ibnu Hanbel odgovori: “Malik je poželjniji po mom mišljenju, iako gledam na El-Evzai’ja kao jednog od vodećih pravnika.” Ibnu Hanbel je onda bio upitan o Ibrahimu En-Nehai’ju bez poređenja sa Malikom, pošto En-Nehai’i nije bio jedan od eksperata u hadisu (*ehlul-hadis*).

---

¹¹² Ibid, 36.

¹¹³ Ibid, 23.

¹¹⁴ Ibid, 36.

Ibnu Hanbel je odgovorio: “En-Neha’i treba biti smješten među svoje suvremenike.” Onda je bio upitan za savjet o čovjeku koji želi da napamet nauči hadis kojeg prenosi samo jedna osoba. On odgovori: “Neka nauči hadis koji je prenešen od Malika.”

Mišljenja o Ebu Hanifi

Šu’be *ibnul-Hadždžadž*¹¹⁵ je bio vodeći autoritet u hadisu, dok je Ebu Hanife, kao što smo već vidjeli, pripadao školi mišljenja (*ehlur-re’j*). Usprkos razlikama u njihovim metodogijama, Šu’be je imao visoko poštovanje prema Ebu Hanifi. Postojala je izvorna ljubav među njima i oni su se dopisivali. Šu’be je uobičavao verificirati Ebu Hanifine radove i tražio od njega da govori. Kad su vijesti o Ebu Hanifinoj smrti došle do njega, on je rekao: “S njim je otišla kufanska pravna nauka. Neka se Allah smiluje i njemu i nama.”¹¹⁶

Kad je neko upitao **Jahja ibnu Se’id El-Kattana** o Ebu Hanifi, on je rekao: “Bogobojazan, on je preporučivao i pohvaljivao znanje koje mu je Svemoćni Allah podario. Što se mene tiče, Allaha mi, kad god sam smatrao bilo koju od njegovih izjava poželjnom, prihvatao sam ih.”

Ovo pokazuje da razlike u pogledima nisu spriječavale ove pravnike od usvajanja onoga što su primjećivali da je dobro kod drugih. U dodatku, svaki bi spomenuo odlike i vrline drugih i priznavao njihove ideje kada su ih navodili da bi podržali svoje sopstvene argumente. Postoji puno primjera koji govore o visokom položaju na kojem je **Abdullah ibnul-Mubarek** držao Ebu Hanifu. Uvijek je govorio o njemu na pozitivan način i potvrđivao njegov autoritet. Često ga je citirao i hvalio. Ne bi dozvoljavao nikome da ga potcjenjuje u njegovoj džamiji. Jedan dan neko, u njegovom krugu studenata, je pokušao da se podsmjehuje na Ebu Hanifu. Ibnul-Mubarek je rekao: “Ušuti! Allaha mi, da si sreo Ebu Hanifu, vidio bi snagu njegovog intelekta i njegovu otmjenost.”

---

¹¹⁵ Šu’be *ibnul-Hadždžadž* (umro 160. g.h.) je bio poznat kao emirul-mu’minin u hadisu.

¹¹⁶ “El-Intika”, 126.

Za Šafija se prenosi da je rekao da je čuo da je Malik bio upitan o Osmanu El-Battiju. Malik odgovori: “On je bio čovjek prosječnih sposobnosti.” Onda je bio upitan o Ibnu Ebi Šubrumi, pa je rekao: “On je bio čovjek prosječnih sposobnosti.” Onda je bio upitan o Ebu Hanifi, i on odgovori: “Ako bi došao do ciglenog zida ove džamije i raspravljao s tobom, govoreći da je načinjen od drveta, ti bi uistinu povjerovao da je drveni.”¹¹⁷ Ovo je bila aluzija na Ebu Hanifinu vještinu u analogijskoj dedukciji.

Šafijin najčešće citirani komentar na Ebu Hanifu je bio: “*U pogledu prava, ljudi su kao ovisna djeca pred Ebu Hanifom.*”¹¹⁸

Na časovima podučavanja i seminarima koje su ovi pravnici vodili, samo su dobre i korisne stvari bile spominjane. Ako bi neko pokušao da ignoriše ili prekrši konvenciju propisane etike i ponašanja u kojem su bili vođeni, ta osoba bi istodobno bila ispravljena. Njemu ne bi bila ostavljena nikakva šansa da se podruguje ili podsmjehuje ikome. **El-Fadl ibnu Musa Es-Sinani**¹¹⁹ je upitan da prokomentariše svoj stav o onima koji podrugljivo napadaju na Ebu Hanifu. On je rekao: “Ebu Hanifa se suočavao s takvim ljudima sa znanjem koje su oni mogli shvatiti ali i sa znanjem koje oni nisu bili sposobni shvatiti. Nije im ostavljao ništa na čemu bi mogli stajati, i oni su bili uvrijeđeni zbog toga.”¹²⁰

Ovo su neki izvještaji i komentari koje su napravili vodeći učenjaci hadisa koji se nisu slagali sa najvećim brojem Ebu Hanifinih tumačenja i zaključaka. Međutim, njihove razlike ih nisu spriječile da hvale njegove vrline i odlike, jer su bili uvjereni da ove razlike nisu bile motivirane bilo kakvim egoizmom ili arogancijom s njegove strane, nego međusobnom potragom za istinom. Da nije bilo ovih visokih etičkih standarda i prefinjenih manira, veliki dio pravne nauke naših ranih i poštovanih pravnika bi pao u zaborav ili bi bio odbačen na stranu.

---

¹¹⁷ “El-Intika”, 147.

¹¹⁸ Ibid, 136.

¹¹⁹ El-Fadl ibnu Musa (umro 191. g.h.) je bio iz grada Sinana u Horasanu. On je bio pouzdani pravnik i autoritet u fetvama druge generacije muslimana - tabi'ina.

¹²⁰ “El-Intika”

Mišljenja o imamu Šafiji

Ibnu ‘Ujejne je bio istaknuti pravnik i jedan od onih koji su držani na visokom nivou. Pa ipak kada bi ljudi došli njemu zbog objašnjenja neke stvari u Kur’anu ili za pravno rješenje, on bi ih uputio na Šafiju sa ovim riječima: “Pitajte ovu osobu.” Često, kad bi vidio Šafiju, rekao bi: “Ovo je najbolji mladi čovjek njegova doba.” A kad je čuo o smrti Šafije, rekao je: “Ako je Muhammed ibnu Idris (Šafija) umro, onda je umro najbolji čovjek njegova doba.”

Jahja ibnu Seid El-Kattan je običavo reći: “Molim Allaha za Šafiju, čak i u mom namazu.” Abdullah ibnul-Hakem i njegov sin Muhammed su bili sljedbenici malikijskog mezheba, ali je otac savjetovao sina da ostane blizak Šafiji, jer nije vidio nikoga ko ima “više uvida u principe znanja ili prava”. Izgleda da je Muhammed postupio po savjetu svoga oca, jer se prenosi da je rekao: “Da nije bilo Šafije, ne bih znao kako odgovoriti na bilo čiji argument. Preko njega sam naučio sve što imam. On je taj, neka ga Allah blagoslovi, koji me podučio analogijskom mišljenju i on je bio sljedbenik Sunneta i uspostavljene prakse. Bio je dobar i osoba od vrlina. Imao je rječit jezik i čvrst, precizan intelekt.”¹²¹

Ahmed i Šafija

Abdullah, sin imama Ahmeda ibnu Hanbela, je jednom upitao svog oca: “Kakva je osoba bio Šafija? Čujem te često kako se moliš za njega.”¹²² “Šafija, neka ga Allah blagoslovi”, reče njegov otac, je bio kao što je sunce za ovaj svijet, i kao što je dobro zdravlje za ljude. Možeš li zamisliti zamjenu ili nadoknadu za ove dvije životne nužnosti?”

---

¹²¹ Ibid, 73.

¹²² Kao i u fusnoti 97. neki ljudi žele reći da je imam Ahmed priznao Šafiju da mu bude posrednik kod Allaha, dželle šanuhu. To nema veze sa istinom. Dova se upućuje samo Allahu, i to je imam Ahmed dobro znao.

Salih, drugi sin Ahmeda ibnu Hanbela, je susreo Jahju ibnu Mu'ina koji ga je upitao:

- Zar nije tvoj otac posramljen onim što radi?

- Šta on radi?, upita Salih.

- Vidio sam ga sa Šafijom, reče Jahja. Šafija je jahao a on je bio na nogama držeći uzdu Šafijine jahalice.

Salih ispriča to svome ocu koji reče:

- Ako ga vidiš opet reci mu da ja kažem, da ako želi da priskrbi pravo znanje i razumijevanje neka dođe i uzme drugu stranu uzde Šafijine jahalice.¹²³

Ebu Muhammed ibnu Ahmed El-Basri je prenio da je jednog dana diskutirao o određenom pitanju sa Ahmed ibni Hanbelom. Čovjek iz publike je rekao Ibnu Hanbelu da ne postoji vjerodostojan hadis o tom pitanju. "Ako ne postoji vjerodostojan hadis o tom pitanju, postoji Šafijina izjava o tome, a dokazi koje je on koristio su najvjerodostojniji o ovom pitanju", odgovori Ahmed ibnu Hanbel, demonstrirajući time svoje povjerenje u Šafijino znanje. Kasnije je upitao Šafiju za njegov sud po pitanju koje je ovaj dao. Ahmed ga onda upita: "Na kojoj bazi si donio svoj sud? Da li postoji hadis ili pisani dokument po tome?" Šafija mu odgovori da postoji i reče mu autentični Poslanikov, sallallahu 'alejhi ve sellem, hadis.¹²⁴ Prenosi se da je Ahmed ibnu Hanbel, također, rekao: "Ako budem upitan pitanje o kojem ne znam relevantnu izreku (haber), reći ću: "Šafija kaže to i to..." Zato jer je on imam i pravnik Kurejšija."¹²⁵

Davud ibnul-Isbahani prenosi da je čuo **Ishaka ibnu Rahivejha** da kaže: "Ahmed ibnu Hanbel me sreo u Mekki i rekao mi: "Dođi sa mnom i upoznaću te sa čovjekom kakvog nisi nikada vidio." I pokazao mi je Šafiju." Na tako visokom stupnju je Ahmed ibnu Hanbel držao Šafiju. Nije čudno da je student pun ljubavi i zahvalnosti prema svom učitelju. Ali sam Šafija uzvraća priznavajući izvrsnost svog studenta i njegovu učenost u Sunnetu govoreći mu: "Ti si učeniji u hadisu i u biografijama prenosilaca

---

¹²³ "El-Intika"

¹²⁴ "Adabuš-Šafiji ve menakibuhu" (Maniri i crte Šafije), str. 86, 87.

¹²⁵ Ibid, 86.

hadisa od mene. Pa ako čuješ sahih hadis, upoznaj me sa njim, bez obzira je li prenesen u Kufi, Basri ili Siriji. Ja ću ga se držati ako se pokaže da je vjerodostojan.”¹²⁶

Šafija je imao tako visoko poštovanje za Ibnu Hanbela da nikad ne bi spomenuo njegovo ime među svojim kolegama, a da ga ne bi oslovio sa “pouzdana i povjerljivi.”¹²⁷

Ovo su samo crtice¹²⁸ koje jasno pokazuju visoke etičke standarde ponašanja koju su prakticirali uvaženi pravnici ranih vremena. Ovi visoki standardi nisu bili podložni uticajima razlika u pristupu i metodologijama. Ovi naši pravnici preci su podignuti i vođeni učenjem i smjernicama postavljenim od strane plemenitog Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Sebični motivi i impulsi nisu ih zanimali u njihovoj potrazi za znanjem. Biografije i historijske knjige su prepune o naučnim kontaktima koji su vođeni na uzbuđujući intelektualni, ali visoko prefinjeni i otmjeni način , u skladu sa najboljim islamskim tradicijama. Ovo je lekcija svima nama danas, rasutima i razdvojenima. Mi se trebamo vratiti na ovaj nivo svijesti i prefinjenog i otmjenog ponašanja kojeg su naši plemeniti prethodnici demonstrirali. Ovo mora biti učinjeno ako smo uistinu ozbiljni u naporima da rekonstruiramo istinski islamski način života.

Mora se priznati, postoje primjeri u kojima se nije pridržavalo uzvišenih islamskih standarda. Ali odgovornost za ove greške leži u slijepim sljedbenicima i neposlušnim individualcima koji su ogrezli u slijepu privrženost i fanatizam. Ovi pojedinci ili grupe su nisu uspjeli da shvate stvarni “naučni” duh u učenjačkim odnosima koje su išle na račun razlika među pravnicima. Niti su imali bilo kakav uvid u uzvišene norme propisanih adaba koji su isijavali iz čistih nijeta, izvorne potrage za istinom, i željom da se ustanovi namjera Zakonodavca. Oni su, izgleda, bili tip ljudi o kojima je El-Gazali rekao: *“Pravnici su postali tragaci (pogodnosti i statusa) nakon što su jednom bili traženi (zbog njihovog znanja i integriteta). Oni su bili visoko poštovani kad su se klonili laskanja*

---

¹²⁶ “El-Intika”, 75.

¹²⁷ Ibnul-Dževzi, “Menakibu imam Ahmed” (Maniri imama Ahmeda), 116.

¹²⁸ Postoji goruća potreba da se zaostavština Ummeta sakupi na ovom polju i predstavi u pristupačnom i privlačnom obliku. Molimo Allaha da nam mogućnost i sredstva, za činjenje toga, učini pristupačnim.

političkih autoriteta, ali sada su postali obeščašćeni kad su podlegli njima.”

Onaj koji je tražen zbog njegovog znanja i integriteta je onaj koji je slobodan i vladar nad samim sobom; on ne skreće od istine. Onaj koji traži pogodnosti i status prodaje sebe zabrinut jedino da zadovolji svoga vlasnika. Neuki sljedbenici i sebicni individualci su postavili razlike mišljenja u totalno negativnom svijetlu. Razlike mišljenja među prvim pravnicima su bile, da počnemo s tim, izvor blagoslova koje su pomogle razvoju islamskog prava, uspostave relevantnosti Islama u promjenljivim okolnostima, i očuvanja javnog blagostanja. Kasnije, razlike mišljenja su postale jedan od najkritičnijih i najopasnijih faktora koji su doprinijeli nejedinstvu i međusobnim sukobima među muslimanima. Uistinu to je postala nesreća koja je razasula veliki dio energije, potencijala muslimanskog Ummeta; to je učinilo da se ljudi zaokupe stvarima koje nisu zasluživale pažnju koja im je data.

Deveto poglavlje

NAKON SLAVNOG DOBA

Analitička misao (*idžtihad*) u islamskom pravu je došla do kraja u četvrtom stoljeću muslimanske ere, dok je slijepa imitacija (*taklid*) počela da se razmahuje.

Prvo i drugo stoljeće nisu bili svjedoci prakse kao što je davanje mišljenja bilo na bazi nepotkrijepljenih izjava ili na račun i na osnovu zaključaka jednog pravnika, a isključujući ostale. Tijekom trećeg stoljeća analitička misao je bila vrlo snažna. Neki pravници su se, možda, oslanjali na rješenja, principe, metode i dedukcije koje su bili donijeli njihovi prethodnici, ali se nisu nikada slijepo hvatali njihovih izjava i zaključaka.

Ljudi u četvrtom stoljeću mogu biti podijeljeni na pravnike s jedne strane i na opću publiku, s druge. Opća publika je ovisila o učenjacima koji su joj prenosili tijelo općeprihvaćenog znanja iz originalnih izvora po kojima nije postojalo dvojbe među pravnicima. Ovo uključuje znanje o takvim stvarima kao što su čistoća (*taharet*), klanjanje namaza, post, sakupljanje i raspodjela zekata. Ako su bili suočeni s problematičnim detaljima, ljudi bi uvijek tražili pomoć od bilo kojeg pravnika bez obzira na mezheb kojem je pripadao. A specijalizirani učenjaci su bili angažirani na studiji hadisa i pravnog naslijeđa Poslanikovih, sallallahu 'alejhi ve sellem, ashaba i generacija koje su ih slijedile. Ako su bili suočeni sa pitanjem o kojem nisu našli zadovoljavajući ili jasno rečeni odgovor u originalnim izvorima, oni bi se okretali izjavama prethodnih pravnika, izabirući rješenje koje je bilo vjerodostojnije i čvršće, bez obzira je li došlo iz mekanske ili kufanske škole. Pravници, koji su bili angažirani u ovom naporu tumačenja, potpuno su istraživali različite škole mišljenja. Ako bi

pravnik došao do rješenja baziranog na pojedinom mezhebu on bi, na primjer, bio opisan kao Šafija ili Hanefija bez njegove čvrste ili potpune privrženosti tom mezhebu, kao što se kasnije desilo. Neki učenjaci u hadisu, su se, u stvari, identificirali sa određenim mezhebom da bi unaprijedili međusobno slaganje. En-Nesai, El-Bejheki, i El- Hattabi su bili identificirani sa šafijskom školom, na primjer. Međutim, samo mudžtehid ili onaj koji je sposoban da analitički razmišlja i donese neovisno mišljenje bi mogao držati poziciju sudije, i nijedan alim nije prozvan fakihom, osim ako je bio mudžtehid.

Podjela između političkog i intelektualnog vodstva

Situacija se vidno izmijenila nakon četvrtog stoljeća po hidžri. El-Gazali (umro 505. h.g.) je ovako opisao situaciju: “Znajte da je nakon Allahovog Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, hilafet bio održan od strane četvorice pravovjernih halifa. Oni su bili vođe i učenjaci koji su se bojali Svemogućeg Allaha. Oni su bili pravници koji su imali duboko razumijevanje Allahovih zakona i bili su aktivno uključeni u sučeljavanje sa problemima i donošenje pravnih sudova. Oni su bili tako kompetentni da su rijetko tražili pomoć pravnik u rukovođenju određenom situacijom, a i kada su to činili, to je bilo u svrhu konsultacije. Nakon toga, hilafet je prešao u ruke ljudi koji nisu zasluživali da budu vladari i kojima je manjkalo kompetencije da formuliraju čak sopstvene odluke. Oni su bili prisiljeni da traže pomoć fakiha. Gajili su prijateljstvo sa učenjacima kako bi priskrbili pomoć u donošenju zaknodavstva svake vrste. Istina, postojali su neki učenjaci istog kova kao oni ranijih generacija. Oni su zadržali jasnu viziju zahtjeva vjere, i kada su bili vrbovani od strane ambicioznih vladara raznim prijetnjama da prihvate poziciju kadije ili administratora, oni nisu kompromitirali svoj integritet. Ljudi ovog vremena su vidjeli visoki položaj na kojem su držani učenjaci i pokušaj vladara i vođa da ih privuku. Želja da se postigne ugled kod ljudi i povlastice vladara su ohrabrile ljude da uđu u polje obrazovanja i da čeznu za donošenjem pravnih odluka. Oni su se dodvoravali vladarima, tražeći ulaz u njihove političke krugove i pokušavajući da dostignu autoritativne pozicije. Neki su uspijevali a neki ne. Oni koji su uspijevali nisu bili čisti od mrlja potčinjenosti i degradacije. Ovo je bio proces kojim su pravници, koji su jednom bili visoko

počašćivani i traženi, postali obezvrijeđeni tragači pokroviteljsva vladara. U ovom dobu, međutim, postojali su neki koji su kroz Allahovu milost, ostali iskreni i čestiti učenjaci Allahove vjere. Ali većina onih koji se okrenuše bavljenju pravnim problemima i izdavanju fetvi su činili to zbog goruće potrebe za takvim osobama u novim pokrajinama i gubernatima. U zoru pojave ovih novih tipova pravnika, su došli prinčevi i ministri, koji su zadovoljno slušali šta god su ljudi rekli u pogledu osnovnih principa vjere...”

Ljudi su se žarko okrenuli argumentiranju i skolastičkoj teologiji (*kelamu*). Gomila literarnih radova se pojavila o tom pitanju. Ljudi su klasificirali različite procese argumentacije i razvili su umjetnost pronalaženja kontradikcija i nesuglasnosti u izjavama drugih. Oni su tvrdili da su njihova tumačenja imala za cilj da brane Allahovu vjeru, čuvaju Sunnet i suzbiju zlobne novatore. Ista tvrdnja o zaštiti vjere je data od onih koji su radili na izdavanju pravnih sudova (*fetvi*). Oni su tvrdili da su oni čuvali vjeru i da su oni preuzeli na sebe kontrolu muslimanskih zakona iz brige prema Allahovim stvorenjima i iz želje da im se ponudi iskreni savjet.

Nakon toga pojavio se oni koji nisu odobravali štetu koju je načinila skolastička teologija i samim tim otvorili bujicu rasprava koje su dale podstrek užasnim fanatizmima i animozitetima koji su s druge strane, odveli u krvoproliće i uništenje muslimanskih zemalja. Takve osobe su počele da se vraćaju na pravo iz ranijih vremena, posebno na mezhebe Šafije i Ebu Hanife, neka je Allah zadovoljan sa obojicom. Ljudi su napustili skolastičku teologiju i cjepidlačke rasprave. Umjesto toga okrenuše se kontroverznim pitanjima koje su postavili, posebno Šafija i Ebu Hanife, s težnjom da se zapostave ona koja su postavili Malik, Sufjan¹²⁹ i Ahmed ibnu Hanbel, neka je Allah sa svima njima zadovoljan, i s drugima poput njih. Oni su tvrdili da je njihov cilj bio da izvedu najtananije tačke Šeriata, da uspostave *raison d’etre* (razlog postojanja) svakog mezheba, i da sistematiziraju principe na kojima su pravni sudovi trebali biti bazirani. Konezекventno, oni su došli sa mnogim klasifikacijama i metodama dedukcije na bazi na kojoj su kategorizirali vrste dijalektičkih debata.

---

¹²⁹ Prema El-Gazaliju, bilo je pet mudžtehida čiji su mezhebi bili praćeni. U dodatku na četiri dobro poznata, peti je bio **Sufjan Es-Sevri**.

Oni su nastavili u ovom maniru sve do sad. Mi ne znamo šta je Allah postavio u vremenima iza nas. Ovo je, prema tome, pokretnička sila koja je vodila ljude u rasprave i takmičarske debate. Ne postoji drugi uzrok. Ako bi se ovi oportunisti i uobraženi učenjaci priklonili razmimoilaženju sa bilo kojim od vodećih učenjaka, po bilo kojem aspektu znanja, oni bi vjerovatno kasali za njima. Oni bi nastavili insistirati da je njihova jedina briga, u svim njihovim nastojanjima, bila da se dosegne samo znanje o vjeri i traži blizina Allaha, Gospodara i Stvoritelja svi svjetova.”¹³⁰

U gornjoj analizi, El-Gazali upire prst na stvarnu bolest koja je zadesila Ummet u eri nakon pravovjernih halifa, učenih vladara. Ova je bolest suštinski izvirala iz kritične podjele u muslimanskom vođstvu između uleme, s jedne, i političara, s druge strane. Naša je historija karakterizirana ovim zastranjenjima, koja nas još muče. Političke prakse suprotne islamskim normama, su uzele mjesto. Na intelektualnom polju, postoji jedino teoretsko, hipotetičko priznanje islamskog sistema koji nije ukorjenjen u aktualno iskustvo i probleme muslimana. Ovaj teoretski pristup ne može razriješiti svakodnevne probleme u praktičnom smislu, kako su to ashabi i tabi’ini učinili. Većina pravnih problema i mnoga pitanja koja se odnose na fikh su ništa drugo do teoretske formulacije proizvedene za vrijeme takmičarskih debata i u atmosferi svađe.

Praznine u zakonu i pravne varke

Nakon ovog pogubnog trenda, pravo je težilo prije da postane sredstvo za opravdavanje postojećeg *statusa quo*, nego misao za reguliranje ljudskih života i okolnosti obzirom na zahjeve Šeriatu. Ovaj pristup pravu i zakonodavstvu je dao uzlet neobičnoj patnji dijelu muslimana, jer su oni učestalo gledali da jedan čin koji počini ista osoba, u istom prostoru i vremenu, biva dozvoljen kod jednog pravnika a zabranjen kod drugog. Ova tvrdnja je adekvatno demonstrirana činjenicom da su počeli postojati pravni principi koji su obrađeni u debelim tomovima

---

¹³⁰ “Thja’ ‘ulumud-din”, 1/14 ff.

nazvani, “Praznine u zakonu i pravne varke” (*el-meharidž vel-hijali*)¹³¹ Ovaj princip je smatran kao traženje, izbjegavanje priznatih ciljeva i posljedica zakona kroz pronalaženje praznina u zakonu i pravnih varki.

Dosjetljivost i vještina u obradi ovih pravnih “principa” je počela biti gledana kao dokaz intelektualnih kapaciteta pravnika i njegovog genija i prednosti nad drugima. Kako je vrijeme išlo i vjerski autoriteti nestajali, ovaj fenomen je zadobio alarmantne proporcije. Ljudi su postali nezainteresovani za Šeriat, i oni koji su imali odgovornost u donošenju pravnih odluka su počeli donositi fetve koje nisu bile bazirane ni na kakvom dokazu i koje same za sebe nisu bile ispravne. Oni su tvrdili da su donijeli ove fetve, ili da olakšaju stvari ljudima ili da budu strogi prema njima da bi ih spriječili da pređu granice (*hudud*) Šeriata. Ovo je posebno tačno u slučajevima olakšica koje su oni davali vladarima, s jedne, i protuzakonitih previsokih nameta koje su odredili narodu, s druge strane.

Ovo su neki primjeri fetvi donešenih u to doba:

Fakih, upitan o valjanosti abdesta onoga koji je dotakao ženu ili svoje genitalije, bi rekao: “Prema Ebu Hanifi abdest nije izgubljen.”

- Ako bi bio upitan o igranju šaha ili jedenju konjskog mesa, rekao bi: “Prema Šafiji ovo je halal.”

- Ako bi bio upitan o kažnjavanju osobe koja je počinila lažnu optužbu ili o prelaženju granica u slučaju diskrecionih kažnjavanja uspostavljenih od pravosuđa, on bi rekao: “Malik je sankcionisao takvu praksu.”

- Ako bi pravnik želio upotrijebiti pravnu varku (*hilet*) da bi omogućio nekome da proda vakuf koji je uništen i ne donosi više nikakvu korist, fakih bi opravosnažio da je prodaja vakufa dozvoljena prema Ibnu Hanbelu. Posljedica ove fetve je bila da su muslimanski dobrotvorni

---

¹³¹ “*El-meharidž vel-hijali*” (Praznine u zakonu i pravne varke) je smatran kao jedan od ‘principa’ (asl) hanefijskog mezheba. Knjigu po tom pitanju je napisao Muhammed ibnul-Hasan, koja je kasnije naširoko komentirana. Postoji i doktorska teza po ovom pitanju od Muhammeda Buhajrija, naslovljena “El-hijal fiš-Šeriatilislamije” (Pravna varke u islamskom zakonu).

vakufi, koji su nekada smatrani nedodirljivim, postali privatna imovina u peroidu od nekoliko godina.¹³²

Ovim procesom, i kroz gubitak takvaluka, ciljevi Šeriata su bili potkopani i njegovi sveti principi previđeni. Stvar je došla dotle da su bijedni i drski pjesnici kao Ebu Nuvvas počeli ismijavati Allahove zakone poezijom kao što je ova:

*“Iračanin mi je dozvolio fermentirano piće i njegovo lokanje,
zabranjeno je samo vino i pijanstvo, rekao je.
Oba su pića jedno te isto, rekao je Hidžazlija,
i slobodni ste sada izabrati između dvije izjave.
Hamr¹³³ nam je sada dozvoljen!
Rastegnut ću njihove izjave do krajnjih granica,
i popiti gutljaje ovoga vina,
da se izbavim iz životnih briga.”*

Javnost od koje je očekivano da zaštiti integritet vjere, je postala degradirana i vjera sama za sebe postala obezvrijeđena u pogledu ljudi. Prelaženje vjerskih granica je postalo prihvatljivo u očima javnosti jer su oni gledali da učine stvari što lakšim. Neki fakihii su podlegli ovom slobodnom trendu i uništili zaštitne zidove štovanja i čuvanja Šeriata. Oni su dozvolili sebi da donose sudove da bi udovoljili svojim ćeifovima i prohtjevima.

Krutost i besplodnost

S druge strane nalazila se kruta i čvrsta grupa koja je tražila najstriktnija i najoštrija mišljenja na kojima bazira pravne sudove. Ova je grupa mislila da su oni u službi Islama kroz svoju - *uzmi što teže* - politiku i da će oni nagovarati ljude da se pridržavaju zahtijeva vjere. To nije bilo

---

¹³² Vidi Šekib Arslan “El-irtisamatul-litaf”.

¹³³ Hamr, ono što opija (alkohol).

tako. Rezultat tvrdolinijskog pristupa - kao što obično biva - je bio suprotan od onog što su oni očekivali. Ljudi su postali otuđeni od islamskih učenja i Šeriata. Oni su odbili da ga se drže i vidjeli su u njemu teškoću umjesto olakšice.

Postoji priča o andaluzijskom vladaru koji je upitao malikijskog fakih **Jahja ibnu Jahja**¹³⁴ šta treba učiniti da se otkupi za spolni odnos sa ženom u vrijeme ramazanskog posta. Jahja mu je rekao da je to uzastopni post dva mjeseca. Kad je bio upitan zašto nije dao vladaru prvu opciju oslobađanja roba, on odgovori: “On je sposoban osloboditi stotine robova, stoga, on mora imati oštriju kaznu, a to je post.”

Islam je praktičan. On prije olakšava ljudima, nego što im otežava. On ohrabruje ljude da prirodno i svojevrijedno odgovore njegovim zakonima i traženjima i izbjegnu teškoće i nevolje. U isto vrijeme, ne ostavlja ljude da tumaraju u apsolutnoj slobodi i podlegnu svim svojim strastima i prohtijevima. Ovo je duh u kojem trebaju biti donešene pravne odluke. Jasno je iz ovoga da obje popustljive i krajnje oštre tendencije među pravnicima u to doba nisu bile u skladu sa namjerom Mudrog Zakonodavca. Napor učenjaka je usmjeren da prenesu poruku Svemogućeg Allaha ljudima kao što je objavljeno u Kur'anu i kako je to Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, podučavao. Nije na njima da se priklone arbitraži oštine s jedne ili popustljivosti s druge strane: “**Reci, zar da obavještavate Allaha o vjerovanju svome.**” (49:16) “**Reci, znate li bolje vi ili Allah?**” (2:140)

Lekcija koju treba izvući iz ova dva kur'anska ajeta je da mi imamo obavezu da prihvatimo mudrost i slijedimo uzvišena učenja Kur'ana i izbjegavamo novotarije, bez obzira da li izvire iz težnje da se prosuđuje oštro ili težnje da se prosuđuje popustljivo.

Taklid i njegove posljedice

---

¹³⁴ Jahja ibnu Jahja El-Lejsi (umro 234. h.g.) je proučavao Malikovu “Muvettu” i propagirao njegov mezheb u Sj. Africi i Španiji, vidi “El-Bidaje”, 10/312.

Vidjeli smo gore kako haotično i smiješno postaje stanje pravnog rezonovanja. Mnogi pravedni i zabrinuti ljudi su se bojali da bi nekompetentni i neobuzdani ljudi, mogli samo pokvariti proces idžtihada. Ljudi koji su bili u službi vladara su preuzeli izdavanje fetvi. Beskrupulozno, počeli su izvrtati tekstove (*nusus*) originalnih izvora da bi ih prilagodili sopstevim težnjama i namjerama. Fakihi su bili nestalni između arbitražne popustljivosti i oštine. Pravični ljudi su se bojali za samu sudbinu muslimanske zajednice i za samu vjeru. Počeli su tragati za lijekom i jedino rješenje koje su mogli naći je bilo da privežu Ummet za taklid!

Kakva je to kriza bila da je jedini izlaz bio da se prikloni slijepoj imitaciji! Sukobi i konstantne svađe među fakihima, njihovo suprostavljanje i međusobno isključivi pogledi, njihov beskrajni otpor jednih prema drugima, su težili jedinom mogućem izlazu; povratku na izjave starih fakiha o spornim pitanjima. Sami ljudi, pošto su izgubili povjerenje u mnoge sudije, su počeli davati povjerenje samo onima čija su rješenja odgovarala izjavama jednog od četvorice imama - Ebu Hanife, Malika, Šafije, i Ahmed ibnu Hanbela. Među muslimanskim masama slijedenje jednog od četiri imama, pridržavanje svega što su oni rekli, i izbjegavanje svega onoga što nisu rekli je postalo bastion protiv devijantnih sudova koje su dali sumnjivi mudžtehidi. **Imam El-Haremejn** (umro 478. g.h.) je tvrdio da postoji konsenzus (*idžma*) među učenjacima da je zabranjeno slijepo imitiranje (*taklid*) čuvenih ashaba. Umjesto toga, prema ovome navodnom konsenzusu, od ljudi je traženo da slijede mezhebe četiri imama zato što su oni pomno istražili sve izvore i kontekste različitih pravnih rješenja i propisno ih klasificirali. Oni su, također, studirali metode i izjave ranih muslimana tako da nije bilo potrebe ići nazad do ovih izvora. Imam El-Haremejn je podržao ovaj navodni konsenzus i došao do čudnog zaključka da je obični musliman pod obavezom da slijedi mezheb ovih neupitno učenih i preciznih učenjaka.¹³⁵

Na bazi izjave imama El-Haremejna i navodnog konsenzusa specijalističkih učenjaka, **Ibnus-Salah** je izdao i plasirao svoju tvrdnju da je obavezno slijediti četiri imama zbog tekstualne autentičnosti,

---

¹³⁵ "El-Burhan", 2/1146, "Et-Tahrir vet-tahbir", 3/353.

discipliniranog pristupa i ispravnih metoda rezonovanja i tumačenja koja su obilježila njihove mezhebe. Ashabi i njihovi neposredni nasljednici, prema njemu, nisu imali ovakvih prednosti. Kao posljedicu ovog potpunog oslanjanja na četiri mezheba, ljudi su postali nemarni i nehajni za proučavanjem Kur'ana i nauka vezanih za njega i okrenuli su se od direktnog izučavanja Sunneta i njegovih grana. Postali su zadovoljni znanjem koje je sažeto i pruženo, i sve što su trebali činiti je bilo da ga uspostave čvrsto, odbrane energično i primijene što su bolje mogli. Kako se ovaj pad nastavljao duh nesklada je ojačavao i širio se. I stoljećima poslije toga, slijepo slijeđenje je postalo norma. Intelektualna misao je stagnirala. Drvo neovisnog rezonovanja (*idžtihada*) je vehnulo. Neznanje je postalo uobičajeno. Civilni sukobi su pomolili svoje ružno lice. Alim i fakih je, u očima ljudi, postao onaj ko je memorirao kolekciju fetvi ranijih fakih i naoružao sebe nekim od njihovih mišljenja, nesposoban da razluči između onog što je bilo slabo i što je bilo pouzdano. Hadiski učenjaci su postali oni koji su memorirali kolekciju hadisa, a da li su bili vjerodostojni ili lažni, nije bilo važno.

Ova žalosna situacija nije završila tu, nego se i značajno pogoršala, jer je znanje iščezlo iz muslimanskog svijeta, pogodeno intelektualnim sterilitetom. U ovoj atmosferi, štetne novotarije, izopačenost i korupcija raznih vrsta su cvjetale. Sve ovo je ostavilo otvorena vrata za neprijatelje Islama da zbrišu islamsku civilizaciju i pljačkaju njene teritorije.

Ummet u skorije doba

Ovo je bilo stanje Ummeta koji je spavao i stagnirao zbog *taklida*, snujući o velikoj i slavnoj prošlosti. Od pojave podjele između izvršne i sudske vlasti, muslimanske mase su uhvaćene u stanju zbunjenosti i potrešenosti vlastitim interesima i impulsima. Učenjaci su bili tako zauzeti opravdavanjem sopstvenih pozicija da kad bi neko uzeo proučavati zaostavštinu ovog Ummeta, koji je zaslijepio svijet svojim prethodno neprevaziđenim dostignućima, teško bi mogao povjerovati da je takav intelektualni sterilitet i ukočenost mogao izniknuti iz ranijih prosvjetljenih i dinamičnih generacija.

Ovako je bilo stanje Ummeta dok se odvijala evropska renesansa. Evropljani su ispred sebe vidjeli muslimanski Ummet koji je izgubio sve od svoje stvarne živosti. Ništa mu nije preostalo. Vjera je bila uspavana, a muslimani sami obezglavljeni. Nije ostalo ništa od starih neospornih činjenica. Ponašanje je postalo devijantno. Nedostajalo je ustrajnosti. Intelektualna misao je bila ukočena. Idžtihad suspendiran. Pravna nauka izgubljena. Novotarije se razbješnjale. Sunnet je ostavljen da se odmara i islamska svijest je rasla zamagljena i izgubljena. Bilo je to kao da Ummet, sa svim svojim posebnim odlikama, nije ni postojao.

Ovi uvjeti su učinili Ummet lahkim plijenom za zapadne snage koje su prezale iščekujući zlatnu šansu da se pokrenu i dovrše ono malo što je ostalo od islamskog karaktera. To je odvelo u situaciju u kojoj se danas nalazimo. To je situacija sramote i podjarmljenosti. Mi više nismo sposobni sami voditi svoje poslove; oni su u rukama naših neprijatelja koji odlučuju o našoj sudbini. Uistinu, mi ih molimo da nađu rješenje za probleme koje smo sami napravili.

Tijekom ovog perioda, Ummet je pokušao da ujedini što je ostalo od njegove snage, da povрати izgubljenu slavu i oporavi svoju ravnotežu. Svi pokušaji u ovom smjeru, međutim su završavali bezuspješno jer su usvojene misli bile pogrešne i u neskladu sa prirodnim zakonima i pravilima postavljenim od Allaha, dželle šanuhu. Ovi pokušaji su bili bazirani na usvajanju i slijeđenju stranih paradigmi i oponašanju stranih gospodara, što je oboje samo otežavalo stanje.

U međuvremenu, nova generacija, u potrazi za mehlemom izliječenja, je započela potragu za rješenjima koja su vjerodostojna i čvrsto islamska. Razne iznikle grupe muslimana su počele shvatati da misli za pročišćavanjem muslimanskog Ummeta u ovom stadiju njegove povjesti, moraju biti iste misli koje su upotrijebljene da bi se uspostavio pravi kurs na samome početku. Oni su se, dakle, okrenuli Islamu i shvatili kako sladak i zadovoljavajući je on. Ovo je proizvelo fenomen zvani "islamsko buđenje".

Neprijatelji Islama, uprkos svojim unutarnjim razlikama, nisu nikada željeli da dopuste slobodan razvoj ovog blagoslovljenog buđenja. Koliko je samo oružja i izvora koje su upotrijebili da bi se borili protiv nas! Neki iz samih muslimanskih redova su također, dio ovog arsenala i bili su upotrijebljavani kao agenti da sabotiraju pokret za rekonstrukciju Ummeta

u pravom svjetlu Islama. Jedna od najuništavajućijih metoda koju su upotrijebili neprijatelji je bila “zavadi pa vladaj.” Ovo je olakšano prisustvom raširenog neslaganja (*ihtilafa*) u muslimanskom Ummetu. Islamsko buđenje je uskoro našlo da se samo suočilo sa velikim izazovom neslaganja (*ihtilafa*) koje je bilo iznad mnogih drugih izazova koji su oduzimali energiju iskrenim radnicima za Islam. Energije su dalje rasipane na opasnu stijenu neslaganja. Neki među omladinom identificiraju se sa ranim ispravnim predhodnicima (*selefi*), a drugi kao sljedbenici hadisa (*ehlul-hadis*); jedna grupa je identificirala sebe sa određenim mezhebom, dok drugi nisu vidjeli potrebu za ovim. Među ovim grupama su se izmjenjivale različite optužbe za nevjerstvo, bogohuljenje, štetne novotarije, izdajstvo, špijuniranje. Sve ove optužbe se nisu trebale izmjenjivati među braćom muslimanima, da ne govorimo o publiciranju kroz sve pristupačne medije, totalno zaboravljajući činjenicu da bolesni pokušaji da se utrne svjetlo Islama su opasniji po opstanak Ummeta nego što su to ove razlike.

Gledajući unazad, možemo vidjeti da su vodeći učenjaci pravnih škola imali razloge da opravdaju svoje razlike mišljenja i umanje njihov utjecaj. Glavni izvršioци neslaganja u naše doba, nemaju niti jednu moguću bazu za opravdavanje svojih razlika. Oni nisu mudžtehidi ili osobe sposobne za idžtihad ili analitičku misao. Oni su prije nerazmišljajući sljedbenici (*mukallidun*) onih između njih koji su digli glasove da proglase da oni nisu, u stvari, “sljedbenici” niti da vjeruju u “dužnost slijedenja”. Oni tvrde da izvode svoja rješenja direktno iz Kur’ana i Sunneta Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. U stvarnosti, oni se čvrsto drže nekih hadiskih knjiga i slijede u stopu njihove autore u svim stvarima koje se tiču vjerodostojnosti hadisa i povjerljivosti i pouzdanosti njihovih prenosilaca. Neki od njih su tvrdili da posjeduju znanje o nauci koja proučava životopise prenosilaca hadisa i srazmjere njihove povjerljivosti. Na bazi proučavanja jedne knjige o ovom pitanju, osoba ne može sebe opravdano uzdici do pozicije mudžtehida. Samo je primjerno da neko ko ima neko stvarno znanje ne smije se ponašati kao neznalica i optuživati i vrijeđati druge. On treba da shvati katastrofalne posljedice sa kojim se suočava Islam, i da želi da se brani od ovih opasnosti. On treba da zdušno vodi brigu da ujedini srca i misli ljudi, čak i kada oni slijede različite mezhebe. U najmanju ruku, trebali bi se čvrsto držati normi (*adab*) propisnog ponašanja kada se pobude razlike, kao što su to učinili plemeni

učenjaci u prošlosti. Iskreni muslimani su se nadali da će islamsko buđenje postići, najmanje dva cilja.

Prvo, nadali su se da će dokrajčiti heretičke i ateističke ideale i pogrešne i izvitoperene ideologije i uticaje. Postižući to nadalo se da će to očistiti srca i misli članova muslimanskog društva i ponovo uliti u njega istinsku islamsku vjeru.

Drugo, da će to onda propagirati islamsku poruku širom svijeta i učiniti Allahovu riječ najvišom na Zemlji.

Krajnje je bolno da se zabilježi da su neki unutar muslimanskih redova proračunato tražili da srežu krila ovog buđenja okivajući ga u okove neslaganja tamo gdje je to bilo potpuno nepotrebno. Rezultat je da su muslimani izbezumljeni svojim sve češće, nebitnim svađama. Njihovi napori su razbacani, a pitanja postala tako zbunjujuća i izmiješana da je bilo nemoguće razlučiti između trivijalnih i značajnih pitanja. Kako mogu, neko može pitati, takvi ljudi rješavati svoje probleme primjerno njihovoj važnosti i naređivati njihove prioritete, na takav način da daju učinkovitu obnovu islamskog života?

Učinci neslaganja (*hilaf*) među muslimanima, ili obnavljanje njegovih uzroka je, mora se podvući velika izdaja islamskih ciljeva. Iste je jačine bilo i uništenje savremenog islamskog buđenja koje je oživotvorilo nade i stremljenja muslimana. To je smetnja progresivnom maršu Islama. To rasipa energiju onih koji ulažu napore za Islam i može navući na sebe Allahovo nezadovoljstvo. Danas, zbog ovih razloga, jedna od najvažnijih obaveza muslimanima uopće, i onih koji rade za Islam, posebno, nakon vjerovanja u Allaha, dželle šanuhu, da se radi na ujedinjenju svih islamskih grupa i elemenata da bi se iskorijenili svi faktori koji uzrokuju neslaganje među njima. Ako se ispostavi da je ovaj cilj nemoguće postići, onda sačuvajmo naše razlike na minimumu i unutar etika i normi koje su uspostavili naši ispravni prethodnici. Razlike u mišljenju ne mogu spriječiti izvorno susretanje srca da bi se unio preporod u plemeniti islamski život. Ovo može biti postignuto samo kad su namjere iskrene i čiste samo u ime Allaha, dželle šanuhu. Kada ovo postane stvarnost, podrška i uspjeh od Allaha, dželle šanuhu, neće izostati.

Uzroci današnjih razlika

Uzroci razlika mišljenja prirodno se razlikuju od jednog vremenskog doba do drugog. Svako vrijeme je ostavilo neke od svojih problema nastupajućem dobu. Danas jedan od najvažnijih i najistaknutijih uzroka razlika među muslimanima je nepoznavanje Islama ili nedostatno znanje o Islamu. Nivo obrazovanosti muslimana prije dolaska agresivnog kolonijalizma je bio jadan, i postao je još gori nakon upliva kolonijalizma u muslimanske zemlje. Okupatori su precizno znali gdje je muslimanski Ummet bio najranljiviji i počeli su tako uvoditi obrazovne programe i institucije za kolonijaliziranje muslimanskih umova i mijenjanje njihovih ideja da bi udovoljili svojim interesima i svjetonazorima. Politika infiltracije je sračunato činila da muslimani prihvate novi anti-islamski svjetski poredak u ime napretka i modernizacije po evropskom modelu. Oni su tvrdili da je uspon napretka i civilizacije u Evropi bio jedino moguć kroz odbacivanje zakona utemeljenih na vjeri i gubljenjem uticaja crkve. Religija kao takva, tvrdili su, je bila ništa drugo do smetnja koja je sprečavala čovječanstvo od zadobijanja slobode i napretka.

Ove tvrdnje su mogle biti u velikoj mjeri istinite s pogledom na kršćanstvo i druge religije; ali one zasigurno ne mogu biti primijenjene na Islam, jer on promovira ljudsku sreću i realizaciju ljudskih potreba i vođen je Allahovim svjetlom. U naporu da se muslimanski Ummet odvoji od osnovnih izvora svoje vjere i islamskih korijena, imperijalisti su postavili prepreke i sankcije protiv islamskog obrazovanja i arapskog jezika koji je medij islamskog obrazovanja. Da bi se ostvario ovaj cilj, studenti koji su tražili islamsku naobrazbu, su se zatekli odbačeni i obezvrijeđeni. Studije kojima su se zanimali su bile podcijenjene i bila im je zabranjena profesionalna edukacija i praksa koja bi im omogućila da dobiju pristojne poslove i plate. U drugu ruku, studenti koji su stupili u moderne škole po kolonijalističkim principima su zadobijali posebnu pažnju i vrata raznolikih mogućnosti su bila otvorena pred njima. Oni su odgajani kao novi lideri Ummeta.

Na ovakav način, omča se zategla oko vratova onih koji su bili zainteresirani za proučavanje Islama i arapskog jezika, putevi za traženje takvog znanja su bili blokirani.

U većini muslimanskih zemalja, samo se nekolicina okrenula islamskoj naobrazbi i konačno standardi su opali. Većina onih koji su tražili takvo obrazovanje su bili kao oni koji obrađuju zemlju, ali ne očekuju da požanju nikakav plod. Samo specifične okolnosti su ih ohrabrivale da traže takvu naobrazbu. Oni nisu imali snage da se oslobode od njihovog stiska, čak ni nakon diplomiranja, jer je put ispred njih postajao blokiran. Oni nisu imali kapaciteta da izvedu ulogu koju su učenjaci trebali preuzeti u društvu i ostvariti poruku koja im je bila povjerena. Sa zatvorenim vratima mogućnosti, izgubili su svoju nezavisnost, njihova je ličnost oslabila, i bili su podstrekivani da se priključe zvaničnim religijskim organizacijama postavljenim da služe unaprijed planiranim i ograničenim ciljevima. Bili su nesposobni da idu izvan ovoga imajući u vidu da im je bila zanjekana mogućnost da igraju svoju ulogu u društvu. Kao rezultat, ljudi su izgubili vjeru u njih.

U pokušaju da se produbi jaz između Ummeta i njegove vjere, da se ukinu korijeni koji su ga vezali za Šeriat, anti-islamski imperijalisti su pokušali da smjeste islamsku naobrazbu i podučavanje arapskog jezika u zapecak. Otvoren je prostor za strane koncepte i ideologije koje su privlačno prezentirane omladini, ali su ih u stvari samo izlagale bolu, brizi i gorčini. Svaka vrsta ideologije im je bila prezentirana od komunizma i socijalizma, i od radikalizma i nacionalizma do demokracije. Kako god divno bile upakirane, one su samo poslužile da se poveća indoktriniranost i osramoti muslimanski Ummet do dotad nezabilježenog nivoa.

Međutim, mnogim muslimanima je postalo jasno da je Islam jedini sposoban da izliječi probleme Ummeta, uzdižući ih iz pada, i zaustavljajući uzroke dekadence. Nakon besciljnog lutanja u mraku, odlučili su se okrenuti Islamu, iz brige prema samima sebi i svojoj vjeri. Kada su se suočili sa problemima pravilnog shvatanja vjere i traženja znanja o njezinim zakonima, oni su se obratili knjigama koje im nisu mogle dati vjerodostojno kompletno i sveobuhvatno razumijevanje ovog sistema. Bili su u nemogućnosti da zadobiju znanje o njegovim namjerama i svetoj prirodi tih zakona - baš kao grupa slijepih ljudi koji su pružili svoje ruke prema različitim dijelovima slonovog tijela, svaki insistirajući da je dio koji dodiruje slon. Ovo je stanje muslimana u odnosu na Islam danas.

Muslimanski Ummet se podijelio na male grupe i frakcije. Postoje oni koji su okrenuli leđa Islamu i osciliraju između Istoka i Zapada i njihova jedina veza sa Islamom su njihova imena i davna islamska

zaostavština. Da nije određenih bojazni, oni bi vjerovatno prekinuli sve veze sa Islamom. Postoje drugi koji viču da se vrati Islamu, ali kad to učine, onda idu različitim putevima i završavaju u međusobnim neslogama. Ovo ih čini laskim plijenom za neprijatelje Islama. Svugdje ih vladari okruže i ne daju im izlaza. Sa njima je svršeno potpuno prije nego što uspiju da povrate svoj balans i nađu pravi put.

Put ka oporavku

Sada, kada je bolest koja je zarazila i mucila Ummet tako dugo, identificirana, mi trebamo dati lijek i zacrtati put ka oporavku. Iskreni muslimani koji su angažirani na polju promocije Islama i koji su duboko svjesni bolne stvarnosti situacije u kojoj se nalaze muslimani, trebaju identificirati grupe talenata muslimanske omladine i omogućiti im najbolje uvjete za studiranje Šeriatskih nauka. Ovo bi trebalo biti u rukama nekoliko preostalih učenjaka koji su poznati po obimu svoga znanja, iskrenosti, pobožnosti i konstruktivnom razmišljanju i koji imaju jasan uvid u namjere i svetu prirodu Šeriata, kao i dobro razumijevanje njegovih sastava znanosti. Ovi učenjaci bi trebali preuzeti obrazovne principe i metode plemenitog Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem. Ovo tijelo talentirane muslimanske omladine bi trebalo biti podučeno od strane još jedne grupe koja je dobro opremljena znanjem i različitim suvremenim znanostima i koja ima visoku razinu iskrenosti i pobožnosti. Ova kombinacija će, nadati se je, trasirati put za islamsko buđenje i pomoći Ummetu da povрати svoju snagu i integritet. U ovom procesu on će ponovno preuzeti na sebe vodeću ulogu i spriječiti čovječanstvo od srljanja strmoglavice, dan za danom, ka nesreći. Ne postoji spas za čovječanstvo osim kroz Islam.

Drugo, muslimani proživljavaju intelektualnu krizu čije dimenzije primjećuje samo manjina. Da bi se uhvatilo u koštac sa krizom, muslimani moraju ispraviti svoj način razmišljanja. Kriza se posebno očituje u kolapsu muslimanskih institucija, u nepostojanju odgovarajuće organiziranih tijela, u niskom nivou svijesti, znanja i podučavnja mladih muslimana, u dezintegraciji međusobnih veza među vjernicima; u korupciji i zastranjivanju najvećeg dijela lidera u muslimanskom svijetu; u svim

bolesnim naporima da se sabotiraju napori dobronamjernih grupa iskrenih i predanih muslimana. Sve je ovo zahvaljujući činjenici da je Islam daleko od života muslimana. Postoji ogromni jaz između islamskih ideala i stvarnosti islamskog svijeta. Nemuslimani vide Islam kao oblak koji ne daje kišu i stoga ne oživljava zamrlu zemlju ili ga vide kao vodu na velikoj stijeni na kojoj, niti vegetacija, niti plodovi, nikada ne rastu. Ovo je zato što su muslimanska srca postala umrtvljena i okorala hrđom; njihove oči su postale mutne, i teško mogu razlikovati dobro od zla.

Postalo je evidentno da su različite obrazovne institucije u muslimanskom svijetu kahirale u uzdizanju iskrene izbalansirane muslimanske ličnosti. Sveučilišta koja su uspostavljena u muslimanskim zemljama po zapadnom modelu, ne vide kao dio svog napora pripremu za podizanje muslimanskih učenjaka u svim granama znanja, kako bi islamizirali različite discipline pod njihovom ingerencijom. Umjesto toga, oni vide svoj napor u pripremanju diplomaca zavedenih zapadnim naukama. Kako brzo takvi visoko obrazovani ljudi okreću leđa osnovnim vjerovanjima Islama i njegovim ciljevima i namjerama! Ovi univerziteti proizvode generacije čiji je osjećaj pripadnosti Islamu slab, čije je razmišljanje konfuzno i koji su u nemogućnosti da upotrijebe svoje znanje u službimuslimanskog Ummeta.

Obrazovne institucije koje se gledaju kao islamske - kao Al-Azhar i drugi univerziteti, koledži i instituti - postavljeni po sličnim smjernicama, su postigli ograničen uspjeh za dobrotu Ummeta. Oni su uspjeli da proizvedu neke odlične specijaliste u određenim Šeriatskim znanostima, ali oni nisu uspjeli da obezbijede Ummet sposobnim i inovativnim muslimanskim učenjacima i misliocima, sposobnim da predstavljaju Islam kao cjeloviti sistem sa jasno određenim namjenama i ciljevima. Takvi učenjaci nisu bili sposobni da se suoče sa savremenim izazovima i da ih prevaziđu. U ovom procesu islamska misao je atrofirala i nije uspjela da oblikuje razmišljanja muslimana i smjer njihovih života. Kao rezultat, muslimanski umovi i srca su ostala široko otvorena za infiltraciju svih vrsta ideja koje su namijenjene rušenju Islama. Muslimani su postali nesposobni za rad na problemima koje suočavaju u politici, ekonomiji, društvenom organiziranju i drugim poljima. Oni su se naprosto zadovoljili da prenose i imitiraju šta drugi misle i rade.

Ovo slijepo usvajanje stranih ideja i praksi je stvorilo neslaganje i svađu među raznim dijelovima Ummeta. Ova neslaganja su najčešće

rješavana u korist zapadno-indoktriniranih grupa koje su kulturno podređene Zapadu. Umjesto ujedinjavanja svojih redova i zajedničkog rada na suočavanju s ovim prijetnjama i izazovima, predani muslimani su, nažalost, postali angažirani na prepiranju oko spornih pitanja. Ovo je uglavnom zbog intelektualne konfuzije i neuspjeha da se razluči između dijela i cjeline, i između krajnjih ciljeva zakona i njegovih istaknutih principa. Mi smo u gorućoj potrebi za ispravnom i snažnom islamskom misli koja je izgrađena na shvatanju duha Islama, njegovim krajnjim ciljevima, njegovim općim principima, i hijerarhiji njegovih zakona izvedenih iz originalnih izvora - Kur'ana i Sunneta. Mi također, trebamo proučavati naslijeđe i metodologije naših ispravnih prethodnika jer su oni izučavali i ponašali se po originalnim izvorima u ranim, slavim vremenima. Ovo će nam omogućiti da postignemo jasnu i kompletnu predstavu da je Islam jedini put za spas muslimanskog Ummeta i da on sadrži idealno rješenje za sve probleme. Ova jasna predstava će okupiti Ummet oko osnova islamske misli i izvući će ga iz svih davolskih intriga i manipulacija.

Kada je Ummet, dakle, čvrsto i ispravno uspostavljen i sposoban da identificira svoje rane, slabosti i izvor svoje bolesti, koraci koji moraju biti poduzeti da se dođe do potrebnog lijeka i da se shvati željeni cilj ce, nesumnjivo, postati jasni.

Deseto poglavlje

PUT NAPRIJED

Važno je za muslimane da shvate, da ako je Allah, dželle šanuhu, učinio Kur'an "*lahkim za pamćenje*" i obezbjedio nas obilnim izvorima za proučavanje Sunneta Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, individualne inicijative da se izvedu zakoni iz ovih izvora su ispunjene teškoćama i moraju biti poduzete s oprežnošću. Ovaj zadatak zahtijeva adekvatnu pripremu kao dodatak brojnim vještinama koje su specijalisti u ovom polju dali u detaljima. To zahtijeva, na primjer, znanje o principima i procesima dedukcije, odlično vladanje arapskim jezikom i njegovim stilističkim osobenostima i znanje o naukama Kur'ana i Sunneta. U daljnim detaljima, to uključuje, na primjer, znanje o "*derogiranju*" - kako je jedan kur'anski ajet nadređen nad drugim; znanje o općem i specifičnom, identificiranje uopćene izjave koja može biti tumačena da se odnosi na nešto specifično; identificiranje teksta sa apsolutnom primjenom u jednu ruku i drugih sa ograničenom primjenom, i još nekoliko drugih faktora i principa. Svaki sud koji musliman da bez punog znanja i primjene ovih zahtjeva je ništa drugo do proizvoljno razmišljanje, nagađanje ili gruba procjena do koje se stiglo bez upute ili pravog znanja. Ko god pokuša da način i sud na takav riskantan način ukrcava se na opasan put i može čak, neka Allah zaštititi, učiniti sebi veliku nepravdu.

Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, je rekao u ovom pogledu: "*Ko god tumači Kur'an bez znanja, neka pripremi sebi mjesto u vatri.*"¹³⁶

---

¹³⁶ Et-Tirmizi, vjerodostojnim lancem od Ibnu Abbasa.

Tip znanja zahtijevan za tumačenje Kur'ana i donošenje sudova se ne postiže čitanjem jedne ili dvije knjige. To zahtijeva preciznu metodologijsku studiju kako bi se istraživač obezbjedio alatima koji će mu omogućiti da pretražuje polje islamske misli i islamskih disciplina. Da bi se postigao uspjeh, ovaj način proučavanja mora ovisiti o iscrpnom istraživanju vođenom pod vođstvom nekoga ko posjeduje neophodno znanje i kritički uvid i ko je motiviran dubokom svijesti o Bogu i željom da traži samo Njegovu nagradu.

Treba istaći da je Šeriat objavljen da donese sreću i napredak čovječanstvu u ovom životu i na ahiretu. On traži da se ostvare najbolji interesi ljudskih bića u harmoniji sa mentalnim kapacitetima kojim ih je Allah, dželle šanuhu, obdario, dakle počašćujući ih nad svim ostalim Njegovim storenjima. Šeriat, sveobuhvatavajući i milostiv kao što i jeste, ne uključuje ni jednu stvar koja je nepodnošljiva ljudskom biću. Svemoćni kaže: *“I u vjeri vam nije ništa teško propisao.”* (22:78)

Bog je učinio lahkim svojim slugama življenje i funkcioniranje u skladu s njegovom vjerom i u atmosferi spontane ljubavi, a ne kroz silu ili prisilu. *“Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate.”* (2:185) i *“Allah želi da vam olakša teret, jer Allah zna da je čovjek stvoren kao nejakao bice.”* (4:28)

Kao što je rečeno gore, svi šeriatski zakoni su za dobrobit ljudskih bića kao Božijih robova. Oni su tu da donesu prednosti ljudskoj vrsti i nema, naravno, Allah nikakve koristi od njih jer je Allah, dželle šanuhu “slobodan i neovisan od svih traženja, vrijedan svake hvale”. Stoga je imperativ da se razumijevaju različiti dijelovi Šeriata u svjetlu totaliteta i krajnjih namjena zakona. Ko god nema sposobnost shvatanja sveobuhvatnih implikacija i ciljeva Šeriata i ne razumijeva njegove osnovne principe nikad neće moći adekvatno raditi sa sporednim granama (*furu*) i detaljima zakona, niti u njihovom prirodnom kontekstu.

Ibnu Burhan¹³⁷ kaže: “Uzvišeni zakoni su medij kroz koji Allah, dželle šanuhu, regulira poslove Njegovih sluga. Način rada s ljudima u ovom pogledu varira prema razlikama vremena. Svaki period vremena

---

¹³⁷ Ahmed ibnu Burhan El-Bagdadi (umro 518 g.h.) je bio dobro poznat stručnjak u pravu i napisao je nekoliko knjiga o toj temi. Bio je Hanbelija, ali je kasnije slijedio imama Šafiju.

zahtijeva tip reguliranja koji čini zadovoljstvo općem interesu specifičnom za to vrijeme. Na isti način svaka nacija ima tip reguliranja koji je u njenom specifičnom interesu, čak i kad bi morao rezultirati u kršenju prava kad bi se primjenio na druge.”¹³⁸

Postoji saglasnost među muslimanskim učenjacima da zakoni Šeriatu, svi do jednog, imaju kao svoj osnovni uzrok realizaciju općeg dobra (*maslaha*) i da su tačno zbog ovoga razloga ovi zakoni propisani. Ovo je slučaj, bilo da su ovi zakoni jasno izrečeni u originalnom tekstu ili izvedeni iz istih. Ako postoje tačke ili područja na kojima nema izričitog Božijeg upustva, mi smo uvjereni da je to zbog neke mudrosti poznate jedino Bogu. Kao posljedica ovoga, mnogi zakoni, formulirani na bazi idžtihada, su se promijenili tokom vremena. Ovi zakoni mogu, također, varirati prema razlikama između individua u omjeru sa njihovim kapacitetima i okolnostima. U isto vrijeme trebamo shvatiti da su izričiti tekstovi Kur’ana i dio Sunneta koji je prenesen kroz nekoliko neprekinutih lanaca (mutevatir hadis) prenosilaca kategorički autentični. Postoji, također, dio Sunneta, kao što su hadisi preneseni od samo jednog prenosioca, čija autentičnost nije potpuno uspostavljena. Namjeravano značenje istog teksta može biti izričito ili može biti izvedeno. Znanje o svim ovim stvarima ima direktan oslonac na način na koji je tekst shvaćen, na proces istinbata i na idžtihad. Niko nema pravo da odbaci tumačenje teksta koje je dao neko drugi sve dok to tumačenje može biti podržano tekstom i nije u konfliktu sa drugim tekstovima. Najveći broj zakona koji se odnose na sporedne i praktične stvari su takvog tipa da mogu biti verificirani logičkim procesima, i to je dio Allahove milosti prema svojim robovima da dopušta adekvatno polje rada za uvježbavanje analitičke misli i sudova.

Pošto je Mudri Zakonodavac učinio stvari ljudima lahke i uzeo je njihovu dobrobit u razmatranje, neumjesno je bilo kome da optuži nekoga ko se ne slaže sa njim o tim stvarima za kufr (nevjerstvo), teško grijehenje (*fisk*) ili novotariju (*bid’a*). Naprotiv, on treba pokušati da nađe opravdanje za onoga ko se ne slaže sa njim kako bi se ojačale privlačne veze među njima i osigurale međusobno poštovanje, ljubav i bratstvo.

---

¹³⁸ “El-vusul ilel-’usul” (Dolazak do principa), u rukopisu.

Bratstvo i solidarnost

Jedna od najvažnijih odgovornosti koje bi svi muslimani trebali biti svjesni je dužnost da se očuva bratstvo i solidarnost muslimana. Dio ove dužnosti je da se odlučno izbjegne bilo šta što bi moglo oštetiti ili oslabiti sve veze. Očuvanje bratstva je jedan važan oblik ibadeta kroz koji postizemo Božiju blizinu i nadilazimo sve teškoće da bi se obnovio muslimanski život. Dovoljno je spomenuti da je Poslanik, sallallahu ‘alejhi ve sellem, probudio u nama odvratnost prema nejedinstvu kažnjavanjem najstrožijim kaznama one koji su se promišljeno odvojili od zajednice (*džemata*). Iz ovog razloga, svaka tendencija da se zaboravi islamsko bratstvo ili bude nemarno u tome zbog bilo kakve razlike u mišljenju, je nešto što ni jednom muslimanu nije dozvoljeno da učini. Šta više, on treba biti oprezan dovoljno da ne upadne u zamku nesloge koju su postavili neprijatelji Islama. Ovo posebno zbog toga što u našem dobu mnoge neprijateljske snage i nacije su okrenute protiv nas, želeći da ugase iskre vjere koje su nanovo upaljene u srcima vjernika. Svojim obijesnim rukama oni žele da samelju u prašinu nježne izdanke islamskog buđenja. Bratstvo u ime Allaha i jedinstvo srca među muslimanima je visoko na listi dužnosti postavljenih muslimana. To je blisko u važnosti dužnosti afirmiranja Božijeg jedinstva (*tevhide*).

Postoje, također, različiti stupnjevi zabrana. Uzrokovanje štete muslimanskom bratstvu, također, dolazi na vrh najstrožijih zabrana. Zbog ovoga su stari ispravni učenjaci, kada bi bili suočeni sa kontroverznim pitanjem, često odabirali ono što je prihvatljivo nad onim što je poželjno da bi zadržali jedinstvo i ne ostavili prostora za svađu i prepirku. U ovom duhu, oni bi zaboravljali ono što je u njihovom videnju bilo preporučeno (*mendub*) i naprosto činili ono što je dozvoljeno (*džaiiz*).

Vidjeli smo duboko poštovanje i shvatanje koje su rani muslimani imali jedni za druge i njihovu predanost jedinstvu i bratstvu muslimana. Niko, međutim, ne treba preraniti sa zaključkom da naša sklonost očuvanju bratstva i solidarnosti muslimana implicira bilo kakvo odbacivanje fundamentalnih islamskih vjerovanja koja nisu otvorena ni za kakvu špekulaciju i kompromis. Odlučnost da se suprotstavi neprijatelju Ummeta

će nas spriječiti od vezivanja sa onima koji nemaju afiniteta prema Islamu. Kontroverzna pitanja koja ne bi trebala prouzročiti bilo kakvo nejedinstvo među nama su ona koja su već prepoznata od strane ranih učenjaka. Oni su upravljali ovim pitanjima na najbolji i poštovanja dostojan i način

Opće je poznato da je Šeriat klasificirao mnoga djela ibadeta na ono što je poželjno, neobavezno i dozvoljeno. Ovo su sve Bogu prihvatljive kategorije, ali se razlikuju po gradaciji. Mnoge obavezne (*farz i vadžib*) dužnosti imaju više aspekata koji padaju u tri navedene kategorije. Moguće je obaviti čin ibadeta oslanjajući se na ono što je najpoželjnije po Šeriatu. I to će biti pravedno nagrađeno. Na primjer, klanjanje namaza na početku namaskog vremena, u džematu, i uz to na način kako je to preporučeno Sunnetom jeste najpoželjniji način. Zatim, osoba ima izbor da klanja isti namaz kasnije u dozvoljenom vremenu, i ovo pada u drugu kategoriju. Treća kategorija je ona što je dozvoljena i uključuje izvršenje najminimalnijih kriterija.

Ideali i stvarnosti

Prema tradiciji: **“Dobra djela pobožnih, koji će doći u kasnijim vremenima, će biti smatrana kao mahane u očima ranih predanih ashaba.”**

U svjetlu gore navedene izreke, bilo bi sigurno reći da onaj ko očekuje da svi ljudi, bez obzira na njihove okolnosti i individualne sposobnosti, shvate idealnu viziju Islama, postavlja cilj kojeg nije lahko dokučiti. Ovo ističe jasnu potvrdu činjenice da ljudske sposobnosti i naponi i energije koje se troše, variraju od individue do individue. Zato postoje razni nivoi ibadeta i pokornosti, i ovo će biti odraženo u različitim nivoima vijernika u džennetu.

U svom tefsiru¹³⁹, **Ibnu Džerir Et-Taberi** prenosi da su neki ljudi sreli Abdullaha ibnu Omera (sina Omera ibnul-Hattaba) u Egiptu i rekli mu: ”Vidimo učenja Kur’ana (kiraete) kojih se drže neki ljudi, a neki ne. Želimo vidjeti Emirel-mu’minin (Omera ibnul-Hattaba) da ga pitamo o

---

¹³⁹ Et-Taberi, “Tefsir”: 5/129.

ovim stvarima.” Onda su otišli sa njim kod Omera, radijallahu ‘anhu. Abdullah je rekao svom ocu zašto su došli i bili su pozvani da se susretnu sa njim. Kada su se okupili, Omer, radijallahu ‘anhu, je pogledao najbližeg čovjeka i upitao:

- Reci mi istinito, tako ti Allaha, i prava Islama nad tobom, jesi li pročitao cijeli Kur’an?

- Da, odgovori čovjek.

- Jesi li se ponašao po svemu što se odnosi na tebe?

- Tako mi Allaha, ne, odgovori čovjek.

- Jesi li striktno slijedio Kur’an u svemu što vidiš? Jesi li ga slijedio u svemu što govoriš?! Jesi li ga slijedio u svemu gdje god su te tvoje noge nosile?

Omer je zatim postavio isto pitanje svakome prisutnom. Kada je došao do zadnje osobe rekao je:

- Neka Omerova majka izgubi svog sina! Da li vi sada (očekujete od mene) da natjeram ljude da slijede čitavu Božiju Knjigu? Naš Gospodar sigurno zna da mi imamo mahana, a zatim prouči slijedeći kur’anski ajet: **”Ako se budete klonili velikih grijeha, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvešćemo vas u divno mjesto.”** (4:31)

Omer je zatim upitao da li ljudi iz Egipta znaju o njihovom dolasku da bi načinili ove primjedbe. Srećom po njih, oni rekoše: “ne”, a Omer primjeti: ”Da znaju učinio bih vas primjerom njima.”

Duboka je lekcija koju je Omer, radijallahu ‘anhu, razjasnio u ovom događaju. Ona kazuje da je idealna vizija koju Kur’an drži za muslimana, model koji mora pokušati realizirati ili dostići. Kada god ne uspije u ovom pogledu kao što je neminovno, treba shvatiti da je Allahova milost uistinu beskrajna. Kada izbjegava velike grijeha u najmanju ruku, on je posigurno na putu da dosegne ogromno dobro, inša’allah. On, međutim, ima obavezu da se konstantno trudi ka idealnoj viziji i da se ne zadovolji minimalnim standardom. Nadati se, da će znanje i razumijevanje uzroka razlika mišljenja među ranim pravnicima i konteksta u kojem su se pojavile, nama pomoći da umanjimo uzroke neslaganja danas i omogućiti nam da razvijemo i zadržimo divnu etiku i manire u ophođenju s njima.

Kada su rani učenjaci imali razlike, imali su ih iz objektivnih razloga. Svi su oni bili mudžtehidi, kvalificirani i sposobni da se uključe u analitičku misao i načine neovisne sudove. Svaki od njih je bio angažiran u rigoroznoj potrazi za istinom i to nije pravilo nikakvu razliku nikom od njih ako je istinu o nekom pitanju otkrio bilo ko drugi.

Da bi pomogli muslimanima da razviju i da se drže etike i propisnih normi (*edeb*) u radu sa razlikama, imperativ je da trebaju biti oprezni od enormnih opasnosti i prijetnji kao i bolesnih strategija koje konstantno donose neprijatelji Islama da bi eliminirali one koji su predhodnica islamskog buđenja i da've. Ove strategije su naciljane protiv svih koji se bore za Islam bez obzira na mezheb ili bilo koju razliku u orijentaciji. U ovoj situaciji, svako neslaganje među muslimanima, svaki pokušaj da se ovjekovječi neslaganje, ili bilo koje izrugivanje normi propisnog ponašanja potpomaže rušenju ciljeva Ummeta i zločin je koji ne može biti opravdan ili oprostjen.

Nakon i iznad svega ovoga, imperativ je da sačuvamo duboku bogobožnost (*takwa*) javnu i tajnu i zatražimo Njegovo zadovoljstvo, kako u vremenu sloge tako i u vremenu nesloge. Moramo imati odlučnost da produbimo naše razumijevanje Islama, oslobođeni od ličnih prohtjeva i negativnih uticaja. Trebamo biti svjesni kako ovi negativni uticaji djeluju i kako nas zavode. Ummet je dovoljno propatio. Sad je vrijeme da dođemo do naših osjećaja i ustrajno slijedimo pravi put u svjetlu Kur'ana i Sunneta. Mi gajimo nadu da će Svemoćni Allah, dželle šanuhu, kroz napore dobrih muslimana ove generacije, izbaviti Ummet i dovesti ga do obala sigurnosti i bezbjednosti nakon stoljeća opasnih tumananja i grešaka.

Mi molimo Svemogućeg Allaha da nas poduči onome što nam je od koristi, da nas okoristi onim što nas je podučio i da poveća naše znanje. Neka nas On ujedini u potrazi za istinom, uputi na pravi put i kruniše sve naše akcije uspjeha.

Neka nas sačuva od zla naših misli i djela. Neka nas On zaštiti od besmislice, podjela i cijepanja užeta koje je nekada bilo čvrsto upredeno i snažno.

U Njemu tražimo utočište i na Njegovu moć se oslanjamo. Sva hvala pripada Allahu, Gospodaru svih svjetova!

RJEČNIK

'ADET: Običaj, praksa. Lokalni običaj, koji nije u suprotnosti sa Kur'anom ili Sunnetom je priznat kao dio islamskog zakona.

'ADL: Pravda, ravnoteža.

'AJET (MN. AJAT): Doslovno, znak, oznaka, poruka; vid Božijeg stvaranja; dio kur'ananskog teksta često nazivan "stih".

'ALIM (mn. 'ULEMA): Onaj koji zna, učenjak, znanstvenik. Uobičajeno se upotrebljava za nekoga ko ima temeljito znanje o Islamu i njegovim izvorima, Kur'anu i Sunnetu. Važna osobina alima, po Kur'anu, je da je on duboko bogobožan i ima strahopoštovanje prema Allahu, dželle šanuhu.

'AMM: Uopćeno, suprotno od specifičnog (*hass*). Pojmovi upotrebljeni od strane pravnika u kompleksnom procesu izvođenja zakona iz navoda postavljenih kao zakonski sudovi. Islamsko obrazovanje zove "uopćeno" (el-amm) onaj pojam koji podrazumijeva množinu i razlikuje dva tipa - uopćenost u samom pojmu i uopćenost u značenju na koje se tekst može odnositi.

'AKIDE: Vjerovanje, bit vjerovanja.

'ASL (MN. USUL): Korijen, porijeklo, izvor, princip.

'ASAR: Doslovno, trag, znak, otisak; djela i slučajevi koji su se dogodili sa ashabima.

BATIL: Bezvrijedan, ništav.

BATINIJE: (Od batin - skriveno, ezoterično). Sekta sufija koji su tražili alegorijsko, ezoterično značenje riječi Kur'ana kroz alegorijske

interpretacije. Također su tragali za živućim, bezgriješnim vođom i oslanjali se na Pitagorejsko učenje.

BEJAN: Objašnjenje, tumačenje, razjašnjenje.

BID'AT: Inovacija, novotarija, što je u suprotnosti sa Sunnetom. Odnosi se na bilo koji čin ili vjerovanje koje nema osnova ili kontinuiteta u Sunnetu. Bilo koja novotarija uvedena u uspostavljenu praksu Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, posebno u ibadetu se smatra kao pogrešna prema hadisu: "*Svaka novotarija (bid'at) je zabluda (dalaleh).*"

BISMILLA: Formula - Bismillahirrahmanirrahim - u ime Allaha, Milostivog, Samilosnog.

DA'VA: Poziv; odnosi se na dužnost muslimana da pozivaju druge da se vrate na pravi i prirodni put Islama ili potčinjenosti Allahu, dželle šanuhu. Ovo, prema Kur'anu, treba biti učinjen o mudročću ili lijepim savjetom. "Najljepši govor" je one osobe koja poziva druge Allahu. Da'va je upućena i muslimanima i nemuslimanima.

DELIL (MN. EDILLEH): Dokaz, argument, potvrda, uputstvo. Svako rješenje ili sud treba da je podržano odgovarajućim delilom, u prvom redu iz Kur'ana i Sunneta.

DIJA: Kompenzacija, nadoknada.

DŽAIZ: Ono što je dozvoljeno. U pravilu, sve što nije zabranjeno (haram), dozvoljeno je.

DŽEDEL: Dijalektika, svađa, nesloga.

DŽMA'AT: Grupa, zajednica, džemat.

DŽIHAD: Doslovno, napor, borba. Svaka iskrena borba na Allahovom putu, uključujući ili lični napor, materijalno ulaganje ili naoružavanje pravednih protiv zla, grijeha, zuluma (nasilja). Gdje uključuje oružanu borbu, to mora biti za odbranu muslimanske zajednice, ili pravedan rat da bi se zaštitili čak i nemuslimani od zla, nasilja i tiranije.

DŽUNUB: Nečist. Osoba se smatra u stanju nečistoće, na primjer, nakon seksualnog odnosa i izlučivanja sperme. Osoba u takvom stanju je obično potrebna da obavi gusul prije ibadeta kao što je npr. namaz.

EDEB (mn. ADAB): Profinjenost, etičke norme i standardi ponašanja. Označava disciplinu, propisne norme, manire i odgoj. Općenito,

odnosi se na disciplinu koja proizilazi iz priznavanja nečijeg odgovarajućeg mjesta u odnosu na samog sebe, članove porodice i druge u zajednici i društvu. Također se odnosi na odgovarajuće norme ponašanja u izvođenju određenog djela. Gubitak adaba implicira gubitak discipline i nemogućnost pravednog postupanja.

EHLUL-BEJT: Doslovno, stanovnici kuće. Odnosi se na porodicu i srodnike Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, koji su bili muslimani.

EHLUL-HADIS: Doslovno, sljedbenici hadisa. Odnosi se na učenjake koji su oslanjaju na vjerodostojne izreke Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i koji su oprezni u upotrebi neovisnog rezonovanja (*re’j*) u donošenju pravnih odluka. Upotrebljava se suprotno od Ehlur-re’j (vidi *re’j*)

EHLUS-SUNNEH: Doslovno, sljedbenici Sunneta. Odnosi se na ogromnu većinu muslimana koji slijede Sunnet Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i djela ispravno upućenih i vođenih nasljednika (*halifa*), nasuprot Ši’ja koji vjeruju da je hazreti Alija, Poslanikov, sallallahu ‘alejhi ve sellem, rođak i zet, trebao biti njegov neposredni nasljednik (*halifa*). *Ehlus-sunna vel-džem’a* zajednica ujedinjena pod Sunnetom Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem.

EHLUZ-ZIKR: Doslovno: ljudi koji se sjećaju. Odnosi se na iskrene učenjake čije znanje izvire i natopljeno je u sjećanju na Allaha, dželle šanuhu.

E’IMME: Vidi imam.

EMIRUL-MU’MININ: Doslovno: zapovjednik vjernika. Naziv je u početku davan bilo kojem zapovjedniku u vojnom pohodu, ali kasnije je upotrebljavan za vodu muslimanske države, halifu.

ENSAR: Doslovno: pomoćnik, ime davano muslimanskim stanovnicima Medine za vrijeme Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, koji su se zakleli da će ga podržavati i braniti.

ESBABUN-NUZUL: Razlozi ili okolnosti i događaji koji okružuju određenu objavu iz Kur’ana. Znanje o esbabun-nuzulu nam omogućava razumijevanje originalnog konteksta i ciljeve određene objave. Ovo znanje je neophodno za određivanje *ratio legis-a* (zakonskog razloga) za sudove i da li, na primjer, značenje objave ima uopćeno ili specifično značenje.

FAKIH (MN. FUKAHA’): Doslovno, onaj koji ima duboko razumijevanje Islama, njegovih zakona i prava; pravnik.

FATIHA: Doslovno, otvaranje. Prva sura u Kur’anu, tj. ona koja otvara Kur’an.

FER’ (MN. FURU’): Doslovno: sekcija, odjeljak. Pomoćni zakon; novi slučaj (u kontekstu kijasa).

FETVA (MN. FETAVA): Pravno rješenje. Pravno mišljenje.

FIKH: Doslovno: razumijevanje. Pravna nauka osnovana, uglavnom na pravilima i principima razvijenim ljudskim rezonovanjem (*idžtihad*) i tijelo znanosti izvedeno na taj način. Fikh, dakle može varirati od pravnik do pravnik i od mezheba do mezheba. Pojam “fikh” se ponekad upotrebljava sinonimno sa Šeriatom. Međutim, dok je fikh u velikom dijelu proizvod ljudskih napora, Šeriat je usko vezan sa objavom i znanjem koje se dobija samo iz Kur’ana i Sunneta.

FITNA: Svaka smutnja koja može uzrokovati da čovjek skrene i izgubi vjeru u duhovnim vrijednostima; test, kušnja, smutnja, građanski rat. zulum, nasilje.

GAJB: Ono što je izvan domašaja ljudskog opažanja.

GUSUL: Kupanje koje se vrši na propisan način i koje je nužno da se osigura čistoća nakon određenih činova, na primjer: spolnog akta, izlučivanja sjemena, menstruacije.

HABERUL-AHAD: Sahih hadis kojeg prenosi samo jedna osoba od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Također je nazvan i hadisul-vahid. Haber znači vijest ili izvještaj.

HADIS: Vidi ehadis.

HADIS DA’IF: Slab hadis. Jedna od tri osnovne kategorije hadisa nasuprot sahih (pouzdan, tačan) i hasen (dobar) hadisom. Hadis može biti slab zbog slabosti koja postoji u lancu prenosilaca ili u tekstualnom sadržaju. Postoji nekoliko vrsta slabih hadisa.

HADIS MERFU’: Doslovno: “uzdignuti” hadis. Odnosi se na hadis “Mursel” koji je konzistentan sa djelima ashaba i koji je uzdignut i pripisan Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem.

HADIS MEŠHUR: Dobro poznat hadis; hadis kojeg originalno prenose jedan ili dva ili više ashaba od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, ili od drugog ashaba, ali kasnije je postao dobro poznat i prenešen od ogromnog broja ljudi tokom prve i druge generacije muslimana.

HADIS MUNKATI’: Hadis kod koga jedan dio lanca nedostaje. Također se odnosi na hadis “Mursel”.

HADIS MURSEL: Hadis kojeg osoba iz druge generacije muslimana “tabi’ina” direktno pripisuje Poslaniku, sallallahu ‘alejhi ve sellem, bez pominjanja poslednje veze, poimenicno, ashaba, koji bi ga mogao prenijeti od Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem. Uopćenije; hadis kod kojeg dio lanca nedostaje.

HADIS MUTEVATIR: Doslovno: “nastavljano ponavljani” hadis. Hadis je klasificiran kao mutevatir samo ako ga prenosi veliki broj ljudi dokazane pouzdanosti. Na takav način da se ukloni svaka mogućnost da su se dogovorili da bi donijeli laž. Prema većini učenjaka, autoritet “Mutevatir” hadisa je ekvivalentan kur’anskom tekstu.

HADIS SAHIH: Autentičan hadis. Hadis se klasificira kao “sahih” kad su njegovi prenosioci pouzdani i povjerljivi, kad je njegov lanac prenosilaca (isnad) neprekinut i ide do Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, i kad je naracija čista od vidljivih ili skrivenih grešaka.

HALIFA (MN. HULEFA’): Namjesnik, nasljednik. Čovjek se smatra kao halifa ili Božiji namjesnik na zemlji. Riječ halifa se upotrebljava nakon smrti Poslanika, sallallahu ‘alejhi ve sellem, da bi se odnosila na njegovog nasljednika, Ebu Bekra kao vođu muslimanske zajednice. Kasnije je postala prihvaćena kao odrednica za vođu muslimanske države. Zapadna varijanta “khalifa”.

HAMR: Intoksikant, vino.

HAS: Specifično, partikularno kao suprotnost uopćenom (amm).

HARIDŽIJA: Izdvojenik. Ime dato grupi sljedbenika hazreti Alije koji su se suprostavili njegovoj odluci da prihvati arbitražu u sukobu sa Muavijom, 38 godine po hidžri, 659. po Isa, a.s. Kasnije je ova grupa priznala samo prvu dvojicu halifa, Ebu Bekra i Omera. Teološki, oni su smatrali griješnika kafirom, otpadnikom ili izopačenikom, kojeg je legitimno i religijski naređeno ubiti.

HEVA' (MN. EHVA'): Prazna ili egoistična želja, individualna strast, impulsivnost, ćeif. Slijeđenje sopstvenih strasti je opisano u Kur'anu kao uzimanje tih strasti za "bogove" ili predmete obožavanja. Slijeđenje heva' vodi aroganciji i uništenju i u kontrastu je sa slijeđenjem Šeriatu koji je kreiran da disciplinira i vodi ljude ka ispunjenju, sreći i blagostanju.

HIDŽRA: Migracija. Čin napuštanja mjesta da bi se potražilo utočište slobode ili ibadeta ili za bilo koju drugu svrhu. Također, akt ostavljanje loše prakse da bi se prihvatio ispravan način življenja. Specifično, hidžra se odnosi na Poslanikov, sallallahu 'alejhi ve sellem, put iz Mekke u Medinu u mjesecu rebi'ul-evvelu u dvanaestoj godini njegova poslanstva. Odgovara junu 622. god. po Isau, alejhisselam. Islamski kalendar počinje po ovom događaju.

HILAF: Kontroverzija, nesloga, nesklad.

HILAFET: Namjesništvo, nasljedstvo. Ured vladara muslimanske države. Također, odrednica političkog sistema muslimanske države nakon Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem.

HILET: Pravna varka.

HUDEJBIJA: Ravnica zapadno od Mekke gdje je sklopljen mir između Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem i Kurejšija šeste godine po hidžri.

HUDUD (JED. HADD): Doslovno, granice; specifične kazne određene Kur'anom i Sunnetom za određene grijehе - intoksikacija (uživanje opojnih pića), krađa, odmetništvo, blud i preljub, lažna optužba za preljubu i otpadništvo. Ovi grijesi uključuju prelaženje granica prihvatljivog ponašanja.

HUDŽDŽIJJE: Donošenje nužnog dokaza ili autoriteta da se ozvaniči sud ili koncept.

HUTBA: Propovijed, govor, vaz.

'IBARETUN-NASS: Eksplicitno značenje datog teksta koje je shvaćeno iz samih njegovih riječi.

IDŽMA': Konsenzus mišljenja; obično definirano kao jednoglasni dogovor mudžtehida bilo kojeg perioda poslije smrti Poslanika, sallallahu

‘alejhi ve sellem, po bilo kojem pitanju. Kao takva, opisana je kao kolektivni idžtihad.

IDŽTIHAD: Doslovno, napor ili samonaprezanje; neovisno rezonovanje, analitičko razmišljanje. Idžtihad može uključiti tumačenje izvornih materijala, izvođenje pravila iz njih, ili davanje pravnog rješenja ili odluke o bilo kom pitanju po kojem nema posebne upute u Kur’anu i Sunnetu.

IHTILAF: Razlika mišljenja, neslaganje; nesklad, kontroverza.

’ILLEH (MN. ’ILEL): Efektivni uzrok ili ratio legis određenog mišljenja ili suda.

IMAM (MN. EIMMEH): Vođa. Može se odnositi na imama u namazu u džematu do vodećeg i cijenjenog učenjaka, ili pak, na vođu islamske države.

ISNAD: Lanac prenosilaca hadisa.

ISTIHSAN: pravno prvenstvo - napuštanje jednog pravnog suda radi drugoga koje se smatra boljim ili podesnijim u datoj situaciji.

ISTINBAT: Zaključak. Izvođenje nekog skrivenog značenja iz datog teksta. Proces izvođenja zakona.

ISTISHAB: Pretpostavka nastavljanja, ili pretpostavljanje nastavljanja ranijeg stanja *status quo ante*. Na primjer, istishab zahtijeva da kad je jednom ugovor o prodaji, ili braku zaključen, pretpostavlja se da ostaje na snazi sve dok ne bude promjene uspostavljene dokazom.

KELAM: Doslovno, riječ ili govor i odnosi se na oratorstvo. Ime upotrijebljeno za disciplinu filozofije i teologije koja se posebno tiče prirode vjere, determinizma i slobode, i prirode Božijih atributa.

KUFR: Nezahvalnost Allahu, dželle šanuhu, i ispoljavanje nevjerstva prema Njemu i Njegovoj vjeri.

MASLEHA (MN. MESALIH): Razmatranje javnog interesa. Općenito se drži da su principijelni ciljevi Šeriatu i svih njegovih propisa da bi se ostvarila izvorna masleha ili dobrobit ljudi.

MASLEHA EL-MURSELE: Razmatranje koje je u skladu sa ciljevima Zakonodavca. To osigurava korist ili sprječava štetu, ali Šeriat ne obezbjeđuje indikaciju za njegovu vrijednost ili suprotno. Na primjer,

ashabi su odlučili da izdaju valutu, uspostave zatvore, i donesu poreze na poljoprivrednu zemlju uprkos činjenici da nema tekstualnih autoriteta kojeg se može naći za ove mjere.

MENDUB: Preporučeno, pohvalno.

MEZHEB (MN. MEZAHIB): Doslovno, put. Škola mišljenja. Pravac u fikhu.

MUDŽTEHID: Onaj koji provodi idžtihad.

MUKALLID: Onaj koji slijedi ili imitira drugoga, često slijepo i neupitno.

MURDŽI'A: Onaj koji odgađa. Oni koji odgađaju sud o grijешniku do Sudnjeg dana i prepuštaju ga Bogu.

MUŠRIK: Onaj koji pridružuje nekoga drugog Allahu; mnogobožac.

MUTEŠABIHAT: Alegorično. Odnosi se na kur'anske ajete koji su izraženi na figurativan način u kontradikciji sa "*ajat muhkemat*" ili ajetima koji su jasni sami po sebi.

MU'TEZILE: Grupa racionalnih mislioca koji su se proširili sredinom drugog do početka četvrtog stoljeća po hidžri.

NESH: Derogiranje (dokidanje) određenih dijelova kur'anske objave drugima. Princip je spomenut u Kur'anu: "*Mi ni jedan propis ne izmijenimo, niti ga u zaborav potisnemo, a da bolji od njega ili sličan njemu ne donesemo.*" (2:106)

NASIH: (aktivni particip). Odnosi se na dio koji derogira ili nadvisuje dio koji je derogiran. Derogiran dio se zove mensuh (pasivni particip).

NASS (MN. NUSUS): Tekst. Jasni tekstualni sud ili naredba iz Kur'ana ili Sunneta.

KATI: Definitivan, nedvosmislen; čist od spekulativnog sadržaja.

KIJAS: Analogijsko deduciranje ili rezoniranje. Na analogiju se obraća samo ako se rješenje za novi slučaj ne može naći u Kur'anu ili Sunnetu. Analogija se onda odnosi na proširivanje principa (*asl*) izvedenih

iz Kur'ana i Sunneta na ovom slučaju. Analogijsko deduciranje ne može operirati neovisno od nususa.

RE'J: Mišljenje. Razum. Ehlur-re'j - učenjaci koji koriste neovisno rezoniranje da bi našli rješenja za nove probleme, nasuprot učenjacima koji se obraćaju većinom na hadis (*ehlul-hadis*).

SAHABI: drugovi, ashabi Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem.

SEDDU ZERA'IA: Doslovno, blokiranje puteva (sredstava). Implicira blokiranje puteva koji vode očekivanom zlu ili blokiranje nekog zla koji će se vjerovatno ostvariti ako putevi i sredstva koja njemu vode nisu zaprečeni. Na primjer, osamljivanje članova suprotnog spola, koji nisu *mahremi* jedno drugom, je zabranjeno jer može dovesti do bluda.

SELEF: predhodnik, predak, es-selefus-salih - ispravni predhodnici - odnosi se na rane generacije ashaba uključujući ashabe i tabi'ine.

SUNNET: Doslovno, jasan put. Odnosi se na sve što je Poslanik, sallallahu 'alejhi ve sellem, rekao, uradio, složio se ili zabranio. Sunnet je izvor Šeriata, i pravni dokaz odmah poslije Kur'ana. Kao izvor Šeriata, Sunnet može pojašnjavati pravila koja se nalaze u Kur'anu. Drugo, Sunnet se može sastojati od objašnjenja ili tumačenja Kur'ana. Treće, Sunnet se može sastojati od sudova po kojima Kur'an šuti.

ŠHADET: Svjedočenje, čin svjedočenja da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i Poslanik; usmeni sadržaj ovog čina; pogibija kao šehid na Allahovom putu.

ŠI'A: Doslovno, sekta ili partija. Termin Ši'a je skraćena za Ši'atu Ali, ili sekta Alije. Oni su vjerovali da je Alija, rođak i zet Poslanika, sallallahu 'alejhi ve sellem, trebao biti njegov nasljednik nakon njegove smrti.

ŠIKAK: Nesloga, razdor, sektašenje.

TABI'IN: Doslovno, sljedbenik. Generacija muslimana odmah nakon ashaba.

TAKLID: Nekritičko usvajanje ili imitacija određene škole ili mezheba.

TAKWA: Bogobožnost.

TEFSIR: Komentar Kur'ana.

TEWBA: Doslovno, povratak. Pokajanje i traženje oprosta da bi se vratilo, koliko je to moguće, svome originalno dobrom i neokaljanom stanju.

TEWHID: Vjera ili afirmacija Božije Jednoće.

TE'VIL: Tumačenje ili objašnjavanje. Ponekad se upotrebljava sinonimno sa tefsiirom. Često upotrebljeno u Kur'anu kao "krajnje značenje" ili "unutrašnje značenje" ili "stvarno značenje" događaja ili izjave ili stvari različito od vanjskog, pojavnog značenja. Apsolutno značenje ili ono što stvar ili događaj obuhvata ostaje poznato samo Allahu, dželle šanuhu. "*A tumačenje njihovo zna samo Allah.*" (3:7)

TEJEMMUM: Simbolično pranje umjesto abdesta izvršeno npr. u odsutnosti vode ili u slučaju bolesti.

'ULEMA (JED. 'ALIM): Vidi 'alim.

UMMET (MN. UMEM): Zajednica, narod. Specifična zajednica vjernika ili univerzalna muslimanska zajednica.

'URF: Lokalni običaj koji je prepoznatljivo dobar. U odsustvu ičega suprotnog izvođenje zakona iz uobičajenog i ustaljenog običaja ljudi je dozvoljeno.

USUL (JED. ASL): Principi, osnove. Usulul-fikh - principi islamskog prava, filozofija zakona, metodologija izvođenja zakona iz islamskih izvora i utvrđivanja njihove pravne i konstitutivne valjanosti.

VAKUF (MN. EVKAF): Dobrotvorna ustanova ili uspostavljena fondacija.

VUDU': Abdest. Pranje koje se mora obaviti prije namaza ili ibadeta kao što je učenje Kur'ana.

ZAHIR: Manifestiran, javni, očigledni. Riječ ili fraza je opisana kao zahir kad ima jasno značenje, ali može isto biti otvoren ka interpretaciji.

ZANNI: Spekulativni, sumnjivi. Odnosi se na tekst koji je otvoren interpretaciji, suprotno od teksta koji je definitivan, nedvosmislen (*kati'*).

ZEKAT: Obavezno “čišćenje” imovine koji je jedan od pet stubova Islama. Riječ zekat je izvedena iz riječi koja znači čišćenje, rast, i obogaćivanje.

O Autoru

Dr Taha Džabir El-'Alwani je rođen u Iraku 1354. H. odnosno 1935. god. gdje stiče osnovno i srednje obrazovanje. Godine 1378/1959 diplomira na Šeriatsko-pravnom fakultetu El-Azhara u Kairu, da bi na istom univerzitetu i magistrirao 1388/1968 a zatim i doktorirao na usulifikhu, metodologiji islamskog prava 1392/1973.

U periodu od 1975-1985 predaje islamsko pravo i metodologiju islamskog prava na Univerzitetu Imam Muhammed ibnu Su'ud u Rijadu.

Dr El-'Alwani je jedan od osnivača Međunarodnog instituta za islamsku misiju, (IIIT) u SAD 1401/1981. Trenutno je njegov predsjednik i član upravnog odbora.

Jedan je od osnivača Svjetske islamske lige, (Rabite), sa sjedištem u Mekki. Od 1987 je član Akademije islamskog prava u Džeddi osnovane od strane Organizacije islamske konferencije.

Predsjednik je Islamsko-pravnog savjeta Sjeverne Amerike od 1988.

Od njegovih djela na arapskom izdajamo:

1. Šesto-tomno uredničko izdanje djela “*El-Mahsul fi 'ilm usulil-fikh*” (Srž metodologije islamskog prava) od Imama Fahrudina Er-Razija.
2. “*El-idžtihad vet-taklid fil-islam*” (Idžtihad i taklid u Islamu).
3. “*Edebul-ihtilaf fil-islam*” (Etika neslaganja u Islamu).
4. “*Islahul-fikril-islami*” (Reforme islamske misli).

Na engleskom je do sada izdao:

1. “*Source Methodology in Islamic Jurisprudence*” (Metodologija izvora prava u islamskoj pravnoj nauci).
2. “*Outlines of a Cultural Strategy*” (Osnove kulturne strategije).
3. “*The Qur’an and The Sunnah: Time-Space Factor*” (Kur’an i Sunnet: vremensko-prostorni faktor) zajedno sa ’Imaduddin Halilom.
4. “*Ijtihad*” (Idžtihad).